

**ÖNCÜ BİR EKOELEŞTİRMEN OLARAK GENE
STRATTON-PORTER'IN ESERLERİNDEKİ
ÇEVRE ETİĞİNİN İNCELENMESİ ve A GIRL
OF THE LIMBERLOST ve FRECKLES ROMANLARININ
EKOELEŞTİRİ KURAMI IŞIĞINDA ANALİZİ**

Nurdan YURDUSEV

Yüksek Lisans Tezi

İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Doç. Dr. İsmail ÖĞRETİR

2016

Her Hakkı Saklıdır

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNGİLİZ DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Nurdan YURDUSEV

ÖNCÜ BİR EKOELEŞTİRMEN OLARAK GENE STRATTON-
PORTER'IN ESERLERİNDEKİ ÇEVRE ETİĞİNİN İNCELENMESİ
ve *A GIRL OF THE LIMBERLOST* ve *FRECKLES* ROMANLARININ
EKOELEŞTİRİ KURAMI IŞIĞINDA ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. İsmail ÖĞRETİR

ERZURUM - 2016

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

11/10/2016

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Öncü Bir Ekoeleştirilen Olarak Gene Stratton-Porter'in Eserlerindeki Çevre Etiğinin İncelenmesi ve *A Girl of the Limberlost* ve *Freckles* Romanlarının Ekoeleştirme Kuramı Işığında Analizi" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
☐ Tezimin/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
☐ Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

11/10/2016

Nurdan YURDUSEV

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

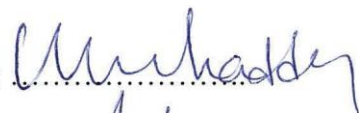

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. İsmail ÖĞRETİR'in danışmanlığında, Nurdan YURDUSEV tarafından hazırlanan bu çalışma 11/10/2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Mukadder ERKAN

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. İsmail ÖĞRETİR

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Kubilay GEÇİKLİ

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 11 / 10 / 2016

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

Enstitü Müdürü

F-85/00/22.02.2012

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ.....	V
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

EKOELEŞTİRİ VE EDEBİYAT

1.1. ÇEVRE, İNSAN VE EDEBİYAT İLİŞKİSİ EKSENİNDE EKOELEŞTİRİ	6
1.1.1. Ekoeleştirmenin Kuramsal Çerçevesi ve Çalışma Alanı	10
1.1.2. Amerika’da Ekoeleştiri ve Ekolojik Kızılderili Kavramı.....	13
1.2. EKOELEŞTİRİYİ BESLEYEN DİĞER KURAMLAR	18
1.2.1. Derin Ekoloji	21
1.2.2. Ekofeminizm	22
1.2.3. Toplumsal Ekoloji	23

İKİNCİ BÖLÜM

GENE STRATTON-PORTER’IN ÇEVRECİ KİMLİĞİ

2.1. GENE STRATTON-PORTER’IN ESERLERİNDEKİ ÇEVRE BİLİNCİ	25
2.1.1. Gene Stratton-Porter’ın Eserlerindeki Fiziksel Unsurlar ve Mekânlar	36
2.1.2. Gene Stratton-Porter’ın Yaşamı ve Eserleri	39
2.1.3. Gene Stratton-Porter’ın Eserlerindeki Çevre Bilincinin Derin Ekoloji ve Toplumsal Ekoloji Işığında İrdelenmesi	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

A GIRL OF THE LIMBERLOST ve *FRECKLES* ROMANLARININ

EKOELEŞTİREL ANALİZİ

3.1. <i>A GIRL OF THE LIMBERLOST</i> ve <i>FRECKLES</i> ROMANLARININ TANITIMI VE EKOELEŞTİREL ANALİZİ.....	54
3.1.1. Gene Stratton-Porter’ın Çevre Bilincinin <i>A Girl of the Limberlost</i> ve <i>Freckles</i> Romanlarında Tespiti	63
3.1.2. İnsan-Doğa İlişkisi Paralelinde Değişen ve Gelişen Çevreci Kimlikler:	

Elnora, Katharine Comstock, Edith Carr ve Freckles	65
3.1.3. <i>A Girl of the Limberlost</i> ve <i>Freckles</i> Romanlarındaki Ekoeleştirel İzlenimler.....	69
3.1.4. Toplumsal Ekoloji Kanalıyla Yapılan Sistem Eleştirisi.....	72
3.1.5. Doğaya İnsan ve Çevre Merkezli Yaklaşımların <i>A Girl of the Limberlost</i> ve <i>Freckles</i> Romanlarında Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi.....	78
3.2. DİL, KÜLTÜR ve AİDİYET KAVRAMLARININ PORTER'IN ÇEVRECİ KİMLİĞİNDEKİ YERİ.....	82
SONUÇ.....	86
KAYNAKÇA	89
ÖZGEÇMİŞ.....	94

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÖNCÜ BİR EKOELEŞTİRMEN OLARAK
GENE STRATTON-PORTER’IN ESERLERİNDEKİ ÇEVRE ETİĞİNİN
İNCELENMESİ ve A GIRL OF THE LIMBERLOST ve FRECKLES
ROMANLARININ EKOELEŞTİRİ KURAMI IŞIĞINDA ANALİZİ**

Nurdan YURDUSEV

Tez danışmanı: Doç. Dr. İsmail ÖĞRETİR

2016, 94 Sayfa

**Jüri: Doç. Dr. İsmail ÖĞRETİR (Danışman)
Prof. Dr. Mukadder ERKAN
Yrd. Doç. Dr. Kubilay GEÇİKLİ**

Bu çalışmanın amacı Amerikan yaşamında doğa temasının nasıl ele alındığını inceleyerek, ilk ekoeleştirmenlerden olan Amerikalı yazar Gene Stratton-Porter’ın eserlerinin ekoeleştirmenin prensipleriyle bağlantılarını tahlil etmektir. Çalışma, giriş ve sonuç bölümleri dışında üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Endüstri Devrimi sürecinde toplumun geçirdiği değişimlerle ilgili bilgiler verilmiş ve çevre bilinci ile etik kavramları arasındaki bağ tartışılmıştır. Ortaya koydukları çevre bilinci açısından günümüz modern ekoeleştiri kuramının yapmaya çalıştığını iki yüzyıl önce Kızılderililerin zaten yapmış olduğu gösterilmiştir. Ayrıca ekoeleştirmenin ortaya çıkışı, gelişimi, ekoeleştiriye besleyen diğer kuramlar ve sürdürülebilirlik kavramı üzerine genel bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde Gene Stratton-Porter’ın çevre bilinci, makaleleri ve romanlarında tespit edilerek bu metinlerin ekoeleştiri kuramı bağlamında analizi yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise çalışmaya konu olan yazarın *A Girl of the Limberlost* ve *Freckles* romanları mercek altına alınarak bu romanlardaki insan-doğa ilişkileri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Doğa, Kızılderililer, Çevre, Sürdürülebilirlik, Ekoeleştiri.

ABSTRACT

MASTER THESIS

**SCRUTINIZING ENVIRONMENTAL ETHICS IN THE WORKS OF GENE
STRATTON-PORTER AS A PROTOTYPAL ECOCRITIC AND ANALYSIS OF
A GIRL OF THE LIMBERLOST and FRECKLES IN THE LIGHT OF
ECOCRITICISM**

Nurdan YURDUSEV

Advisor: Assoc. Prof. İsmail ÖĞRETİR

2016, 94 pages

**Jury: Assoc. Prof. İsmail ÖĞRETİR (Advisor)
Prof. Dr. Mukadder ERKAN
Asst. Prof. Dr. Kubilay GEÇİKLİ**

The aim of this study is to analyze how the theme of nature is dealt with in the USA and relevance of ecocritical doctrines with the literary works of one of the first American ecocritics, Gene Stratton-Porter. The study consists of three chapters besides the introduction and conclusion parts. In the first chapter, the changes that the society went through during the Industrial Revolution are demonstrated and the relationship between the ecological consciousness and the concept of ethics is argued. What contemporary ecocriticism tries to do now was already been made real by Indians two centuries ago in the sense of ecological consciousness is theorized. Furthermore, the emergence and development of ecocriticism, other theories which support it are explained and general information about the concept of sustainability is given. In the second chapter, the environmental ethics came to the light in the articles and novels of Gene Stratton-Porter is detected and analyzed in accordance with ecocritical theory. In the third chapter, the author's novels titled as *A Girl of the Limberlost* and *Freckles* are scrutinized and man-nature relations in these novels are examined.

Key Words: Nature, American Indians, Environment, Sustainability, Ecocriticism.

ÖNSÖZ

İnsanoğlu, var olduğu günden bu yana doğa ile yakın ilişkiler içerisinde. İnsanın doğanın bir parçası olması hasebiyle ilk çağlardan bu yana gelişen medeniyetler insan ve doğa ilişkisi paralelinde biçimlenmiştir. Bu bağlamda ilk çağlardan bu yana insanın doğaya olan yaklaşımı zamanla belirgin bir biçimde değişmiştir. İnsanoğlunun doğayla olan ilk münasebeti onu anlamaya ve anlamlandırmaya çalışması, daha sonra ise ona egemen olmaya çalışması şeklinde gerçekleşir. Doğaya ilk müdahale avcılık ve toplayıcılık döneminde başlamış, ardından tarıma dayalı üretimle devam etmiş ve son olarak endüstri ve teknoloji tabanlı bir toplum yapısının ortaya çıkmasıyla hız kazanmıştır. Avcılık ve toplayıcılıkla başlayan insanın doğa üzerinde kurduğu tahakküm, hem toplumların yaşam biçimlerini değiştirmiş hem de doğa üzerindeki baskıyı giderek artırmıştır. Yani insan ve doğa arasındaki ilişkiyi toplumların üretim biçimleri belirlemiştir diyebiliriz. Endüstriyel üretim biçimlerinin ortaya çıkmasıyla beraber insanın doğayla olan iletişimi kopmuş, yaklaşık iki milyon yıl önce doğayı varlığının bir parçası olarak gören düşünce yapısı yerini kapitalist toplum yapısına bırakmıştır. Bunun sonucunda ise doğa, toplumların yaşamlarını idame ettirebilmeleri için kullandıkları bir meta halini almıştır. Bu bağlamda ilk çağlardan bu yana insanın doğaya olan yaklaşımı zamanla belirgin bir biçimde değişmiştir.

Gene Stratton-Porter, insan eliyle çevreye verilen zararın temel sebebini insanların düşünce yapıları ve tutumlarıyla bağdaştırır ve insan merkezli bu tutumu değiştirmeyi hedefler. İnsan ve insan çıkarlarını merkeze alan tüm düşünce sistemlerine karşı savunduğu eşitlikçi tavrını görebileceğimiz çevre yönelimli metinleri vasıtasıyla doğaya ve yaşadığımız çevreye karşı duyarlı ve daha bilinçli yaklaşmamız gerektiğinin farkına varırız. Edebiyat yoluyla doğal kaynakların kullanımı ve korunması yönünde bir bilinç oluşturma görevini üstlenen yazarın sahip olduğu çevreci yaşam felsefesi tezimin özünü oluşturmaktadır. Bu çalışmada Gene Stratton-Porter'ın *A Girl of the Limberlost* ve *Freckles* romanları vasıtasıyla yazarın sahip olduğu çevre bilinci irdelenerek, karakterlerin doğayla olan iletişimlerine ayna tutulmuştur. Amerika'nın ilk doğa edebiyatçılarından birisi olan Porter yaşadığı dönem ve günümüzde adından bahsedilmesi gereken bir edebiyatçıdır. Edebiyatta insan merkezli olmayan bir bakış açısıyla doğayı ve insanın doğayla ilişkilerini ele alan yazar toplumsal sorunları çevre

sorunlarıyla bir arada ele alarak Toplumsal Ekoloji kuramı çerçevesinde çevresel iletilerini aktarır. Bu bağlamda yazarın her iki romanında vermek istediği mesajlar bu çalışmada detaylı bir biçimde mercek altına alınmıştır.

Bu çalışmayı hazırlama sürecinde beni bu alanda çalışmaya yönelten, engin bilgi ve birikimleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan ve her daim desteğini hissettiğim değerli danışman hocam Doç. Dr. İsmail ÖĞRETİR'e bana karşı göstermiş olduğu sabır ve hoşgörüsünden ötürü sonsuz teşekkür ederim. Lisans ve özellikle yüksek lisans eğitim hayatım süresince ufkumun genişlemesine sebep olan değerli hocam Prof. Dr. Mukadder ERKAN'a çok teşekkür ederim. Lisans ve yüksek lisans akademik çalışma hayatım boyunca beni her zaman yüreklendiren ve benim için çok ayrı bir yeri olan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Muzaffer BARIN ve Yrd. Doç. Dr. Kubilay GEÇİKLİ hocama emeklerinden dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'ndeki tüm hocalarıma yardımları için teşekkür ederim. Tüm hayatım boyunca bana desteklerini ve sevgilerini esirgemeyen ve her daim yanımda olan sevgili annem Necla CANDAN, kitap sevgisini bana aşılayan babam Nihat CANDAN, kardeşim Aydan ERTEN ve abim Fehim CANDAN'a teşekkür ederim. Son olarak zor günlerimde hep yanımda olan ve manevi desteğini, varlığını her zaman yanımda hissettiğim sevgili eşim Abdullah YURDUSEV'e en içten teşekkürlerimi belirtmek isterim.

Erzurum – 2016

Nurdan YURDUSEV

GİRİŞ

İnsanın en temel yaşamsal ihtiyaçları için kaynak teşkil eden doğanın tahrip edilmesi gerçeğinden hareketle, ciddiyeti gün geçtikçe artan çevre problemleri karşısında gerek yeryüzündeki tüm canlı topluluklarını koruma gerekse bu canlı topluluklarının devamını sağlayacak önlemleri alma adına hepimizin yerine getirmesi gereken sorumluluklar vardır. Doğal kaynakların kullanımında yaratılacak olan farkındalık değişimin ilk ve en önemli adımıdır. Edebiyat bu farkındalığı yaratırken daha bilinçli ve dikkatli bir neslin yetişmesinde büyük adımlar atar. İnsanın doğa üzerinde artan hâkimiyeti sonucunda çevresel tahribatın önüne geçebilmek adına alınması gereken önlemlere dikkat çeker.

İlk olarak insan-doğa arasındaki ilişki ve gözlemlerin aktarıldığı kurgusal olmayan doğa yazımlarından bahsetmek gerekir. On sekizinci yüzyılda varlığından bahsedebileceğimiz ilk doğa gözlemleri günümüz ekoeleştiri kuramının yaratmaya çalıştığı farkındalığı okuyucuya aktarırken kurgudan uzak bir dil tercih eder. Charles Darwin ile başlayıp Ralph Waldo Emerson, John Muir, Aldo Leopold ve Henry David Thoreau gibi edebiyatçıların önderliğinde devam eden doğa yazımı geleneği ekoeleştiri kuramının ortaya çıkmasında etken olmuştur. Daha sonra sanayi ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte tamamen insan merkezli bir yeryüzü anlayışının ortaya çıkması, ekoeleştirin de ortaya çıkmasına ve çevre bilincinin edebiyata da taşınarak ekolojik bir bilim alanı oluşturma yolunda yeni adımların atılmasına sebebiyet vermiştir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkmaya başlayan ekoeleştiri hareketi özellikle Greg Garrard, Cheryll Glotfelty, Harold Fromm, John Tallmadge, Henry Harrington, Scott Slovic gibi edebiyatçılar sayesinde edebiyat evrenine taşınmış ve insanlarda çevresel bilincin artmasına olanak tanımıştır. Sanayileşme sonrası insanların doğa üzerindeki yaptırımlarının artması sonucu insanlar doğayı kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmeye başlamış, bu durum bilim ve teknolojiye ilerlemelerle birlikte tahribatın boyutunu ciddi bir seviyeye çıkarmıştır. Özellikle son yıllarda kentleşme oranındaki artış ve betonarme yapıların kentlerin vazgeçilmez mimarisi haline gelmesi ile doğal yaşam alanlarının yok denecek kadar azalması, yeni nesil teknoloji bağımlısı bireylerin artması, üretim toplumundan tamamen tüketime dayalı bir toplum yapısına geçilmesi gibi sayısız örnekle somutlaştırabileceğimiz toplumsal yozlaşma beraberinde

olumsuz yaşam koşullarını getirmiş ve bu durum sonunda tüm ekolojik dengeyi de alt üst etmiştir. Yirmi birinci yüzyılın giderek artan çevre sorunlarını, kültürel ve toplumsal bütünlük içinde ele alan ekoeleştirici ve diğer çevreci girişimlerin önem kazanması ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte tamamen insan merkezli bir yeryüzü anlayışının ortaya çıkması, edebî metinlerin incelenmesinde insan merkezli bakış açısını reddeden ekoeleştirelinin de ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.

"Ekoeleştirici" olarak literatüre giren kuramın edebiyat ve fiziksel çevre arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma alanını kapsamaması edebiyat ve doğanın birbirleriyle bağlantılı olduğunu gösterir. Ekoeleştirici edebiyatta kullanılan kuramsal bir terim olmaktan ziyade, esasında bir tutumdur. Bu bağlamda, insan eliyle çevreye verilen zararın temel sebebini insanların düşünce yapıları ve tutumlarıyla bağdaştırır ve insan merkezli bu tutumu değiştirmeyi hedefler. Edebiyat yoluyla doğal kaynakların korunması yönünde bir bilinç oluşturma görevini üstlenen ekoeleştirici, zaman zaman medya organlarını da bu amaç doğrultusunda kullanarak disiplinler arası bir çalışma alanı yaratır. Örneğin, çevre problemlerini sorunsallaştırıp konu edinen medya, popüler kültür araçları ve Buz Devri, Kurtlarla Dans, Yeşil Alev, Yarından Sonra, Su Dünyası gibi sayısız örnekle film sektörü değişen çevre koşullarına dikkat çekmek istemektedir. Edebiyatla olduğu kadar medya aracılığıyla da sadece insanın değil, evrendeki tüm canlı varlıkların önemli olduğu, insan ve insan dışındaki varlıklara karşı da kayıtsız kalınmaması gerektiği vurgulanmaktadır. Çevre hareketlerinin hız kazandığı 1960'lı yıllardan bu yana oluşan çevre bilinci sayesinde doğadaki kaynakların bilinçsizce yok edilmesi ve doğa tahribatının azaltılabilmesi için yapılan edebi çalışmalar özellikle eğitim bilimleri başta olmak üzere diğer disiplinlerde de önemli bir uygulama alanı yaratmaktadır. Pek çok bilim dalının araştırma alanına giren doğanın edebiyat ile ilişkisini söylemleştiren ekoeleştirel yaklaşım, doğa ve insan ilişkisini incelerken bu alanda bireylerde farkındalık yaratma görevini üstlenmiştir.

1863 yılında ABD'de dünyaya gelen Gene Stratton-Porter çocukluk yıllarını Indiana bölgesinde Wabash kasabasında geçirmiştir. Doğayla iç içe bir yaşam sürdüren Porter, kendisi gibi doğaya âşık olan kardeşini bir kazada kaybedince bu durum onu çok derinden etkilemiş ve bu yılları anlattığı otobiyografik bir eser olan *Laddie* romanını yazmıştır. Eşi Charles Porter ile tanıştıktan sonra taşındığı ve kendisine doğayla iç içe bir yaşam alanı yaptığı Limberlost'un tahrip edilmesine daha fazla şahit olmak

istemeyince Kaliforniya'ya taşınmış ve hayatının geri kalanını burada geçirmiştir. Hayatının büyük bir bölümünü geçirdiği Indiana bölgesi hakkında kaleme aldığı eserleri ABD'nin doğa üzerine yazılmış ilk metinleri arasındadır ve doğa tarihi üzerine çok detaylı ve önemli bilgiler içerir. Bu tezde inceleyeceğimiz *A Girl of the Limberlost* ve *Freckles* romanları da Indiana bölgesinin tahrip olmadan önce sahip olduğu güzelliği aktarırken çevresel iletilerle örüntülenmiş başarılı bir doğa tarihi sunar.

İrkçılık, cinsiyet, toplumsal eşitsizlik, insanın doğayla olan iletişimi, kapitalizm ve sonuçlarının ele alındığı romanları Porter'ın kendi hayatından kesitler sunar. *A Girl of the Limberlost* ve *Freckles* romanları bölgenin geçirmiş olduğu değişimi okuyucunun gözleri önüne sererek bu tabloda kendimize pay çıkarmamızı sağlar. Yaşadığı dönemde hem kadın hem çevreci kimliğiyle öne çıkan Porter ırksal, cinsel ya da sınıfsal tüm ayrımların toplumsal eşitsizlik düşüncesinden ileri geldiğini dile getirmiştir. Toplumsal eşitsizlik fikrinin doğaya yabancılaşan bireyde olduğu gerçeğinden hareketle eserlerini insan-doğa ilişkilerine yer vererek kaleme almıştır. Her iki romanda da yazarın kendini kurguya dâhil etmesi ve aynı karakterlerin karşımıza çıkması metinlerin birbirleriyle bağlantısına işaret ederek romanları karşılaştırmalı olarak incelememize olanak sağlamaktadır. Sadece teze konu olan romanlarında değil, tüm makaleleri ve diğer metinlerinde insanın doğayla olan ilişkisi, toplumsal eşitsizlik, insan ve insan olmayan diğer varlıklar, bireyin yaşadığı yalnızlık gibi temalar işlenmiştir. Romanlarının içerik incelemesi yapılırken olayların geçtiği dönem, toplumun sosyo-kültürel yapısı, yazarın okuyucuda yaratmaya çalıştığı çevre bilincinin karakterler yoluyla nasıl verildiği gibi konular ayrıca ele alınmaktadır. Özellikle Bird Woman karakteriyle kendini kurguya dâhil eden yazarın doğa bilgisi ve doğa fotoğrafçılığındaki yetisine de değinilmiştir. Kadın sorunlarını çevre problemleriyle sentezleyip Toplumsal Ekoloji potasında birleştiren Porter'ın satır aralarında vermeye çalıştığı çevreci mesajlar bütünsel bir felsefeyle okuyucuya sunulur.

Bu çalışma Amerikan Edebiyatı doğa yazarlarından Gene Stratton-Porter'ın *A Girl of the Limberlost* ve *Freckles* romanlarında bulunan doğa imgelerinin ekoeleştirel kuram çerçevesinde incelenmesini amaçlamaktadır. Savunucusu olduğu çevre bilincinin yaşadığı dönemin çok ötesinde bir kuram olan ekoeleştiri ile bağdaşması yazarın çevreci kimliğini ve eserlerini ön plana çıkarmaktadır. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında

yaşayan Porter'ın çevresel problemlerin yeni yeni dile getirildiği dönemlerde bu konuya dikkat çekmek istemesi beni Porter'ı araştırmaya ve eserlerini incelemeye itti.

Günümüzde genetiği ile oynanmış sebze ve meyvelerin yerine tamamen organik gıdaların, katkı maddeleriyle raf ömrü uzatılan süt ve süt ürünlerinin yerine doğal maya kullanılarak elde edilen ürünlerin tercih edilmesi gıda terörünün rahatsız edici boyutlara ulaştığını gösterir. Ayrıca çok kısa sürede doğal olmayan yöntemlerle elde edilen et ve tavuk ürünlerinin yerine köy mamullerinin tercih edilmesi de insanlığın aslında doğaya, doğal olana olan özleminden kaynaklanmaktadır. Günümüzde çevre yönelimli metinler oldukça fazlayken daha on dokuzuncu yüzyılda bu alanda bilinç oluşturmak isteyen çok az sayıda edebiyatçının varlığından söz edebiliriz. Ekoeleştirisinin ayak seslerini ilk duyuranlardan Alman filozof Friedrich Engels yaklaşan tehlikeye şu sözlerle dikkat çekmek ister:

Milyonlarca yıl geçmiş olabilir, yüzbinlerce kuşak doğup ölmüş olabilir; ama zayıflayan güneş ışığının kutuplardan gelen buzları eritmeye artık yetmeyeceği, ekvator çevresinde durmadan toplanan insanların yaşamak için gerekli sıcaklığı artık orada da bulamayacağı, organik yaşamın son izinin de yavaş yavaş ortadan kaybolduğu ve dünyanın ay gibi ölü ve donuk bir yuvarlak halinde karanlıklar içinde ve gene kendisi gibi ölü duruma gelmiş güneş çevresinde gittikçe daralan bir yörüngede döneceği, sonunda çevresinde döndüğü güneşin içine düşeceği an, karşı konulmaz biçimde yaklaşmaktadır.¹

Friedrich Engels'ın bu sözleriyle daha on dokuzuncu yüzyılda yaklaştığını dile getirdiği çevresel problemler bugün dünyanın yüzleştiği bir gerçektir. Bu çalışmada doğadaki kaynakların bilinçsizce yok edilmesi ve doğa tahribatının azaltılabilmesi adına devlet olarak kurumların ve birey olarak bizlerin yerine getirmesi gereken sorumluluklarımıza değinilerek, hızla devam eden çevre tahribatını yavaşlatmak için ortaya çıkan farklı düşünce akımları, sürdürülebilir devlet politikaları ve diğer çevresel faaliyetlerden söz edilecektir. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ekoeleştirisinin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan olaylar çerçevesinde kuramın ortaya çıkışı, gelişimi ve diğer kuramlarla olan ilişkisine değinilmiştir. Ayrıca insan-doğa ilişkisi ekseninde değişen çevre bilinci ve kuramın Amerika'daki yansımaları üzerinde

¹ Friedrich Engels, *Doğanın Diyalektiği*, (Çev.: Arif Gelen), Sol Yayınları, Ankara 2014, 47.

durulmaktadır. Amerika’da çevreci yaşam felsefesinin sembolü olarak bilinen Kızılderililerin doğaya yaklaşımları ve çevre bilinçleri detaylı olarak analiz edilmiştir. İkinci bölümde ise yazarın çevre bilinci irdelenerek benimsediği çevre bilincinin eserlerinde tespiti yapılmıştır. Yazarın çevreci kimliği zamanının popüler dergilerine yazmış olduğu makaleler, şiirler, mektup ve günlükler olmak üzere hemen her söyleminde yer bulmaktadır. Bu bölümde özellikle makalelerinde ve günlüklerinde Porter’ın kaleme aldığı insan-doğa ilişkisi Derin Ekoloji, Toplumsal Ekoloji ve kısmen Ekofeminist kuram ışığında mercek altına alınmıştır. Son bölümde ise doğa yazarı Gene Stratton-Porter’ın *A Girl of the Limberlost* ve *Freckles* romanlarında insan-doğa ilişkisi ve yazarın çevreci kimliğinin eserlerindeki yansımaları incelenmiştir.

Çalışmanın ortaya çıkmasındaki en önemli etkenlerden birisi çevre bilincinin tam olarak anlamlandırılabilmesi yolunda yazarın bilim dünyası ve ekoeleştiri kuramına katkılarının aslında şimdiye kadar çok vurgulanmamış ve çok çalışılmamış olmasıdır. Çalışmada yazarın doğayla olan ilişkisinde tahrip edici gelişmelere karşı sessiz kalmayıp bazen açıkça bazen üstü kapalı bir biçimde sergilediği aykırı tutuma yer verilmiştir. Porter endüstri toplumuna doğrudan bir karşı duruş sergilememekle birlikte Aydınlanmayla gelen kentleşme ve maddecilik fikirlerine bir karşı duruş ortaya koymakta ve doğa bilincini bireyde uyandırmak istemektedir. Ekoeleştiri çevresel iletileri olan metinleri ele alarak edebiyat yoluyla bir çevre bilinci oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu çalışma çevre bilinci oluşturmada döneminde yazar ve bilim adamı olmak üzere birçok kişiye ilham kaynağı olan ancak isminden çok söz edilmeyen Amerikalı bir edebiyatçı olan Gene Stratton-Porter’ın doğa ile ilgili söylemlerini incelemeyi amaçlamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

EKOELEŞTİRİ VE EDEBİYAT

1.1. ÇEVRE, İNSAN VE EDEBİYAT İLİŞKİSİ EKSENİNDE EKOELEŞTİRİ

İnsan doğanın bir parçasıdır, bu sebeple ilk çağlardan bu yana gelişen medeniyetler insan ve doğa ilişkisi paralelinde biçimlenmiştir. İnsanın doğa üzerinde kurduğu tahakküm hem toplumların yaşam biçimlerini değiştirmiş hem de doğa üzerindeki baskıyı giderek artırmıştır. Doğaya ilk müdahale avcılık ve toplayıcılık döneminde başlamış, ardından tarıma dayalı üretimle devam etmiş ve son olarak ise endüstri ve teknoloji tabanlı bir toplum yapısının ortaya çıkmasıyla da hız kazanmıştır. Tarih öncesi dönemlerde yaşamlarını avcılık ve toplayıcılıkla sağlayan insanların daha sonra geliştirdikleri av teknikleri insanın doğaya ilk müdahalesidir. Endüstriyel üretim biçimlerinin ortaya çıkmasıyla beraber insanın doğayla olan iletişimi kopmuş, yaklaşık iki milyon yıl önce doğayı varlığının bir parçası olarak gören düşünce yapısı yerini kapitalist toplum yapısına bırakmıştır. Bunun sonucunda ise doğa toplumların yaşamlarını idame ettirebilmeleri için kullandıkları bir meta halini almıştır. Bu bağlamda ilk çağlardan bu yana insanın doğaya olan yaklaşımı zamanla belirgin bir biçimde değişmiştir.

İnsan ve doğa ilişkisini söylemleştiren doğa felsefesinin temelinde, faydacılık ilkesi doğrultusunda hareket eden insan merkezli düşünce yapısına karşı bir duruş vardır. Rönesansla ilk tohumları atılan ve modernleşme ile birlikte hız kazanan teknoloji, serbest ekonomi destekli kapitalist toplum yapısı ve anti-çevreci endüstriyel girişimler sonucunda doğa sadece insan yararı için kullanılması gereken bir meta olarak görülmüştür. Böyle bir düşünce yapısıyla hareket eden anti-çevreci kitleler çevreci hareketin savunduğu tüketimin azaltılması yönündeki söylemin aksine, doğada her şeyin zengin bir şekilde var olduğunu, kıtlık sorununun çevresel değil, ekonomik bir problem olarak ele alınması gerektiğini savunarak teknoloji ve serbest ekonomi destekli kapitalist bir sistem tasarlamışlardır. Bu bağlamda materyalist güçlerin ve kapitalizmin etkisiyle şekillenen üretim ve tüketim biçimleri arasında kurulabilecek dengeli bir yönetim politikası çağımız insanına teknoloji ve kitle iletişim araçlarını yerinde ve bilinçli kullanma yollarını gösterebilir.

Çeşitli sivil toplum kuruluşları çevreyi korumaya yönelik faaliyetler yürütmektedir. Bunlardan en önemlileri yerel ekonomilerin yeniden yapılandırılıp, birlikte yaşamının getirdiği paylaşma, dayanışma ve insanlar arası ilişkilerin geliştirilmesi gibi çeşitli sorumlulukların arttırılması şeklinde izah edilebilecek olan “Ekoköy” yaşam tarzı ve çok kısa bir süre içinde hazırlanıp tüketilen “Fast Food” yerine sağlıklı beslenmeyi öneren “Slow Food” hareketidir.²

Bununla birlikte doğal tahribata engel olmak isteyen çeşitli kurum ve sivil toplum kuruluşları etkin çevre politikaları yürüterek doğayı korumak üzere önlemler almaktadırlar. Bunlardan en önemlisi doğada bulunan kaynakların doğru ve verimli kullanımına dikkat çekerek gelecek nesiller için yaşanabilir bir dünya bırakmayı hedefleyen sürdürülebilir devlet politikalarıdır. Çünkü endüstriyel girişimlerin ve teknolojinin zorunlu olduğu bir çağda sürdürülebilir politikaların uygulanması önem arz etmektedir. Örneğin zirai alanda topraktan çok kısa bir süre içerisinde daha fazla verim almak amacıyla kullanılan kimyasal tarım ilaçları hem toprağa hem de zaman içerisinde insan sağlığına ciddi zararlar vermektedir. Bu amaçla çiftçileri genetiğiyle oynanmamış, organik meyve ve sebze yetiştirerek ekolojik tarıma yönlendiren sürdürülebilir tarım politikası toprağa zarar vermeden daha sağlıklı ve verimli bir tarımsal faaliyet alanı oluşturabilir. Ayrıca denize dökülerek kirliliğe sebep olan sanayi atıkları ve diğer kimyasallar yaşadığımız çevreye ciddi zararlar vermektedir. Bu nedenle geri dönüşüm sürdürülebilir bir yaşam için çok önemlidir; çevre dostu olmayan ve doğada tamamen yok olması uzun yıllar alan cam, plastik ve kâğıt gibi bazı atıkların ayrıştırılarak yeniden üretilmesi, hem ülke ekonomisine hem dünya ekolojisine büyük katkı sağlamaktadır. Böylece, hammaddesi ağaç olan kâğıt üretimi için daha az ağaç kesilerek gelecek nesillere daha yeşil bir dünya bırakabilir, doğadaki canlılara ve insan sağlığına zarar veren her türlü eylemden kaçınabiliriz.

Hindistan Bhopal'deki çevre felaketi ve Çernobil nükleer santralinde meydana gelen kaza hafızalardan silinmeyen hadiseler arasındadır. Devlet özellikle kimyasal üretim esnasında çok titiz davranmalı, bu konuda önlemler almalıdır, çünkü kimyasal üretim esnasında yaşanan kazalarda çevreye yayılan toksik maddeler tüm canlılar için

² Çiğdem Cengiz, “Çevre-İnsan-Doğa ilişkisinin Stefano Benni'nin *Margherita Dolcevita* ve Buket Uzuner'in *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları* Su Adlı Yapıtlarında Ekoeleştirel Bağlamda Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2013, 28-29.

tehdit oluşturmaktadır. Kimyasal madde üreten bazı sanayi kuruluşları çevreye verdikleri zararları yürüttükleri çeşitli sosyal sorumluluk çalışmaları yoluyla en aza indirmenin çeşitli yollarını aramaktadırlar. Örneğin bu kuruluşlar kar paylarından elde ettikleri bir kısım geliri doğayı ya da hayvanları koruma amacıyla faaliyet gösteren kurumlara bağışlamakta, böylelikle çözümün bir parçası olma yolunda önemli adımlar atmaktadırlar. Tamamen çevreci çözümler sunan bazı firmalar ise doğa dostu ürünler üreterek endüstriyel girişimlerin doğaya zarar vermeden de yapılabileceğini gösterirken, hayvansal ürünleri kullanmak yerine doğa dostu hammaddeler kullanan ayakkabı, kürk, çanta ve giyim üzerine üretim yapan bazı endüstri kolları da bu konuda hassasiyetlerini açık bir biçimde sergilemektedir. Sürdürülebilir politikaların yanı sıra, doğal alanları korumak adına devlete düşen belli başlı ödevler vardır. Örneğin doğal yaşam alanlarının korunması için avlanma yasağı gibi caydırıcı nitelikte çeşitli hukuki düzenlemeler yapılmıştır. İlk olarak 1971 yılında İsviçre, ardından Birleşmiş Milletler ve 1982 yılında da Türkiye anayasal düzenlemelere giderek, çevre haklarına siyasal alanda dikkat çekmişlerdir. Türkiye ekoeleştiriyi geç tanışmış olsa da bu alanda yapılmış önemli çalışmalar vardır. Ekoeleştirisinin bir disiplin olarak Türkiye’de tanınmasında önemli katkıları olan Serpil Oppermann ve Ufuk Özdağ bu alanda önemli isimlerdir. Türkiye’de ilk kez 2009 yılında Antalya’da düzenlenen uluslararası ekoeleştirme konferansı önem arz eder. Serpil Oppermann’ın editörlüğünde hazırlanan ve ilk Türkçe ekoeleştirme derlemesi olan *Ekoeleştirme: Çevre ve Edebiyat* Türkiye’de yapılan önemli çalışmalar arasındadır.

Devletin ya da kurumsal firmaların uygulamış oldukları çevreci formüllerin yanı sıra edebiyatın çevre bilinci oluşturarak topluma kazandıracağı çevre ahlakı çözümün çok önemli bir parçasıdır. Bu amaç doğrultusunda ekoeleştirme “Doğal kaynaklar insan için vardır ve ancak insanın üretim gücü ile devam ettirilebilir.” şeklindeki insan merkezli yaklaşımları eleştirir. Serpil Oppermann’ın belirttiği gibi, toplumsal söylemlerin merkezine oturtulan ve insanı yaratılışın merkezine koyarak tüm doğal çevrenin hâkimi haline getiren geleneksel beden politikası, doğanın bedenini, yani biyotik toplumları oluşturan tüm hayvan ve bitkileri yok sayar. Doğayı, insanın ekonomik çıkarları doğrultusunda kontrol edilen ve insanın hizmetinde kullanılması gereken bir tüketim kaynağı ve mülk olarak gören kartezyen düşünce yapısına karşı çıkan Oppermann, insanoğlunun ekosistemden kopuk ve diğer canlılara kıyasla daha

üstün bir şekilde konuşlandırılmasının toplumsal yapıda bir dualite oluşturduğunu da sözlerine ekler.³ Bu dualist zihniyet içinde insan dışında kalan tüm canlı ve cansız varlıklar, her zaman ikincil konumda algılanır, yani ötekileştirilerek önemsizleştirilir. Bu bağlamda diğer tüm canlılardan üstün ve değerli olan insanın sosyo-ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak için yaratılmış olan doğanın insanlar tarafından tüketilmesi de doğal bir ahlaki norm olarak değerlendirilir.

Ekoeleştiriri, insanın doğayla kurduğu ilişkiyi çevresel farkındalık yaratarak bütüncü bir felsefe çerçevesinde okura verir. Böylece insan merkezli söylemden uzaklaşıp çevreci bir duyarlılıkla edebiyata yaklaşan yazar, günümüz postmodern edebiyat dünyasında okura metni yeniden yorumlayabilmek gibi bir misyon kazandırırken, doğaya yabancılaşmış insan ya da ötekileştirilmiş doğanın birbirlerini tamamlayan iki unsur oldukları tezini sıklıkla vurgular. Kartezyen düşüncede yer bulan ve doğada insan dışındaki diğer mekanizmaları değersiz ve ruhsuz olarak değerlendiren insan merkezli düşünceden bağımsız olarak, sadece insana yararlı olanın değil, doğada var olan her şeyin değerli olduğu düşüncesi, ekolojinin bütünsellik anlayışından ileri gelir:

Kolaylık olması için, biyosfer/ekosfer EKOSİSTEMLER, BİYOLOJİK BÖLGELER veya TOPLULUKLAR olarak gruplara ayrılabilir. Fakat esasen bunlar birbirine bağlı tek bir birimdir ve yaşamımızı mümkün kılan şeydir. Kısa bir süre için bile olsa, hiçbir biyosferden bağımsız olarak, tek başına var olamaz.⁴

Ekolojinin alanına giren canlı cansız her şeyin birbirleriyle bağlantılı olduğu gerçeği, evrendeki her şeyin etkileşim içinde olduğunu kanıtlar ve ekoeleştiriri bu etkileşim ve ilişkinin yeniden yorumlanmasında önemli bir yere sahiptir. Fiziksel çevrenin varlığına dikkat çeken ve doğayı temel alan öğretileriyle edebiyat algımıza yeni bir boyut kazandıran ekoeleştirinin, gelecek nesiller üzerinde yaratacağı farkındalık düşünüldüğünde edebiyattaki yerinin de büyük olduğu görülecektir. Kültürümüze çeşitli yollarla giren insan merkezli düşünce yapısının değiştirilmesi için önemli kültürel bir araç olan edebiyat, bu bağlamda etkin bir söylem yaratarak kamuoyunda farkındalık yaratabilecek güçtedir. Jean Paul Sartre, edebiyatın ideolojik işlevine vurgu yaparken

³ Serpil Opperman, “Doğa Yazınında Beden Politikası”, *Littera Edebiyat Yazıları* (ed. Cengiz Ertem), Ürün Yayınları, Ankara 2006, 76.

⁴ Ernest Callenbach, *Ekoloji Cep Rehberi*, (Çev.: Egemen Özkan), Sinek Sekiz Yayınevi, İstanbul 2012, 26.

aslında tam olarak anlatmaya çalıştığı şey edebiyatın dilsiz olmadığıdır: “Sessizlik dilin bir anıdır” derken ideolojisi her ne olursa olsun, edebi mesajların bireyler üzerindeki etkisine dikkat çeker:

*Sessizlik dilin bir anıdır; susmak dilsizleşmek değil, konuşmaktan kaçınmaktır, yani gene bir tür konuşmadır.(...) Sözcüklerin, Brice-Parain’in dediği gibi, ‘dolu tabancalar’ olduğunu bilir. Konuştuğu an, tetiğe basılmış demektir. Susmak da elindedir, ama ateş etmeyi seçtiğine göre, bunu bir çocuk gibi, gözlerini yumarak ve yalnızca patlama sesini dinlemek üzere, rastgele değil de, yetişkin bir adam gibi, hedef gözeterek yapması gerekir.*⁵

Sartre, bu sözleriyle bireyin yaşadığı toplumda sorumluluk sahibi olduğuna dikkat çeker. Bireyin sorumlu olduğu fikri ekoeleştirmenlerin edebiyat vasıtasıyla okuyucuya aşılacak istedikleri en önemli mesajdır. Bireylere yaşadıkları toplumda sorumluluk misyonunu yüklemek isteyen ekoeleştirmenler edebiyatı bu anlamda işlevsel bir araç olarak kullanırlar. Çevresel iletilerini edebiyat vasıtasıyla daha geniş kitlelere ulaştırmak isteyen tüm ekoeleştirmenlerin vermek istedikleri ortak mesaj bireyin yaşadığı çevreye saygılı ve sorumlu olması fikrinde birleşir. Kültürümüze çeşitli yollarla giren insan merkezli düşünce yapısının değiştirilmesi için önemli kültürel bir araç olan edebiyat, bu bağlamda etkin bir söylem yaratarak kamuoyunda farkındalık yaratabilecek güçtedir. Fiziksel çevrenin varlığına dikkat çeken ve çevre temelli öğretileriyle edebiyat algımıza yeni bir boyut kazandıran ekoeleştiri, gelecek nesiller üzerinde yaratacağı farkındalık düşünüldüğünde edebiyatta çok önemli bir yere sahiptir.

1.1.1. Ekoeleştirin Kuramsal Çerçevesi ve Çalışma Alanı

Çevrenin edebiyat yoluyla kurguya taşınması farklı aşamalardan geçerek bir kuram haline gelmiştir. İnsanın doğayla ve çevresiyle olan ilişkisi ilk olarak doğayı tanıyıp, onu anlamaya ve onunla uyum sağlamaya çalışması şeklinde olmuştur. Doğayı tanıyan insan ondan faydalanmaya ve üzerinde egemenlik kurmaya çalışmış, daha sonra doğayla olan ilişkisini tamamıyla mücadele ve sömürü politikası üzerine şekillendirmiştir. İnsanın doğayı kendi çıkarları doğrultusunda kullanmasına bir tepki niteliğinde ortaya çıkan ekoeleştiri kuramının dünya edebiyatında yer bulması uzun bir

⁵ Jean Paul Sartre, *Edebiyat Nedir?* (Çev.: Bertan Onaran), Can Sanat Yayınları, İstanbul 2012, 32-33.

zaman almıştır. Kuramın en kapsamlı tanımı “Dünya kültürlerine tarihsel, dinsel, felsefi ve toplumsal nedenlerle nüfuz etmiş olan insanın doğadaki tek ve en temel varlık olduğu yolundaki görüşü reddederek, doğada insan kadar doğal çevrenin ve diğer canlıların da hakları olduğu”⁶ şeklinde yapılmıştır. Bu tanım ekseninde ekoeleştirelinin alanı oldukça geniş ve kapsamlıdır.

“Çevreci Eleştiri” ya da “Ekoeleştiri” olarak literatüre geçen terim “Edebiyat ve Ekoloji: Bir Ekoeleştiri Denemesi” (Literature and Ecology: An Experiment in Ecocriticism) adlı makalede ilk olarak 1978 yılında William Rueckert tarafından kullanılmıştır. Rueckert insanın doğaya vermiş olduğu zararın dolaylı olarak insanları da etkilediğini savunmuştur. Rueckert, makalesinde çevre bilincinin uyandırılması için etkili bir araç olan edebiyatın kullanılması ve doğa bilginin edebiyat çalışmalarında uygulanması gerektiğinin altını çizer, böylece insan ile doğanın biyosferde işbirliği içerisinde geliştiği bütünsel bir temele oturtulması gerektiğine dikkat çeker.⁷

Ekoeleştiri ayrıca 1993 yılında Edebiyatta Çevre Çalışmaları Derneği’nin (ASLE) kurulmasıyla edebi bir kuram olarak Amerika Birleşik Devletleri’nde çalışma alanı haline gelmiştir. *Edebiyat ve Çevre Alanındaki Disiplinlerarası Çalışmalar (ISLE)* adlı derginin 1993 yılında Patrick Murphy tarafından kurulmasıyla çevre bilinci edebiyat dünyasında sesini duyurmaya başlamıştır. Cheryll Glotfelty ve Harold Fromm tarafından ilk olarak 1996 yılında yayınlanan “*Ekoeleştiri Derlemesi*” (*Ecocriticism Reader*) basıldıktan sonra ekoeleştirel söylemin yaygın olarak kullanıldığını söyleyebiliriz. Ekoeleştirelin en yalın tanımını “Edebiyat ve fiziksel çevre arasındaki ilişkinin incelenmesi”⁸ şeklinde yapan Glotfelty, ekoeleştiri tanımlarken feminist ve Marksist eleştiriden örnekler vererek kuramı somutlaştırır: Feminist eleştiri dil ve edebiyatı toplumsal cinsiyet bilinciyle ele alırken, Marksist eleştiri edebi metinlere

⁶ Ufuk Özdağ – G. Gonca Gökalp Alpaslan, “Türkiyat Araştırmalarında Yeni Bir Alan: Çevreci Eleştiri”, *Orhun Yazıtlarının Bulunuşundan 120 Yıl Sonra Türklük Bilimi ve 21. Yüzyıl Konulu 3. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, C.2, (Ed.: Ülkü Çelik Şavk), Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2011, 641.

⁷ William Rueckert, “Literature and Ecology: An Experiment in Ecocriticism”, *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology* (eds. Cheryll Glotfelty and Harold Fromm), The University of Georgia Press, Athens 1996, 105-107.

⁸ Cheryll Glotfelty, *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology*, The University of Georgia Press, Athens 1996, xviii.

üretim şekilleri ve ekonomik sınıf bilinciyle yaklaşır; ekoeleştiri edebi çalışmalara yeryüzü merkezli yaklaşmaktadır.⁹

Ekolojik döngünün bir parçasının da edebiyat olduğu tezi Rachel Carson'ın *Sessiz Bahar* (*Silent Spring*) adlı kitabıyla gündeme gelmişti. Carson, çevreci iletilerle örülmüş ilk metin olarak ele alabileceğimiz eseri *Sessiz Bahar* ile tarımda kullanılan kimyasal ilaçların zararlarına dikkat çekerek DDT denilen bu ilaçların insan sağlığı için de tehdit oluşturduğunu öne sürmüş ve bu tezini, yapmış olduğu bilimsel deneylerle somutlaştırmıştır. Pestisitlerin zararlarını anlattığı kitabın basımının ardından Amerika'da DDT kullanımı yasaklanmış ve edebi metinlerin bu konuda ne kadar etkili olduğu kanıtlanmıştır. *Sessiz Bahar* işlediği konu itibarıyla 1964 Doğa Kanunu'nun çıkmasına sebebiyet vererek toplumsal değişime örnek olmuştur.¹⁰ Tarımsal ilaçların çevreye verdiği zararı konu alan kitap, 1962'de ilk yayınlandığında politik ve toplumsal yaşamın çevreci boyutuna dikkat çekerek, edebiyatın toplumsal yaşamımızda ne kadar etkin bir yere sahip olduğunu gözler önüne sermiştir. Carson'a göre çevre problemlerinin tek sorumlusu insandır. Kimyasal maddelerin tarımsal verimliliği artırmak adına bilinçsizce kullanılmasının doğada neden olduğu tahribattan ve ABD'de DDT'nin kullanılmasının doğal yaşam ve insan üzerindeki olumsuz etkilerinden söz eder. DDT ve benzeri kimyasalların sebep olduğu sağlık problemlerine de değinir.¹¹ Bilimsel meselelerin sadece doğa bilimiyle ilgilenen bilim adamları ya da uzmanlar tarafından türetilen tezler yoluyla analiz edilmesi gerektiği düşüncesi, bir bakıma *Sessiz Bahar*'ın basımının ardından çürütülmüş, toplumun ve kültürün problemin sadece birer parçası olmaktan ziyade çözümünde de etkin birer unsur olmaları gerektiği fikri vurgulanmıştır. Carson'ın bu misyonu üstlendiğinde bilimsel değil, ahlaksal bir iletisi olduğu aşikârdır; sadece bilimin değil, edebiyatın da bilime destek verecek sorumluluklarının olması gerektiğini vurgulamıştır.

Marksist eleştirmen Terry Eagleton bilimin alanı içerisinde kalan meselelerin edebiyat kanalıyla da ele alınabileceğine değinmiştir. Eagleton'a göre hitabet söylemlerin doğruluk değerleriyle ilgilenmekten çok metnin okurda yarattığı etki üzerinde durur:

⁹ Glotfelty, xviii.

¹⁰ Ufuk Özbağ, "Sessiz Bahar'dan Sonra Ses Getiren Elli Yıl: Kadın, Çevre, Sağlık", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28/2, Ankara 2011, 179.

¹¹ Rachel Carson, "The Obligation to Endure", *Silent Spring*, Crest Books, Greenwich 1962, 14.

Zürafaları öğrenmek için bir zooloji kitabını okumak zooloji öğrenmenin bir parçasıdır; ama aynı kitabı söylemin nasıl yapılaştığını ve düzenlendiğini öğrenmek ve bu biçim ve aygıtların gerçek durumlarda okurlarda ne tür etkiler yarattığını incelemek için okumak farklı bir tasarıdır. Aslında bu, dünyanın en eski ‘edebiyat eleştirisi’ biçimidir; hitabet olarak bilinir.¹²

Doğayı konu alan edebiyat kanalıyla, yazarın sahip olduğu çevre bilincini, ekolojik farkındalığı, tasvir ve betimlemeler yoluyla inceleyebilme fırsatını buluruz. Ekoeleştirici, insanın doğayla kurduğu ilişkiyi çevresel farkındalık yaratarak bütünleyici bir felsefe çerçevesinde okura verir. Böylece insan merkezli söylemden uzaklaşan yazar, günümüz postmodern edebiyat dünyasında okura metni yeniden yorumlayabilmek gibi bir misyon kazandırırken, doğaya yabancılaşmış insan ya da ötekileşmiş doğanın birbirlerini tamamladığını ortaya koyar.

1.1.2. Amerika’da Ekoeleştirici ve Ekolojik Kızılderili Kavramı

Kuzey Amerika kıtasının keşfini takiben, kıtaya göç eden Avrupa kökenli yerleşimcilerin tasvir ettikleri Yeni Dünya’daki doğal güzellik ve zenginliklerin tüm dünyada yankı bulması edebi metinlerin çevreyle olan ilişkisine dikkat çekmiş ve böylece özellikle ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri’nde kendini göstermeye başlayan çevreci edebiyat hareketi Henry David Thoreau, Aldo Leopold, Paul Ehrlich, Rachel Carson, Edward Abbey, John Muir gibi yazarların önderliğinde ekoeleştirici olarak edebiyat kanonları içerisinde yer bulmuştur. Ekoeleştirisinin Amerika’da doğup, burada büyük yankı uyandırması, sahip olduğu çok etnikli toplum yapısıyla ilintilidir. Bu sebeple ekoeleştirisinin bir toplumda kendine yer bulabilmesi o toplumun sosyo-kültürel yapısıyla yakından ilişkilidir. Serpil Oppermann bu ilişkiyi T.V Reed’in çevre adaleti üzerine yazdığı bir makalesinden hareketle şu sözlerle aktarır:

Çevre adaleti ekoeleştirici bağlamında, çoğul etnikliğe dayalı çevre edebiyatlarını ilgilendiren adalet anlayışına yönelik temel sorular sormaktadır. Bu soruların başında Amerika’da yaşayan farklı etnik grupların, siyahların, yoksulların çevre adaleti çerçevesinde hakları, bu toplulukların çevre edebiyatlarındaki betimlemelerine ekoeleştirel yaklaşımların nasıl katkı sağlayabileceği, diğer Batı

¹² Terry Eagleton, *Edebiyat Kuramı: Giriş*, (Çev.: Tuncay Birkan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2011, 211-212.

*ülkelerinde yaşayan insanların edebiyattaki ırk, etnik köken ve toplumsal sınıf açısından ekoeleştirel yorumlarında çevre adaletinin nasıl işlenebileceği gelmektedir.*¹³

Aldo Leopold, aşkını Henry David Thoreau ve biyolog Rachel Carson hem yaşam felsefeleri hem de yazdıklarıyla Amerika’da ve tüm dünyada çevreci yaşam felsefesinin oluşmasında öncülük etmiş önemli isimlerdir. Ancak Scott Slovic, Cheryll Glotfelty, Glen Love, Patrick Murphy, Lawrence Buell, Harold Fromm’un da ekoeleştirmenin bir disiplin olmasında katkılarından söz etmek yerinde olacaktır.

Henry David Thoreau’nun, Walden gölü kıyısında kendisinin inşa ettiği küçük bir kulübede doğayla iç içe geçirdiği iki yıllık yaşam serüvenini kaleme aldığı ve sosyal yaşamdan eğitime, ev ekonomisinden tarıma kadar birçok konuda tecrübelerini aktardığı eseri *Doğal Yaşam ve Başkaldırı* Amerika doğa edebiyatında birçok yazara kaynaklık etmiştir. Doğaya yabancılaşan, doğadan uzaklaşan insanların sosyal ilişkilerinde de sorunlar yaşayıp, kalabalık içinde yalnız olduklarına, tecrit edildiklerine yani sosyal ilişkilerinin de zayıfladığına dikkat çeker. Thoreau, bizlere doğayla barışık ve modernitenin getirdiği lüks hayattan uzak, sade bir yaşam sürdürmemizi öğütlerken psikolojik ihtiyaçların fizyolojik ihtiyaçları bastırdığına da işaret eder:

*Mobilyam bir yatak, biri yemek, biri de çalışmalarım için iki masa, üç sandalye, doksan santim çapında bir ayna, maşa ve ocak ayaklığı, çaydanlık, tava, kızartma tavası, kepçe, leğen, iki bıçak ve çatal, üç tabak, bir fincan, kaşık, yağ testisi, pekmez testisi ve lake bir kandilden oluşuyordu. Bence hiç kimse bir kabağın üstünde oturmak zorunda kalacak kadar yoksul değildir. Böylesi miskinliktir. Köydeki tavan aralarında atılmayı bekleyen en çok sevdiğim tip sandalyelerden bol miktarda var. Mobilya! Allah’a şükür, bir mobilya deposunun yardımı olmadan da oturabilir ve ayakta durabilirim.*¹⁴

Üretime ve doğayla iç içe yaşamaya özendiren, tüketimden uzak kalmamız gerektiğini öğütleyen ve hayatın her alanında sadelikten yana olan Thoreau’nun yaşam felsefesi çağdaş doğa bilimci ve ekoeleştirmenleri etkilemiştir. Thoreau’nun yaşam

¹³ Serpil Oppermann, “Ekoeleştiri: Çevre ve Edebiyat Çalışmalarının Dünü ve Bugünü”, *Ekoeleştiri: Çevre ve Edebiyat* (ed. Serpil Opperman), Phoenix, Ankara 2012, 24.

¹⁴ Henry David Thoreau, *Doğal Yaşam ve Başkaldırı* (Çev.: Seda Çiftçi), Kaknüs Yayınları, İstanbul 2007, 78-79.

felsefesiyle paralellik gösteren Derin Ekoloji hareketinin özünde de doğada var olan canlı ya da cansız her varlığa saygı düşüncesi yatmaktadır.

Çevresel problemlere karşı başlatılan çeşitli kampanyaların en bilinen simgesi haline gelen “*Ağlayan Kızılderili*” daha sonraları ekoeleştirelinin sıkça kullandığı bir materyal olmuştur. Kirliliğe ve doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesine ilk eleştirel tutum olarak da algılayabileceğimiz bu kampanyalarda kullanılan Kızılderili imgesi ekoeleştirede önemli bir yere sahiptir. Amerika’da çevresel tehlikelerin sonuçları ve etki alanları düşünüldüğünde çevreci hareketlerin iki ayrı kutupta toplandığını söyleyebiliriz. Bu bağlamda Avrupa kökenli Amerikalılar ve Kızılderililerin toprak ve doğal kaynaklara yaklaşma ve algılama biçimleri birbirlerinden oldukça farklıdır. Amerika’nın asıl yerlileri olan Kızılderililer doğanın tahribatı ve ortaya çıkan sonuçlarını Avrupa kökenli Beyaz Amerikalıların hatası olarak değerlendirirken onlar da kirlilik ve diğer çevre sorunlarını vahşi yerliler olarak adlandırdıkları Kızılderililerle bağdaştırmaktadır. Amerika’daki çevre tahribatının faturasının sadece Avrupa’dan gelip buraya yerleşen Avrupalı Amerikalılara yüklenmesi de elbette haksızlık olacaktır:

Avrupalı göçmenler ile Yerli Amerikalılar arasındaki etkileşim, iki kültürün duyarlı bir şekilde birbiriyle bütünleşmesi için bir fırsat olabilirdi; ancak Avrupalı göçmenlerin -özellikle de arsa spekülâtorlerinin, demiryolu yapımcılarının, kereste tüccarlarının ve genel olarak kapitalist girişimcilerin- kan dökmeleri ve yağmaları yüzünden bu fırsat yitirildi. Ancak Yerli Amerikalıların dikkate şayan birçok özelliğine karşın, Kolomb öncesi avcılar vahşi yaşama büyük zarar verdiler ve onu korumak için çok az- o da eğer olduysa- çaba gösterdiler. Bu aşırı öldürmelerin sonucu olarak, av hayvanlarının yeniden üremesi yıllar aldı.¹⁵

Avrupalı yerleşimcilerin Amerika’ya ilk geldiklerinde burayı cennetten bir bahçe, kutsal bir ada diye tasvir etmeleri o zamanlarda doğanın bozulmamış bir güzelliğe sahip olduğuna ve Kızılderililerin doğayla uyum içerisinde yaşadıklarına kanıttır. Amerikalı ilk doğa yazarlarından James Fenimore Cooper, Earnest Thompson Seton, Charles Eastman, Dakota Sioux gibi edebiyatçılar Kızılderili imgesini bizlere tanıtırken, onları hep doğayla iç içe, sevecen ve doğa dostu olarak aktarırlar. Bununla birlikte, bazı arkeologlara göre Amerika’daki doğa tahribatının en bilinen sorumluları yerli

¹⁵ Murray Bookchin, *Özgürlüğün Ekolojisi* (Çev.: Mustafa Kemal Coşkun), Sümer Yayıncılık, İstanbul 2013, 47.

Amerikalılar yani Kızılderili kabileleridir. Kızılderililer bu kişiler tarafından özellikle toprağın tahribatına sebebiyet vermekle ve her yıl düzenli olarak çıkardıkları devasa orman yangınları başta olmak üzere avlanma, toplayıcılık ve hayvancılık ritüelleri gibi çeşitli sebeplerle suçlanırlar:

Arkeologlara göre, Kızılderililer toprak ve ağaç gibi temel yaşamsal kaynakları öyle umarsızca tükettiler ki bunun sonucunda devamlı olarak bir tür yiyecekten bir diğerine geçmek ya da yerleşim alanlarını değiştirmek zorunda kaldılar. Kuzey Amerika'nın genelinde çiftçilikle uğraşan yerliler arazilerini (her yerde çiftçilerin yaptığı gibi), tarım toprağına dönüştürmek için sadece ağaçlık yerleri yakarak ve tahliye ederek değil, ayrıca evsel mahsullerle beslenen ve hızla büyüyen nüfuslarını desteklemek, inşaat ve yakacak amaçlı kullanılan ve devamlı artan kereste ihtiyacını karşılamak için de yaptılar.¹⁶

Kızılderililerin yaşamlarının sıkı sıkıya bağlı olduğu doğa ve ormanların azalması zamanla birçok Kızılderili kabilesinin de yok olmasına sebep olmuştur. Ancak Kızılderilileri her yıl çıkardıkları büyük orman yangınlarından yola çıkarak doğayla dost olmadıkları yönünde suçlayan zihniyet, ormanların gemi yapımı ve benzer sanayi kuruluşlarında Avrupalı Amerikalılar tarafından hammadde olarak kullanılmasından rahatsız değildir. Bu durumu objektif bir biçimde analiz eden ünlü ekoeleştirmen Bookchin şöyle aktarır:

Burada savunduğum nokta açık bir biçimde anlaşılmalı: Yerli avcıları kötülemek veya onların davranışlarını kereste şirketleri ya da et paketleme sanayisi ile aynı düzeye getirmek niyetinde değilim. Paleolitik Dönemde ve daha sonraki dönemlerde yaşamış Amerikan Yerlilerinin aşırı öldürmeleri ve orman yıkımları, Avrupa asıllı Amerikan göçmenlerin Yeni Dünya ve onun yerlileri üzerinde yaptıkları korkunç ekolojik tahribat ve soykırımla hiçbir şekilde karşılaştırılmaz. Geçen beş yüzyıl boyunca Kızılderili kültürünü yok eden açgözlülük ve sömürü, hiçbir suretle ahlaki veya kültürel açıdan haklı gösterilemez.¹⁷

Yerlilerin doğa ile olan her türlü etkileşiminde aslında doğaya zarar vermek gibi bir niyetlerinin olmadığı, aksine doğanın kendini yenilemesi için çevreci bir duyarlılıkla hareket ettiklerine dair söylemleriyle Krech III, Kızılderililere tercüman olmuştur.

¹⁶ Shepard Krech III, *The Ecological Indian: Myth and History*, W.W. Norton Company, NY 1999, 76.

¹⁷ Bookchin, *Özgürlüğün Ekolojisi*, 47.

Alman bir tüccar olan David Pieterz de Vries' in “*görülmeden önce kokusu duyulan*”¹⁸ yer diye tasvir ettiği Kızılderili toprakları rutin olarak yapılan orman yangınlarına işaret etmektedir. Bununla birlikte, yerliler ve doğa arasındaki ilişkiyi yanlış yorumlamaya gidenler aslında yerlilerin sahip oldukları çevre bilincinin farkında değildir. Düzenli olarak çıkarılan orman yangınlarının faydalarından, hatta bu yangınların eksikliğinde bazı bitki ve hayvan habitatlarının zarar gördüğü savından hareket eden bazı günümüz doğa bilimcileri düzenli olarak çıkarılan orman yangınları ve ekolojik denge arasında kurulan pozitif bağı doğrulamakta ve sıkı bir doğa gözlemcisi olan Kızılderililerin yıllar önce bu duyarlılığa içsel olarak sahip olmalarını takdir etmektedir. Kızılderililerin çıkardıkları yangınlar bazen tedbir, bazen bir iletişim ve haberleşme yolu bazense kendi içlerinde veya yabancılara karşı kendilerini koruma amaçlı işlevler üstlenmiştir. Kızılderililerin her yıl Kasım ayında, yani yeşil alanların ve ormanların solmak üzere olduğu dönemde, yangın çıkarmalarının toprağın altındaki zararlı ot, haşere ve ölü kalıntıların yok edilmesi ve bir nevi toprağın yenilenmesi amacıyla bilinçli olarak yapıldığı belirtilmiştir. Ayrıca bu yangınların tarımsal üretimde de verimliliği artırdığı söylenmektedir. Kızılderililer Kuzey Amerika'nın çeşitli bölgelerinde topladıkları dutsu meyve, tohum, kabuklu yemiş ve diğer yiyeceklerin verimliliğini artırmak için de kasıtlı olarak çıkardıkları orman yangınlarından faydalandılar. Her ne amaçla olursa olsun Doğu ormanlarında yangın çıkaran Kızılderililer bir taraftan çilek, böğürtlen ve ahududu gibi orman meyvelerinin artmasına sebep olurken diğer taraftan bu alanlarda yem arayan geyik ve benzeri av hayvanlarının yaşam alanlarına zarar vererek bu bölgelerdeki bitki örtüsünün yok olmasına neden olmuşlardır.¹⁹

Bazı ekoeleştirmenler ise geyik ve bufalo gibi hayvanları avlarken kolaylık olması için; hayvanları kendilerine yakın yerlerde yem bulmaya zorlayan yerlilerin çıkardıkları orman yangınlarını bir çeşit av taktiği olarak değerlendirir. Özellikle Kaliforniya bölgesinde yerlilerin çayır ve çimleri verimliliği artırmak, böylece geyik ve ayıları buraya çekebilmek amacıyla bilinçli olarak yaktıkları söylenmektedir. Hayvanları bu alanlara çekip, ateşle çevirerek kaçmalarına imkân tanımamak böylece onları çembere alarak avlamak yerlilerin av teknikleri arasındaydı. Bu noktada orman yangınlarından sonra avcılık yöntemleriyle de eleştirilen Kızılderililer özellikle bufalo avcılığında

¹⁸ Krech III, 101.

¹⁹ Krech III, 106.

uyguladıkları yöntemlerden dolayı hayvan severler tarafından vahşi olarak yargılanırlar. Kızılderililer için yaşamsal bir öneme sahip olan bufalo neslinin azalıp zamanla yok olmasında Avrupalı Amerikalılar yerlileri suçlarken Avrupalı Amerikalıların da bu suça ortak oldukları kesindir. Bufalo uçurumu olarak bilinen yöntemle, yerliler uçuruma doğru sürdükleri yüzlerce bufaloyu avlayarak, kendileri için önemli bir kaynak teşkil eden bu hayvanın derisinden etine, yağına ve kemiklerine kadar her şeyinden faydalanırlardı. Bununla birlikte, Avrupalı göçmenlerin Kızılderili nüfusunu azaltıp yok etmek adına önemli bir yaşam kaynağı olan bufalo neslini yok etmeleri ise dikkate değerdir:

Sınır adamlarının disiplin altına girmez karakteri, özellikle Kızılderililerle ilişkilerinde kötü sonuçlar doğurdu. Onlar, antlaşmaları çiğneyerek daima Kızılderililerin topraklarına saldırdılar, Kızılderililerin gıda ve yiyeceklerini sağlayan av hayvanlarını imha ettiler ve birçokları gözüne çarpan herhangi bir Kızılderili'yi öldürmeye hazırды. Kızılderililer kendilerini savunmaya kalkışınca, bunun arkasından savaş gelirdi. Şüphesiz Kızılderililer de çoğu zaman saldırgandılar. Fakat beyazların Batı'ya önüne geçilmez şekilde ilerlemeleri, birçok çarpışmanın temel nedeniydi.²⁰

Yerlilerin çevre bilincine içsel olarak sahip oldukları, doğayla olan her türlü etkileşimde bilinçli hareket ettikleri yönünde düşünceler mevcuttur. Atalarının çıkardıkları orman yangınlarının aslında ormanları daha büyük yangınlara karşı korumak, otlak ve meraların verimliliğini artırmak ve ayrıca av için daha elverişli bir ortam sağlamak, tıbbi amaçlarla kullandıkları meyan kökü olarak bilinen bitki ve meyvelerin mahsulünü artırmak, yaşam alanları meydana getirmek ve iletişim kurabilmek gibi amaçlarla yapıldığını belirtirler.²¹

1.2. EKOLEŞTİRİYİ BESLEYEN DİĞER KURAMLAR

“Çevre sorunları özellikle ekoloji, edebiyat, ekolojik edebiyat eleştirisi ya da ekoeleştirici alanlarındaki çalışmaların konularıdır. Ekoeleştirici kendi pratiğinde önemli felsefi başvuru noktalarına döner. Bu başvuru noktaları ahlâki bir özne olarak insanolmayanın insanı yeniden tanımladığı insanmerkezci olmayan bir anlayışa doğru

²⁰ Allan Nevins & Henry Steele Commager, *ABD Tarihi*, (Çev.: Halil İnancık), Doğu Batı Yayınları, Ankara 2011, 222.

²¹ Krech III, 103.

ilerleyen yeni bir kültürel paradigmayla uzlaşır. Bunların arasında derin ekoloji, ekofeminizm, ekososyalizm yer alır.”²²Edebiyat alanında 1960’ların sonlarında belirmeye başlayan ekoleştiriye destekleyen ve besleyen çeşitli ekoloji alanlarından bahsetmek kuramı daha iyi anlayabilmemizde bize yardımcı olacaktır. Çevreci hareketlerin teknoloji karşıtı bir tutum içinde olması bazı edebiyatçıları da tartışmanın başka bir boyutuna sürükler; örneğin Martin Lewis gibi bazı ekoeleştirmenler doğayı korumak adına insan merkezli ekonomi politikalarını, doğal kaynaklardan ayırştırmak gerektiğini belirtir ve bilinçli seçmen tarafından doğru bir şekilde yürütüldüğü takdirde, kapitalist sistemin bile doğal kaynak ve kirlilik problemlerine teknoloji yardımıyla çözüm olabileceğini savunur. Kapitalizm yanlıları çevre problemlerine kapital sistemin çözüm üretebileceğini savunurlar. Yaşanan gıda ve su kıtlığı gibi problemlerin çevresel değil ekonomi tabanlı problemler olduğunu düşünürler. Kapitalizmin tüketimde kısıtlamaya gitmekten daha çok üretimde artışa gitmek ve böylece kıtlık problemini ortadan kaldırmak gibi çözüm önerileri olmuştur.²³ Çevreci bir yaklaşım olan Derin Ekoloji hareketi ise, yeryüzündeki tüm varlıklara eşitlikçi yaklaşarak, yeryüzü merkezli bir tutum sergiler ve bu yönüyle de insan merkezcilikten uzaklaşır. Derin Ekoloji hareketinin prensiplerinden en önemlisi nüfus planlamasıdır: Onlara göre çevre problemlerinin ortaya çıkmasıyla ilişkilendirilen hızlı nüfus artışı gelişmekte olan ülkelerde, hatta gelişmiş ülkelerde bile üretim kapasitesinden çok daha fazla tüketim hacminin ortaya çıkmasına sebebiyet vermekte, bunun sonucunda ise çevresel krizin zeminini hazırlamaktadır.²⁴

Derin Ekoloji hareketiyle özdeş her varlığın eşit olduğu düşüncesi, Toplumsal Ekoloji hareketinde daha sosyalist çerçevede ele alınır; hiyerarşik yapının hissedildiği ya da sınıf bilincinin var olduğu bir toplumda insanın insan üzerinde tahakküm kurması olağan bir durum olarak düşünüldüğünde doğal dengenin bozulması da olağan bir durumdur. Toplumsal Ekoloji hareketinin en bilinen ismi Murray Bookchin’e göre

²² Turan Özgür Güngör, “Daniel Defoe’nun *Robinson Crusoe*, Charles Dickens’ın *Hard Times* (Zor Zamanlar), Graham Swift’in *Waterland* (Su Diyarı) Adlı Eserlerinin Ekoeleştirel Açısından İncelenmesi”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2013,9.

²³ Greg Garrard, *Ecocriticism: The New Critical Idiom*, Routledge Press, New York 2012. 16-17.

²⁴ Garrard, 25.

doğanın sömürülmesi ve tahakküm altına alınması fikri insanın insan üzerindeki tahakkümü ve sömürsünden kaynaklanır.²⁵

Ekofeministler kadın ve doğanın aynı zihniyetle bastırılmaya ve kontrol altına alınmaya çalışılması fikrine karşı çıkarak, kültürel bağlamda kadın ve doğaya yüklenen anlamın değiştirilmesi için ortak bir bilinçle hareket ederler. Kadın ile doğanın sömürülmesini aynı potada gören ekofeminist düşüncenin temelinde de toplumsal eşitsizlik tezi yatar; dişil olanın -yani kadın ve doğa- sömürülmesi ve ezilmesi ataerkill toplum yapısının kaçınılmaz sonucu olmuştur. Ekofeministlere göre çevre sorunları kadın sorunlarıyla aynı potadadır. “Çevreci eleştirilerin en önemli yanları, doğa üzerinde denetim ve sömürünün insan üzerindeki denetim ve sömürüye katkısından ve hatta bu ikisi arasında kuvvetli bir bağ olduğu tezinden yola çıkar.”²⁶

“Ekofeminizme göre, günümüzde toplumda egemen olan ataerkillik ve kapitalist değerler doğayı ve aynı zamanda kadını egemenlik altına alma, onların üzerinde baskı ortamı oluşturma, sömürme ve iktidar sahibi olabilme hırısı taşır. Buna karşın ekofeministler doğanın ve kadının özgürleştirilmesi için erkek gücünün yerine, cinsiyete dayanmayan eşitlikçi ve kadın önderliğinde ekolojik devrim önerirler.”²⁷ Kadının ve doğanın sömürülmesini eşdeğer gören ekofeministlere göre, kadın/erkek dualitesi var olduğu ve eşitlikçi bir toplumsal düzen sağlanamadığı sürece, doğanın ve dişil olan her varlığın sömürüsü kaçınılmazdır. Aslında ekofeministler kadın etmeninden yola çıkarak her türden cinsel, ırksal ya da sınıfsal ayrımcılığa karşı çıkarlar. Lale Demirtürk, Alice Walker’ın *Renklerden Moru* romanı üzerinden yaptığı yorumda kadının hem cinsel hem ırksal hem de sınıfsal ayrımcılığın hedefi olmaktan kurtulmasının ancak bütünleyici bir dünya görüşüyle mümkün olabileceğine işaret eder. “Eğer bir kadın sadece kadın değil de bir insan olarak bütünsel bir kimliğe kavuşmak için mücadele ederse, topluluk ruhuna dayalı sarsılmaz bir dostluk sayesinde yaşamını daha özgür ve mutlu bir hale dönüştürmek mümkündür.”²⁸

²⁵ Murray Bookchin, *Ekolojik Bir Topluma Doğru* (Çev.: Abdullah Yılmaz), Sümer Yayıncılık, İstanbul 2013, 62.

²⁶ Val Plumwood, *Feminizm ve Doğaya Hükm etmek* (Çev.: Başak Ertür), Metis Yayınları, İstanbul 1995, 25.

²⁷ Güngör, 9.

²⁸ E. Lale Demirtürk, *Çağdaş Amerikalı Zenci Romancılar*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1997, 205.

İnsanın yine insan üzerinde kurduğu tahakküm ile diğer insanlar tarafından belli bir kesime karşı yönlendirilen ırksal, cinsel, dinsel ayrımcılık ya da doğanın sömürülmesi aynı kaynaktan beslenir.

1.2.1. Derin Ekoloji

Derin Ekoloji hareketi 1950 sonrası doğayı endüstriyel bir meta olarak gören modern toplumların, kendi yararları için doğadaki her şeyi hiçe sayıp sömürmesinin doğal olduğu fikrine tepki olarak doğa merkezli bir tavırla ortaya çıkmıştır. 1972’de Bükreş’te gerçekleştirilen “Üçüncü Dünya’nın Geleceği” adlı konferansta İsveçli bilim adamı Arne Naess tarafından terimsel anlamda ilk kez kullanılan Derin Ekoloji’nin esasları Yüzeysel Ekoloji ile karşılaştırılarak detaylandırılır. Derin Ekoloji’ye göre doğada var olan canlı ya da cansız her organizma kendiliğinden içsel bir değer taşır ve bu değeri insana sağladığı yarar belirlemez. Yeryüzündeki insan ve insan dışında var olan tüm canlı ve cansız organizmalara atfedilen değer, insana ne derece yararlı olup olmadığıyla ilintili olarak düşünülemez.²⁹ Naess’in de belirttiği üzere, insan yararına olmayan bir değerden söz etmek ırkçı bir önyargıdır. Nüfus artışının sadece ekolojik sistemi değil, ekosistemdeki tüm dengeyi tehlikeye sokması sebebiyle önüne geçilmesi gerektiği fikri, Derin Ekoloji’nin en çok eleştiri alan öğretisidir:

Birçok doğa bilimcinin belirttiği gibi, sözde gelişmiş (yani çok gelişmiş) endüstri toplumlarında nüfus büyümesinin önüne geçmek çok önemlidir. Bu toplumlardaki tüketim oranı ve bireylerin atık miktarı göz önüne alındığında, ikinci ve üçüncü dünya ülkelerine kıyasla buralarda yaşayan her bir bireyin biyosferdeki varlığı çok daha ciddi tehlike oluşturmaktadır.³⁰

Derin Ekoloji doğayı koruma altına alarak dolaylı bir biçimde insanı da kapsayan eşitlikçi bir ideolojiyle hareket eder. Bu anlamda, her ne kadar doğa merkezli bir felsefeden yola çıkarak hareket etse de dikkatle analiz edildiğinde insan faktörü asla göz ardı edilmemiştir.

²⁹ Garrard, 23.

³⁰ Arne Naess, “The Deep Ecology Movement”, *An Introduction Anthology* (eds. Alan Dregson & Yuichi Inoue), North Atlantic Books, CA 1995, 52.

1.2.2. Ekofeminizm

Feminizmin temelinde yatan kadının sömürülmesi ya da ikincil konumlandırılması ve modernleşme sonrası ortaya çıkan doğanın kontrol altına alınması fikri, feminist ideolojinin çevreci hareketle birleştirilebileceği savını ortaya çıkarmıştır. Francoise d'Eaubonne 1974 yılında yayınladığı bir makalede “*ekofeminizm*” terimini ilk kez kullanarak, feminizmin çevre temelli de yapılabileceğine dikkat çekmek istemiştir. Doğanın tahrip edilmesine farklı bir boyut kazandıran ekofeministlere göre, erkek merkezli bir suç mekanizması vardır; doğa ve kadının ikincil konumlandırılmasında ataerkil bir dünya görüşü yatar.³¹

Erkeğin kadın ve doğa üzerinde kurduğu tahakküm ve üstünlük özdeştir. Kadına yönlendirilen baskı ve yüklenen ikincil kimlik ile doğaya ilişkin sömürü güdüsü aynı kaynaktan beslenir: eril olanın dişil olan üzerindeki tahakküm gücü.³² Bu yönüyle cinsel ayrımcılık yapan ekofeminist ideolojinin bazı öğretileri ekofeminist söylemin zayıf kalmasına sebep olmuştur, çünkü çevre tahribatının faturasının sadece eril insan faktörüyle bağdaştırılması ve dişil olanın edilgen bir konuma yerleştirilmesi varsayımı etik değildir. Ekofeminizme göre değişim ancak toplumsal yapının doğa ve kadının sömürülmesi gerektiği kanaatinden sıyrılması, ataerkil düşünce yapısının ıslah edilmesi ve toplumun kadın ve doğayı birer meta olarak değerlendiren zihniyetten kurtulmasıyla mümkündür: “Kısaca ekofeministler kadınların doğanın ezilmesinin temelinde ataerkil düşüncenin, kapitalizmin, militarizm ve sömürgecilik gibi ideolojilerin, yani egemen olmaya dayanan ilişkiler sisteminin yattığını vurgulamış ve bu durumun incelenmesine yarayacak ilginç formüller geliştirmiştir.”³³

Ekoeleştirir, feminist ve sosyalist dünya görüşüyle birleştirilebilir; sosyalist açıdan incelendiğinde kadınların toplumsal alanlardaki eylemlerinin sınırlandırılması, eşit yaşam koşullarından mahrum bırakılmaları, sadece kadına karşı yönlendirilen bir tavır değil, aynı zamanda kapitalist sistemin ve eril güçlerin dayattığı bir politikadır. Kadınların sosyal imkânlardan yoksun bırakılmasını erkek merkezli düşünce yapısının

³¹ Garrard, 26.

³² Plumwood, 35.

³³ Günseli Tamkoç, “Ekofeminizmin Amaçları”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, Sayı 4, İstanbul 1996, 77-78.

bir sonucu olarak değerlendiren feministler için doğa ve kadın özdeşliğinde hem cinsel hem de toplumsal bir sömür söz konusudur.

Aldo Leopold'un kaleme aldığı *Bir Kum Yöresi Almanagi* adlı eser özellikle "Toprak Etiği" bölümü ile ekoeleştirel okumalara uygun bir kaynak teşkil eder. Toprağı, insan yararı için sömürülmesi gereken bir mülk olarak gören zihniyete karşı çıkan öyküde, ilk ekofeminist izdüşümler gözlenebilir:

Tanrısız Odise, Truva savaşından dönünce yokluğunda uygunsuz davranışlarda bulunduğundan şüphelendiği bir düzine köle kızın hepsini ipe dizmişti. Kızları asması öyle herhangi bir ahlaki sorun da yaratmamıştı, çünkü kızlar onun mülküydü.(...) O günlerin etik anlayışı erkeklerin eşlerini kapsıyordu ve henüz insan mülkler buna dâhil edilmemişti.³⁴

Odysseus'un Truva savaşı sonrası köle sınıfına mensup birçok kızı astırmasıyla başlayan öyküde, dişil olarak algılanan doğa ve cinsiyet arasındaki paralellik dikkat çekmektedir. Leopold'un Odysseus mitinden yola çıkarak aktarmaya çalıştığı toplumsal etik, yüzyıllar boyunca değişmemiş, kadının toprak gibi bir mülk olarak görülmesi ve eril güçlerin onun üzerinde hak sahibi olduğu gerçeği birçok ekofeministi harekete geçirmiştir.

1.2.3. Toplumsal Ekoloji

Toplumsal Ekoloji'ye göre insanın doğa üzerinde kurmaya çalıştığı hâkimiyet düşüncesi, aslında güçlü olanın güçsüz olan üzerinde kurmaya çalıştığı hâkimiyetten ileri gelir. Yani insanın doğasında var olan sömürü temelli düşünce yapısını değiştirerek toplumda meydana getirilecek değişim, çevre sorunlarına da çözüm getirecektir. Var olan çevre problemlerinin hemen hemen tümünün iyice kökleşmiş toplumsal problemlerden kaynaklandığını düşünen ekoeleştirmen Murray Bookchin'e göre, insanın doğadan ayrıştırılması ve bunun sonucunda ortaya çıkan hiyerarşik yapı hem toplumsal hem çevresel sorunun en önemli kısmını teşkil eder; bu sebeple çevre hareketi toplumsal bir hareket olup, çevre sorunları da toplumsal sorunlardır. Çevresel sorunların çözümünde sadece çevre alanında yapılacak ıslah hareketlerinin farkındalık

³⁴ Aldo Leopold, *Bir Kum Yöresi Almanagi* (Çev.: Ufuk Özbağ), Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2013, 211.

yaratmada yeterli olmayacağını, toplumun devrimsel nitelikte çözüm süreçlerinden geçmesi gerektiğini anlarız. Siyaset bilimci Bookchin, doğanın kaybolan düzenini yeniden kurup dengelemek için toplumsal devrimin gerekliliğini savunurken, ekoeleştiriye sosyalist akımla birleştirme yoluna giderek çevre problemlerinin temelinde, kapitalist sistemin izdüşümlerine işaret etmekte ve çıkar üzerine kurulu bu ekonomi temelli toplumsal yapıdan kurtulup sosyalist ideolojiyle hareket edilmesi gerektiğini belirtmektedir:

Ekoloji hareketi, bütün yönleriyle egemenlik sorununu kurcalamadıkça, zamanımızın ekolojik bunalımının kökenindeki nedenleri ortadan kaldırma yönünde hiçbir katkıda bulunamayacaktır. Ekoloji hareketi, radikal bir biçimde kapsamlı bir devrim fikrine olan ihtiyacı göz önüne almaksızın, sadece kirlenme ve korunma ile ilgili reformlarda, yani sadece 'çevrecilikte' takılıp kaldığı takdirde mevcut doğa ve insan sömürüsüne dayalı sistemin emniyet supabı olmaktan öteye gitmeyecektir.³⁵

Toplumsal yapıyı meydana getiren bireylerin içerisinde bulundukları sosyo - ekonomik koşullar insanı zamanla doğadan uzaklaştırmıştır; gelişmekte olan teknoloji, nüfus artışıyla paralel olarak ortaya çıkan işsizlik oranındaki artış, sanayi kültürünün ivme kazanması gibi çeşitli sebeplerle, insan kapitalist sistemin kölesi haline gelmiş ve doğaya yabancılaşma sürecine girmiştir. İnsanın doğadan bu denli kopmasının günümüzde çevresel ya da psikolojik sorunların ortaya çıkmasına sebebiyet verdiği gerçeğinden hareketle, Toplumsal Ekoloji insanın doğayla olan bağlarını yeniden kurmaya çalışmakta, bunu yaparken de insanın özünde var olan çevre bilinci ve sosyal ilişkileri güçlendirip, politik adımlar atarak bu bilinci aşılamaı hedeflemektedir. Jean Paul Sartre'ın "İnsan kendi tasarısından başka bir şey değildir; kendi yaptığı, gerçekleştirdiği ölçüde vardır; yani hayatından, edimlerinin (fiillerinin) toplamından ibarettir."³⁶ sözleri insana yüklenen sorumluluğu açıklamakta ve ekoeleştirisinin de temelinde yatan, insanın kaderinin kendi elinde olduğu, edimlerimizin olumlu ya da olumsuz sonuçlarından bizlerin sorumlu olduğu tezini öngörmektedir.

³⁵ Bookchin, *Ekolojik Bir Topluma Doğru*, 66.

³⁶ Jean Paul Sartre, *Varoluşçuluk* (Çev.: Asım Bezirci), Say Yayınları, İstanbul 2013, 55.

İKİNCİ BÖLÜM

GENE STRATTON-PORTER'IN ÇEVRECİ KİMLİĞİ

2.1. GENE STRATTON-PORTER'IN ESERLERİNDEKİ ÇEVRE BİLİNCİ

Aydınlanma çağı ile birlikte rasyonel akıl, nesnel bilgi ve deneysellik önem kazanmış, bunun sonucunda özellikle bilimle uğraşan insanlar için doğa, kendi amaç ve ihtiyaçları için kullandıkları bir meta haline gelmiştir. İnsan merkezli bir tutum içinde kendilerini çevreleyen fiziksel etmenleri ikinci plana atarak, doğadaki tüm kaynakları kendi ihtiyaç ve çıkarları çerçevesinde kullanmaya yönelmişlerdir. Doğal kaynakların insan yararı için kullanıldığı ilk endüstriyel faaliyetler on sekizinci yüzyıl Endüstri Devrimi'ni takiben tarih sahnesinde görülmüştür, ancak Rene Descartes, Francis Bacon ve Immanuel Kant gibi aydınlar daha on yedinci yüzyılda insan merkezli söylemleriyle akıllarda yer tutmuştur. Descartes'ın "Düşünüyorum öyleyse varım" ifadesi insanın kendisini diğer varlıklardan ayıran düşünme yetisi sayesinde tüm varlıklardan üstün konumlandığına işaret eder. Evrende düşünme yetisine sahip tek varlık olan insanın diğer tüm varlıklardan üstün olduğunu vurgulayan Descartes için insan dışındaki diğer tüm varlıklar ikincil konumdadır.

Porter'ın eserlerini kaleme aldığı 1900'lü yıllar, bilim ve teknolojinin yanı sıra siyasi olarak da ABD'nin hatta tüm dünyanın büyük değişimlere sahne olduğu bir dönemdir. Amerika Birleşik Devletleri on dokuzuncu yüzyılın sonlarında tarım toplumundan endüstri toplumuna geçiş, şehirlerde hızla artan popülasyon ve bunun sonucunda doğanın tahrip edilmesi gibi ekonomi tabanlı değişimlere uğramıştır. Özellikle endüstriyel, ekonomik ve toplumsal alanlarda köklü düzenlemelere gidilmiş, insanın doğa ile arasındaki uçurum da bunun paralelinde gittikçe artmıştır. Çok kısa bir süre sonra değişen sosyo-kültürel toplum yapısı, doğa etiğini de değişime uğratmış, insanlar doğayı insanın yararı için kullanılması gereken bir meta olarak görmeye başlamıştır. Değişen toplum yapısı da çevre problemlerini doğurmuştur:

Sorunlar aslen sermayenin değişen biçimleriyle ve devlet erkinin değişen konfigürasyonlarıyla da ilgili. Değişen sermaye biçimleri konusunda şunları söyleyebiliriz: Küreselleşme çağı, kısmen finans kapitalin, yani sermayenin para halinin sürekli daha fazla önem kazanmasının bir sonucudur. Sermayeye daima en

*fazla para yakın olmuştur ve kapitalizm rejimi altında paranın rolü, şeylerin veya insanların rolüne kıyasla daima daha hızlı büyümeye meyillidir. Toparlayacak olursak, küreselleşme, hantal insani ve mekanik malzemeyle karşılaştığında onları gittikçe genişleyen bir ölçekte harekete geçirmeye çabalayan para-halindeki-sermaye fazlasının sınır yıkıcı etkilerinin bir tezahürüdür. Sonuç olarak, ekonomi ve toplum genelinde daha fazla baskı hissedilir ve bu baskı yukarıda taslak halinde söz edilen eksenler üzerinde ekolojik istikrarsızlığa dönüşür.*³⁷

Sanayi devrimi ile artan üretim beraberinde hammadde ihtiyacı ve yeni pazar arayışını da getirmiş, dolayısıyla doğal kaynakların çok daha fazla kullanılmasına neden olmuştur. Doğal kaynakların hammadde olarak kullanılması da çevre krizinin temelini atmıştır. Doğa üzerindeki yaptırımlarının artması sonucu insanlar, doğayı kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmeye başlamış, bu durum bilim ve teknolojiye ilerlemelerle birlikte tahribatın boyutunu ciddi bir seviyeye çıkarmıştır. “Öyle ki, gözlem, deney ve teknik, yeni düşünceyi oluşturuyor ve bu çağ insanının kafasını yeniden biçimlendiriyordu. Akli çözümlemeler yerine, deneye dayanan çözümlemeler, sıhhatli ve isabetli bir düşünce yaratıyordu. Bu gözlemler ve deneyler sonunda insan, doğadan ayrı bir varlık değil, doğanın parçası olduğunu anlamış, akli ile doğaya egemen olma mantığına ve gücüne ulaşmıştı.”³⁸

Bu bağlamda, Porter’ın makaleleri ve romanları bizlerde nostaljik hisler uyandırmaktadır. Porter’ın özellikle bitki ve binlerce hayvan türünü inceleyip kaleme aldığı makalelerini ya da kurgusal evrene taşıdığı Limberlost, Wabash ve Sylvan Gölü gibi bölgelerle ilgili gözlemlerini okuduğumuzda adını bile duymadığımız birçok hayvan türü ya da bitki habitatını öğrenme fırsatı yakalarız. Yeterince tanımadığımız bir yazar olan Porter’ın aslında önemle bahsedilmesi gereken bir kişi olduğunu bize Barbara Olenyik Morrow şu sözlerle aktarır:

Amerikalılar kadar tüm dünya okuyucusu da aynı şekilde onun romanlarını sahiplendi. İngiltere, Londra’dan bir iş adamı “senin kitapların benim en değerli varlıklarım arasında” diye yazdı. Çin, Pekin’den bir İngilizce öğretmeni kitaplarının bir “lütuf” olduğunu söyledi. Bir Profesör eşi “onun eserlerinin Afrikalılar için ne kadar büyük bir şeref ve zenginlik olduğunu” Stratton-Porter’ın

³⁷ Joel Kovel, *Doğanın Düşmanı* (Çev.: Gürol Koca), Metis Yayınları, İstanbul 2005, 100-101.

³⁸ Adnan Turani, *Çağdaş Sanat Felsefesi*, Varlık Yayınevi, İstanbul 1974, 62.

*bilmesini istedi. Ve Avustralyalı bir kız öğrenci arkadaşlarıyla onların favori karakterlerini tartışmak için bir “Gene Stratton-Porter Gecesi” düzenlediklerini anlattı. Onun kitapları -Arapça’dan Çekçe’ye ve Norveç diline kadar- en nihayetinde tam on dört dilde basıldı. 1917’de bir İngiliz asker onun ününe şöyle değindi: “Size en çok insanlık için sarf ettiğiniz olağanüstü emek için teşekkür etmek adına yazıyorum. Hindistan, Afganistan, Keşmir, Boğazlar Bölgesi, Çin, Japonya, Java, Avustralya’yı gezdim ve tüm dünyada eserlerinizin nasıl el üstünde tutulduğuna şahit oldum.”*³⁹

Barbara Olenyik Morrow bu sözleriyle Porter’ın yazmış olduğu doğa tarihi ve kurgusal hikâyelerin tüm dünyada ses getirdiğine, birçok dile çevrilerek edebiyat tarihine kazandırıldığına değinir.

Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişi tecrübe eden Porter, özellikle 1870 sonrası Amerika’nın tamamıyla hissetmeye başladığı endüstrileşmenin ekonomik boyutuna eserlerinde yer verir. Amerika’nın değişen politik yapısında sadece tarım toplumundan sanayiye geçiş değil, ayrıca yerlilerin kısıtlı iş olanakları sebebiyle köylerinden ve topraklarından ayrılıp, şehirlere fabrikalarda çalışmak üzere göç etmesi gibi koşulların da varlığından söz eder. Özellikle 1870 ile 1900’lü yıllarda Amerika’nın nüfusunda neredeyse iki kat artış olmasının yol açtığı sorunlar beraberinde kaynak yetersizliği ve doğal dengenin değişmesine sebebiyet vermiştir. Ekoeleştirmen Glen A. Love, insanlığı tehdit eden çevre problemlerini sıralarken dünya nüfusundaki aşırı artış, küresel ısınma, asit yağmurları ve su kaynaklarının azalması gibi küresel çevre problemlerinden bahseder. Bireylerin yaşanan çevre sorunlarına karşı duyarsız olduğunu düşünen Glen A. Love başta entellektüeller olmak üzere insanı bu tahribattan sorumlu tutar.⁴⁰ Indiana bölgesinde bu dönemlerde yaşanan ekonomi temelli çevre sorunlarını dile getiren Porter, aslında bölgesel edebiyat kanalıyla mesajını iletiyor gibi gözükse de evrensel gerçeklerden ve sorunlardan yola çıkarak sadece doğup büyüdüğü, yaşadığı bölge için endişe duymaz, aksine onun çevreci iletisi evrensel ve bütünleyici niteliktedir.

³⁹ Barbara Olenyik Morrow, *Nature’s Storyteller: The Life of Gene Stratton-Porter*, Indiana Historical Society Press, Indianapolis 2010, 11-12.

⁴⁰ Glen A. Love, “Revaluing Nature, Toward an Ecological Criticism”, (Ed. Cheryll Glotfelty ve Harold Fromm), *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology*, University of Georgia Press, Georgia 1996, 226.

Indiana bölgesinde var olan çevre sorunları sadece o coğrafyaya ait sorunlar değil, küresel boyutta tüm coğrafyalarda görülen ortak sorunlardır. Porter'ın mekân olarak gerçek coğrafyaları seçmesi, kurgu içerisinde bahsedilen çevre problemlerinin kurmaca değil, gerçek olduğu noktasında ikna edicidir. Bu anlamda yazarın metinleri bizlere gerçek bir doğa tarihi sunar. Gerek yabanıl doğa üzerine yazdığı makalelerde gerekse kurgu hikâyelerinde seçmiş olduğu coğrafyaların ve olayların gerçek olması Porter'ın vermek istediği mesajların ne kadar ciddi ve önemli olduğunu gösterir. Bizlerin ve evrendeki tüm canlıların en temel ihtiyacı olan hava, su ve toprağın öneminin ve bu yaşamsal kaynakların kıtlığı ya da tamamen yok olmasının tüm canlıların devamlılığı için ne kadar büyük bir tehlike oluşturduğunun altını çizer.

Yazarın doğa bilgisini aktardığı tek güç kalem ve kamerasıydı. Yazarı değerli kılan kalem sadece hayal gücü ile beslenseydi belki de Porter'ın natürist kimliği bu kadar ön plana çıkmazdı. Onu diğer doğa yazarlarından farklı kılan, kamera kadrajına takılan gerçekleri değiştirmeden ve çok süslemeden sadece sahip olduğu doğa bilgisiyle yoğurarak okura aktarması olmuştur. Özellikle Indiana bölgesi ve çevresinde yaşanan çevre tahribatını kayıt altına almış ve kendi öğretileriyle şekillendirmiştir. Yaklaşık yüz yıl öncesinde 13.000 dönümlük ormanlık ve sulak bir arazi üzerine kurulu olan ve insan faktöründen uzak, sadece yaban hayatın olduğu Limberlost bataklığının, zamanla nasıl tahrip edilip çölleştirildiğini Porter'ın metinleri aracılığıyla öğreniriz. Tarımsal faaliyetlerin bu bölgede 1800'lü yılları takiben ivme kazanması kuraklığı da beraberinde getirmiştir. Ormanlık alanların mobilya ve gemi sanayinde hammadde ihtiyacını karşılamak amacıyla ıslah edilmesi burada yaşayan binlerce hayvanın evsiz kalıp yok olmasına sebep olmuş, ormanların yok olması sonucunda ise birçok bitki habitatı da zarar görmüştür:

Indiana bölgesinin yüzyılın başındaki ilk yılları gözümde canlanıyor. Ne koruma amacıyla çit çekmek için ne de telefon, telgraf ya da elektrik hattı olarak kullanılan tek bir kablunun bile olmadığı tel örgülerle çevrilmemiş, demiryolu raylarıyla döşenmemiş çamurlu yollar. İnsanlar tarafından kirletilmemiş dereler ve ırmaklar. Bugün çok nadir bulunan ağaçlarla dolu ormanlık araziler. Ve işte usul usul akan

*dereleri ve sessiz göletleri ile bataklık bölgesi. Bunlar Gene Stratton-Porter'in döneminden çok daha önce var olan manzaralardır.*⁴¹

Porter, medeniyetin insanların eskiden beri benimsedikleri doğa etiğini değiştirerek, insan-doğa ilişkilerine ve insanın doğayla uyumlu biçimde yaşama sürecine olumlu bir katkı sağlamadığını düşünür. Yazara göre doğayı insanın çıkarı için kullanılması gereken bir hammadde kaynağı olarak gören düşünce yapısıyla büyüyen genç nesiller için insanın doğada uyumlu bir şekilde yaşaması diye bir şey yoktur. Yazar modernleşme kisvesi altında kapitalist sömürü düzenini benimseyen ve insanı doğadan üstün gören zihniyeti ve insan merkezli yaşam tarzını eleştirir. İnsanın doğadan tamamen soyutlanmış bir yaşama sürüklenip, bu duruma alışır hale gelmesi zamanla küresel bir boyut kazanır. Harold Fromm “From Transcendence to Obsolescence: A Route Map” adlı makalesinde insanın doğadan yabancılaşmasına değinirken özellikle teknolojinin çocuklarımız üzerinde bıraktığı tahribatın boyutunu çarpıcı örneklerle sunar, ancak teknoloji karşıtı olmadığını ve yanlış davranmadığını da belirtir. Yapmaya çalıştığı tek şeyin insanın doğayla olan ilişkisine dikkat çekmek olduğunu sözlerine ekler.⁴²

Doğayla olan bağlantısını giderek kaybetmekte olan insan ve kapitalizmin bir gerekliliği haline gelen göç olgusu ekoeleştirisinin en çok işlediği konular arasındadır. Porter, kırsaldan kente göç ederek mekanikleşmeye, hissizleşmeye başlayan insanı anlatarak ekoeleştiri vasıtasıyla bir tür sistem eleştirisi yapmaktadır. İnsanın doğayla olan uyumunun bozulması teması Porter’in neredeyse tüm eserlerinde karşımıza çıkar. Modernizmin, kapitalizmin ve bilimin bir bakıma insanı yenilgiye uğratması, insanın doğadan yabancılaşmasını da beraberinde getirmiştir; bunun sonucunda insanlar kendilerinin de birer parçası oldukları doğadan, yani özlerinden uzaklaşarak doğayı ötekileştirmişlerdir.

Metropolün kültürel koşulları özellikle modernizm sonrası değişmiştir. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı ve yirminci yüzyılın ilk yarısında çeşitli toplumsal ve tarihi etmenler metropol algısına tamamıyla farklı bir boyut kazandırmıştır. Metropol kavramı artık fiziksel ve coğrafi anlamda taşıdığı önemin ve büyüklüğün dışında,

⁴¹ Bertrand F. Richards, *Gene Stratton-Porter*, G.K.Hall & Co. Twayne Publishers, Boston 1980, 107.

⁴² Harold Fromm, “From Transcendence to Obsolescence: A Route Map”, (Ed. Cheryll Glotfelty ve Harold Fromm), *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology*, University of Georgia Press, Georgia 1996, 33-34.

kültürel bağlamda yeni toplulukların ve ilişkilerin simgesi haline gelmiştir. Elbette metropol yapılanmasının ilk aşamasında emperyalist güçler etkin rol oynamıştır, ancak bunun ötesinde toplumsal yapılanma ve etnik çeşitlilik metropol kavramının algılanışını değiştirmiştir. Artık sadece geleneksel olan ve çoğunluk tarafından kabul gören topluluklar değil, bireyin ön planda olduğu marjinal ya da azınlık diyebileceğimiz her türden grup, düşünce ve ideoloji bu metropol içerisinde kendine yer bulmuştur. Buna ek olarak değişik toplumsal ve kültürel kökenlerden bazı gruplar da metropol yapılanmada kendilerine yer bulmuşlardır.

Raymond Williams değişen toplum yapısı ve modernizmin beraberinde getirdiği metropol kavramını analiz ederken, neo-Marxist bir tutum içerisinde şu sözleri sarf eder:

Birçok toplumsal ve tarihi gerekçe nedeniyle, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı ve yirminci yüzyılın ilk yarısında metropol tamamen yeni kültürel bir boyut kazanmıştır. Artık metropol büyük şehir ya da önemli bir ulusun başkenti olmaktan çok daha fazlasını ifade etmekteydi. Eskiye nazaran şehir ve ulus algısı dışında, yeni sosyal, ekonomik ve kültürel bağların kurulmaya başlandığı bir yerdi: Yirminci yüzyılın ikinci yarısında hemen hemen tüm dünyayı kapsayan önemli bir tarihi süreçti.⁴³

Williams, bu sözleriyle ekonomik temel ve üst yapı arasındaki ilişkinin Marksist ideolojinin inandığından çok daha karmaşık bir yapıda olduğuna dikkat çekmiştir. Toplumun üst yapılanmasında rol alan edebiyat gibi unsurların materyalist güçler ve uygulamalardan elbette bağımsız olmadığını savunurken, dönemin iki emperyalist gücü olan İngiltere ve Fransa metropollerinin betimlendiği dünya edebiyatından örneklerle konuya vurgu yapmıştır. Bu noktada edebiyatın işlevi ekoeleştirel bağlamda çok önemlidir, çünkü edebiyat toplumun sosyo-ekonomik yapısından bağımsız düşünülemez.

Edebi söylemleri etkileyen toplumsal gelişmeler sosyal yaşam ve edebiyat arasındaki ilişkinin kanıtıdır; edebiyat, mekanikleşen toplumsal düzen içerisinde bireyin değişen konumunu betimlerken, hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle metropol gerçeğini ortaya çıkarır. Daha doğrusu, modernist edebiyatçılar sosyal yaşamda bireyin

⁴³ Raymond Williams, "Modernism and Metropolis", *Literature in the Modern World : Critical Essays and Documents*, (ed. Dennis Walder), Oxford University Press, New York 1990, 164-165.

yaşadığı yalnızlığı bir metropol gerçeği olarak tasvir eder. Sorunsalın bir tür dışı vurumu olarak edebiyatta yer bulan ekoeleştirici ise tam olarak bu sorunsalın merkezine bozulan insan-doğa ilişkilerini koyarak, çözümün yine insanın doğa için geliştireceği korumacı tutumda olduğuna işaret eder. Porter'ın korumacı yapısı yazdığı makalelerde açık bir şekilde görülür. Doğal yaşam alanları ve hayvanların korunmasına yönelik yazdığı makalelerde çocukluğunda gördüğü doğayı betimleyerek bozulan, kaybolan doğal düzeni kıyaslama imkânına sahip olur:

Kendimi en eski yerleşmeciler arasında görmüyorum; ben doğduğumda, çocukluğumda, medeniyet zaten büyük oranda Indiana'ya ulaşmıştı, ancak doğayla iç içe Kızılderilileri, ormanda yabani hindileri, yabankedileri ile ayıları ve geyikleri daha ötede olmasa bile evimden Michigan'a kadar görebilmek mümkündü. Geceleri üzerine tünekledikleri kayın, akça ve ıhlamur ağaçlarının dallarının kırılmasına sebep olacak kadar çok miktarda yabani güvercini görmeye alışkındık. Kapımızdan neredeyse her gün öküzlerin ağır ağır birkaç mil batıya doğru çektikleri kocaman vagonların geçtiği bir dönemde doğdum. Araziler bufaloyla kaplıydı. Derilerini kıyafet için kullanırdık ve bir parçasının maliyeti boyut ve durumuna göre on ila otuz dolar arasında değişirdi.⁴⁴

Günümüz insanının karşı karşıya kaldığı birçok sorunun altında doğayla uyumun bozulması gerçeği yatmaktadır. Başarıyı ya da hayatta kalma mücadelesini sadece maddi değerlerle ilişkilendiren bir zihniyetle yetişen insanlar, diğer varlıkları hatta insanları egemenlikleri altına alıp sömürmekte hiçbir sakınca görmezler. Bu anlayışın hâkim olduğu bir medeniyetin gölgesinde bizler çoğu zaman insan doğa ilişkilerinde yaptığımız hataların farkına bile varamayız. Bu nedenle Porter gibi doğayı hayatının merkezine koyup, attığı her adımda daha yeşil bir dünya hayal edip bu bilinci etrafındaki insanlara aşılıyarak yaşayan edebiyatçılara, politikacılara daha doğrusu hangi meslekten, uyruktan, cinsiyetten ya da milliyetten olursa olsun sorumluluk sahibi insanlara her zaman ihtiyaç duyulacaktır.

1900'lü yıllarda bireyin yaşadığı toplumdan uzaklaşma ve yalnızlaşma temalarını romanlarına taşıyan Porter'ın daha sonraki dönemlerde ortaya çıkan modern edebiyat akımlarına farkında olmadan öncülük ettiğini söyleyebiliriz. *A Girl of the Limberlost*

⁴⁴ Gene Stratton-Porter, "Let Us Highly Resolve: Shall We Save Natural Beauty?", *Coming Through the Swamp: The Nature Writings of Gene Stratton-Porter*, (ed. Sydney Landon Plum), University of Utah Press, Salt Lake City 1996, 106.

romanının başkahramanı Elnora gibi, toplumdan kopuk, kendi iç dünyasında yaşayan karakterler edebiyat tarihinde “modern sanat” çatısı altında seslerini duyurma imkânına sahip olmuşlardır. Edebiyatta bu durum yabancılaşma, geleneksel olandan uzaklaşma ve toplumdan soyutlanma olarak çeşitli biçimlerde karşımıza çıkar. Bireyin topluma yabancılaşması ve toplumdan tecrit edilmişliği genellikle psikolojik olarak betimlense de metropol yaşam tarzının dayattığı toplumsal bir sorundur ve ekoeleştiri de bu sorunla yakından ilgilenir. Bu noktada ekoeleştiri değişen çevre bilincine yönelerek bu konuda farkındalık yaratmanın peşindedir. Porter’ın eserlerinde kırsal yaşam alanları ve kent hep bir kıyaslama içerisinde verilerek değişen çevrenin, toplum yapısında meydana getirdiği değişiklikler yine çevre merkezli bir tutumla okura sunulur.

Porter’ın yaptığı açıklamaların altında, dönemin politikalarının çevreci eğilimlerimizi belirlediği mesajı vardır. Birçok söyleminde, Porter’ın Toplumsal Ekoloji hareketinin prensiplerine uygun öğretilerini okurlarına aktarmaya çalıştığını görürüz. *All of Homing With the Birds*’te sadece kuşlara değil, tüm canlılara karşı sergilediği korumacı tutumu görebiliriz. Onun doğaya karşı sergilediği duyarlılık, zamanla yazarın politik bir tavır almasına ve toplumsal söylemler geliştirmesine sebep olmuştur: “Derhal önlem alınmazsa, ben ormanları, yabani bitkileri, kuşları ve her şeyden daha önemlisi bizlerin refahımız ve hayatımızın bağlı olduğu değerli su kaynaklarını korumak adına siyasete girmek zorunda kalacağım.”⁴⁵

Toplumsal Ekoloji Hareketi’nde çevre sorunlarının toplumsal sorunlarla ilişkilendirilmesi, çözümün de kökleşmiş toplumsal sorunların ortadan kaldırılmasında yattığı gerçeğini doğurur. Yani çevre problemlerinin temelinde yer alan, insanın doğadan ayrıştırılması ve bunun sonucunda hiyerarşik bir toplum yapısının ortaya çıkması gerçeği çevresel sorunun en önemli kısmını teşkil eder. Bu sebeple çevresel sorunların çözümünde sadece çevre alanında değişiklik yapılması yeterli olmayıp, toplumun devrimsel nitelikte çözüm süreçlerinden geçmesi gerekir. Porter’ın her şeyden önce yaban hayata âşık, korkusuz ve cesur bir kadın olarak doğal yaşam alanlarını korumak adına tüm insanları sorumluluk duygusuyla eyleme çağırması onun toplumsal ekoeleştirmen kimliğinden ileri gelir.

⁴⁵ Morrow, 110.

Derin Ekoloji hareketinin temelinde ise doğada yaşamaya hakkı olan canlı ya da cansız her varlığa saygı duyulur. Arne Naess, doğada karşımıza çıkan her canlının doğuştan gelen içsel bir değere sahip olduğunu söylerken tüm insanlara diğer canlılarla eşit haklara sahip olduğunu ve her bir canlının ekolojik döngünün vazgeçilmez parçası olduğunu hatırlatır. Bütünleyici ve dengeli bir düzen içerisinde, herkesin kendi görevini yerine getirmesi gereken bir ekolojik denge vardır. Bu denge içinde canlı cansız her varlık önemlidir ve doğal zincirin zarar görmesi tüm ekosistemin zarar görmesine, ekolojik dengenin bozulmasına neden olur. Porter, bozulan ekolojik düzenden insanları sorumlu tutar ve eyleme çağırır:

*Ulus olarak bizler tüm dünyanın tanıklık ettiği en umarsız ve ihtiyatsız israfla iklim koşullarını değiştirerek sahip olduğumuz eşsiz zenginliğin büyük bir bölümünü zaten tükettik. Şimdiyse asıl mesele rahat yaşam koşullarımız ve çocuklarımıza kalacak olan doğal güzelliklerin devamlılığını sağlamak adına sahip olduğumuz gücü kullanıp kullanmayacağımızdır.*⁴⁶

Bizlerin yaşadığımız evrende bir döngü içerisinde var olduğumuzu bilmemiz çok önemlidir, çünkü bazen zararlı olarak düşündüğümüz bir farenin ya da faydasız olarak değerlendirdiğimiz bir karıncanın bile aslında bu döngü içerisinde önemli olduğunu fark etmemiz yaşam felsefemizi bu yönde kurmamız açısından önem arz eder. Hayvanlara ve tüm canlıların yaşam haklarına saygılı olmamız gerektiği bilinci kültürümüze yerleştiği an doğada var olan denge yeniden kurulabilir. Böylece tehdit altında olan bazı doğal alanların ve nesli tükenmek üzere olan bazı hayvan türlerinin koruma altına alınması mümkün olur. Porter söylemlerinde doğayı, hayvanları, kısacası tüm biyotik toplulukları ön plana çıkarırken, doğanın tahrip edilmesinde insan faktörüne dikkat çeker. Bu noktada Porter'ın biyotik toplulukların önemine vurgu yapan Derin Ekoloji hareketine yakın olduğunu düşünmek yerinde bir tespit olacaktır. Derin Ekoloji'nin üzerinde ısrarla durduğu bütünsellik düşüncesi Porter'ın hemen her eserinde karşımıza çıkar. "Onun karakterleri meşakkat çekip, engellerle karşı karşıya kalırlar. Ancak çalışma, azim ve anlayışla -doğayla yakın ilişki içinde olmalarının yanı sıra problemlerin üstesinden gelirler ve 'bütünlüğü' tecrübe ederler."⁴⁷

⁴⁶ Porter, "Let Us Highly Resolve: Shall We Save Natural Beauty?",108.

⁴⁷ Morrow, 10.

Ekolojinin bütünsellik ilkesi eşitlik fikrini de doğurur; yani canlı ya da cansız tüm varlık ve insanların toplumsal eşitlikleri gözetilip kollanarak hareket edilmelidir. Ekoeleştiriye besleyen bir kuram olan ekofeminizme göre evrende yaşamaya hakkı olan her varlığa karşı saygı duyulması gerekir. Yani ekoeleştiri ister feminist ister sosyalist ideolojiye bürünsün, temelinde eşitlik fikri yatar ve tüm canlılara eşit değerle saygı gösterilmesini öğütler.

İnsanın diğer insanlar üzerinde kurduğu ırksal, cinsel ya da sınıfsal tahakkümü ekoeleştirmenler farklı biçimlerde ele alırlar. Bu bağlamda Porter'ın kadın haklarını gözetip kolladığı feminist yanlı herhangi bir görüşe sahip olup olmadığını yazdıklarından pek fazla sezmekteyiz ancak kadınlara da oy hakkının verilmesi için uğraş vermesinin demokratik toplum yapısına destek vermesinden ileri geldiğini söylemek yanlış olmaz. Döneminin kadınlarından daha farklı bir misyona sahip olması, Porter'ın feminizm yanlısı olmaktan çok eşitlikçi ve demokratik ideolojilerle donanmış olduğunu gösterir. Dişil ya da eril olanın birbirlerine karşı olan üstünlük ve zaaflarından bahsetmek yerine, kaleme aldığı karakterler yoluyla ister kadın ister erkek olsun toplumun genel olarak yanlışlarından söz eder. Yani çevreci mesajlarını verirken cinsel bir taraf tutmamakla birlikte *A Girl of the Limberlost*'ta kadın karakterleri ön plana çıkardığını ve eserlerini çevreci bir ruhla kurguladığını görürüz. Döneminin birçok kadın dergisinde makaleleri yayınlanan Porter, kadının da erkeklere yüklenen tüm işleri yapabileceğini belirtir, ancak kadının ilk görevinin evinin düzenini sağlamak olduğunu da sözlerine ekler.⁴⁸

Porter'ın hem bitki ve hayvanlarla ilgili engin doğa bilgisi hem de doğal olan her şeyin korunması için göstermiş olduğu çaba takdire değerdir. Yazdıklarıyla kendinden bahsedilmeye, metinleri üzerinde düşünölmeye değer bir yazardır, çünkü bilim adamlarını kışkandıracak kadar donanımlı bir öncü ekoeleştirmen olduğu yazdığı her satırda aşikârdır. Vermiş olduğu röportajlarda kendine karşı yöneltilen eleştirilere kendisini ne bir bilim insanı ne de romancı olarak değerlendirmedığını belirterek karşılık verir, ancak yapmış olduğu çalışmaların bilimsel çalışmalara kıyasla daha iyi olduğunu da sözlerine ekler. Bilim adamlarının en başından beri renklerinin solması, kanatlarının bozulup vücutlarının pörsümesini dikkate almadan ölmüş ya da

⁴⁸ Richards, 44.

kıpırdayamaz hale getirilmiş kelebek türlerini kullanmakta tereddüt etmediklerini vurgulayarak, kendisinin kitabındaki tüm resimlerde kullandığı canlı kelebek ve tırtılların doğal koşullarda izlenip aktarıldığının altını çizer.⁴⁹

Bununla birlikte Amerika'nın doğal yaşamını her fırsatta makalelerine taşıyan Porter, vahşi yaşamın en önemli unsurlarından olan Kızılderilileri, kurgu evrenine yeterince taşımadığı için zaman zaman eleştirilmiştir. Kızılderililere olan ilgisi ve Kızılderililerin örf ve adetlerini tasvir etmede istekli olmasına rağmen, Kızılderililerle ilgili vaatlerini gerçekleştirmemiştir. Yüzyılın ilk yıllarında sefalet çeken Kızılderililer adına yazdığı tek bir belge dahi mevcut değildir.⁵⁰

Hem kırsal yaşamı hem şehir yaşantısını tecrübe etmiş biri olarak Porter eserlerinde hep kırsal hayatı betimler. Modernitenin bizlerde bıraktığı yıkıcı etkilerden bir an olsun uzaklaşır, satır aralarında soluk alırız. Porter sadece ütöpik bir doğa tasvir etmez, insanların sebep olduğu doğa tahribatından duyduğu üzüntüyü de dile getirir:

*Gene Stratton-Porter bataklığı -kurbağa korolarını, su kuşlarının çıkardığı naraları, böcek vızıltılarını, atmaca, kartal ya da baykuş çığlıklarını, bataklık kuşlarının sayısız şarkılarını- hatta çok daha fazlasını etkileyici bir üslupla aktarır. Bataklığın geçirdiğı değışimi, insanların sebep olduğı sürekli tahribatı kayıt altına alır.(...) Gene Stratton-Porter orman ve bataklıkların aşırı tahribinin bölge iklimini etkileyeceğini o dönem fark eden çok az insandan birisiydi. Toz Fırtınası ve 1970'de yaşanan su kıtlıklarından çok daha önce yazdıklarıyla ağaçlar ve bataklıkların büyük oranda tahrip olmasına sebep olan sürekli ve düzensiz yağışlara dikkat çekmiştir.*⁵¹

⁴⁹ Jeannette Porter-Meehan, *The Lady of the Limberlost: The Life and Letters of Gene Stratton-Porter*, Doubleday, Doran & Company, Inc., New York 1928, 169.

⁵⁰ Richards, 57.

⁵¹ Richards, 110-111.

Bilimsel olarak açıklanan verilerle ortaya çıkan çevre krizi insanlığı etkilemeyi başaramadığından, edebiyat bir anlamda duyarsız kalınan çevre sorunlarına yönelik bir farkındalık yaratma aracına dönüşür. Edebiyat yoluyla kazanılan çevre bilinci ekoeleştirmenler için çok önemlidir çünkü kazanılan çevre duyarlılığı dil ve edebiyat yoluyla kültüre taşınarak bir davranış kalıbı haline gelir ve gelecek nesillere ancak kültür yoluyla miras bırakılır. Bireylerin sahip oldukları duygu, düşünce ve değer yargılarının şekillenmesinde etkin rol oynayan edebiyat çalışmalarındaki ekoeleştirel uygulamalar, çözüm sürecinin hızlanmasına katkıda bulunmaktadır. Porter çevresinde meydana gelen değişimleri fark edip kayıt altına alarak ekoeleştirmenin hedeflediği çözüm sürecinin hızlanmasında etkin rol oynamıştır.

2.1.1. Gene Stratton-Porter'in Eserlerindeki Fiziksel Unsurlar ve Mekânlar

Gene Stratton Porter'in kurguladığı mekânlardan yola çıkarak irdeleyebileceğimiz eserlerindeki fiziksel çevrenin, olayların gerçekleştiği ve çözümlendiği bir unsur olmaktan ziyade olaylara, karakterlere ve olayların ilerleyişine doğrudan etkisi olması metinlerin ekoeleştirel analiz için uygunluğunu ortaya koyar. Günümüzdeki insan kaynaklı doğa ve çevre felaketlerinin önüne geçebilmek, çevre problemlerinin nedenlerine inerek insan ve fiziksel dünya arasındaki ilişkilere yeni boyutlar kazandırabilmek, ekoeleştirmenin özünü oluşturur. Bu bağlamda yazarın romanlarında açık bir biçimde incelenen insan-doğa ilişkilerinin yanı sıra insan ve fiziksel çevre arasındaki etkileşimi de ortaya çıkararak verilecek mesajlar önem teşkil etmektedir.

Porter doğaya öylesine âşık bir kadındı ki, Geneva bölgesi onun için yaşama sebebiydi; çalışmalarını kolaylıkla sürdürebileceği doğal bir hazine niteliğindedi. Aslında Porter için çok önemli olan Limberlost, onun geç tanıştığı bir bölgedir. Çocukluğu Wabash kasabasında geçmiş, ancak annesinin hastalanması üzerine ilgilenemediği topraklarından bir akrabalarının yanına taşınarak Wabash'tan uzaklaşmak zorunda kalmıştır. Kocasıyla tanıştıktan sonra hayatını ve kitaplarını şekillendiren ve onun yaşamında çok önemli bir yere sahip olan Geneva'ya taşınmış ve böylelikle çalışmalarını sürdürdüğü, zamanının çoğunu geçirdiği Limberlost artık onun adeta evi olmuştu. Hayatının büyük bir kısmını geçirdiği Limberlost bataklığında gözlemlediği böcek, kuş ve bitkilerin detaylı tasvirleri ve fotoğraflarıyla oluşturduğu

makaleleri günümüz biyologlarını kışkırtacak mahiyettedir. Porter'ın doğa bilgisi, dönemindeki bilim adamlarını şaşırtacak kadar fazlaydı:

*Gene Stratton-Porter gibi yazarların bilimsel meselelerle ilgili popüler bilgi kaynakları üzerindeki etkisi bir hayli fazladır. Örnek vermek gerekirse, Gene Stratton-Porter kitaplarından birinde bir kelebeğin gece kafese konulması durumunda büyük bir olasılıkla diğer kelekleri de yanına çekeceğini söyler, bir diğer kitabında bir kelebeği bir kafese koyduğunu ve aynı gece etrafında en az yüz kelebeğin uçtuğuna şahit olduğunu söyler. Birleşik Devletler'in birkaç önemli hayvanbilimcisine bu soru yöneltildiğinde onlar bu ifadelerin doğruluğundan şüphe etmişlerdir.*⁵²

Porter, onu yaşama bağlayan ve hayatında çok önemli bir yere sahip olan Limberlost bataklığının tahrip edilip burada yaşayan hayvan ve bitki türlerinin zamanla yok oluşuna daha fazla şahit olamayarak buradan ayrılışını üzüntüyle dile getirir. Indiana bölgesinin ve bilhassa Limberlost bataklığının doğal habitatı, doğa aşığı yazarın hayatı boyunca ilgisini cezbetmiş, tüm eserlerinde gördüğü, gözlemlediği ve tecrübe ettiği her detayı başarılı bir biçimde kaleme almıştır. *Gene Stratton-Porter: A Lovely Light* adlı eserinde Porter, Indiana bölgesine olan ilgisini şu şekilde aktarır: “Ben burada doğdum, burada yaşadım ve burada ölmeyi isterim. Bir yazarın sıkı sıkıya bağlı olduğu gerçek en iyi bildiği, en basit ve tecrübe ettiği sıradan şeyleri yapmaktır, ben buna inandım. Bu yüzden Indiana'ya bu kadar bağlıyım.”⁵³

Porter'ın, Limberlost bölgesini neden bu kadar önemseyip kurgularına taşıdığını Amerikalı eleştirmen Bertrand F. Richards şu şekilde aktarır:

*İki olay Porter'ın doğayla çalışmasını mümkün kılarak, bataklığın tahribini de beraberinde getirmiştir. Birisi -burada var olan ve mobilya fabrikalarının giderek daha çok rağbet gösterdikleri yabani kiraz, altın meşe, karaceviz, akçaağaç gibi- çok değerli ağaçların keşfedilmesiydi. Diğeri de bölgenin altından geçen rant sağlayacak petrol yataklarının bulunmasıydı. Bu keşifler bataklığa giden yolları açtı ve işiyle fazlasıyla meşgul olan bu sıra dışı korkusuz kadına yardım için anlayışlı ve yardımsever birçok kişiyi bir araya getirdi.*⁵⁴

⁵² Olive Falls Hays, “Sex Attraction in Samia Cecropia”, *Kansas Academy of Science*, Vol: 36, 215, <http://www.jstor.org/stable/3625360>.

⁵³ Kristen Saile, “Limberlost Interpretive Signage Project.”, Ball State University, Muncie, IN 2003, 82.

⁵⁴ Richards, 29.

Tales You Won't Believe'de yer alan hikâyelerde Porter'ın kendisi ile beraber beş arkadaşından oluşan bir grupta Limberlost, Sylvan Gölü, Wabash olmak üzere geniş bir alanı kapsayan Indiana bölgesini korumak için yaptıkları çalışmalar anlatılır. Bu anlamda Porter'ın yabanıl doğa için vermiş olduğu maddi manevi destekten bahsetmemek yazara haksızlık olur.

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında yaşayan yazar, yaşadığı bölgeleri bizlere tanıtarak bu bölgelerin doğal zenginliklerine dikkat çekmiştir. Özellikle Limberlost'ta inşa ettiği doğal yaşam alanı Porter'ın ölümünün ardından devlet tarafından koruma altına alınmıştır. Doğal koruma alanı haline gelen Limberlost bölgesinde yön işaretleri projesi üzerine çalışan Kristen Saile, Limberlost'u anlatırken doğal güzelliğine olduğu kadar zamanla uğradığı değişime de dikkat çekmek ister:

Limberlost, Doğu ve Orta Indiana (Muncie'nin kuzeydoğusuna yaklaşık bir saat) sınırları içerisinde kalan Jay ve Adam eyaletlerini kapsayan 13.000 dönümlük çok geniş sulak bir arazidir. 100 yıl önce, Limberlost büyük ormanlıkların olduğu, çok miktarda yabani hayvan ve bitkinin var olduğu, insan eli değmemiş bakir bir bataklık bölgesiydi. 1800'lü yılların sonunda, sulak araziler tarımsal faaliyetler dolayısıyla kurutulmaya başlandı. Devasa silindirler döşenerek tarlalara su verildi, böylece çiftçiler en sonunda ekinleri için bir hayli kurak olan topraklardan bereketli topraklara kavuşmuş oldular. Ayrıca ormanlık araziler mobilya ve gemi şirketlerinin kereste ihtiyacını karşılamak için kullanılırken, petrol kuruluşları da zengin toprakları tarumar ettiler. 1900'lü yılların başında Gene Stratton-Porter bu doğal sulak alanlardan geriye kalanlar üzerine araştırmalar yaptı, fotoğraflar çekti ve bunları kaleme aldı. O günden sonra bu bölgedeki sulak yerleşkeler daha çok tahrip edildi.⁵⁵

1900'lü yılların başında Limberlost'ta bulunan ormanlık alanlar kereste ihtiyacının karşılanması ve gemi sanayisi ve mobilya yapımı için büyük şirketler tarafından hammadde olarak kullanılması sonucu neredeyse yok olmuştur. Değerli ağaçların kesilip bu alanların ıslah edilmesi sonucu burada yaşayan bitki ve böcek habitatları da zarar görmüştü. Son olarak petrol ve gaz arayışında olan büyük şirketler için uğrak bir mekân halini alan Limberlost, tamamen tahrip edilmiştir. Porter radikal değişim çağrıları yapmaktan çok doğada korumacı olmaya yönelik mesajlar verir. Yazar, eylemlerimizin sebep olabileceği tehlikeyi o zamandan görüp fark etmiş, bu

⁵⁵ Saile, 4.

yönde çevre bilincini geliştirmek için uğraş vermiştir. 1917 Indiana Genel Kurulu'nun bataklıkları kurutma yönünde çıkarmış olduğu yasayı duyunca Porter'ın tepkisi sert olmuştur:

*Dehşete kapıldım. Su kaynaklarının kurutulup göllerin çekilmesi, akarsuların sonu ve göllerin ilk oluşumundan bu yana orada kök salan o azametli ağaçların yok olması demekti, üzüm asmaları ve çalı çırpıları, bataklık süsenini ve su sümbülünü, ok başlı zambaklar, biberiyeler ve orkideleri öldürmekti ve insanların gerçekten ne yaptıklarını bilmeden delirmişçesine ve umarsızca mantık dışı eylemlerde bulunması anlamına geliyordu.*⁵⁶

Gene Stratton-Porter Limberlost'un geçirmiş olduğu bu tahribatın en önemli şahidi olmuş ve bunu eserlerine aktarmıştır. Sanayi Devrimiyle birlikte Batı medeniyetinde ortaya çıkıp ivme kazanan kapitalist sistemin kırsal yaşam alanlarını bile kentlere bağımlı hale getirip insanın doğayla olan ilişkisinin kopması ve doğal yaşam alanlarının artık fabrikalarla dolu kirli alanlar haline gelmesi üzerindeki etkisi tartışılmazdır. Porter, doğanın insanlar tarafından sömürsü ve bunun sonuçlarını eserlerinde sıklıkla dile getirir.

2.1.2. Gene Stratton-Porter'ın Yaşamı ve Eserleri

Gene Stratton-Porter 1863 yılında Amerika'nın Indiana bölgesinde Wabash adında bir kasabada dünyaya geldi. 1924 yılında vefat eden Porter, çocukluk yıllarını ailesinin Wabash kasabasındaki çiftliğinde geçirdi. Burada doğayla iç içe bir yaşam sürdüren yazar, annesi Mary Stratton'dan öğrendiği bitkiler ve babasının ona aşıladığı hayvan sevgisi sayesinde hayatını korumacı, doğa aşığı bir natürist olarak geçirdi. Doğaya karşı sergilediği korumacı tutum tam da bu yıllarda ortaya çıkmıştır:

Mary'nin tohum ekme ve bitki ilimi üzerine öğrendikleri onun en küçük kızında kök saldı. Gene, tarlayı sürme ve belleme işlemleri esnasında ne zaman kır çiçeklerinin tahrip edildiğini görse, onları oradan alarak çitle çevrilmiş bölgelere ve diğer korunaklı alanlara hatta kendi bahçelerindeki büyük armut ağacının altına ekerdi.

⁵⁶ Morrow, 102.

Gene daha sonra ‘İşte bu yüzden ilk öğrendiğim ders doğal çevrenin korunmasıydı’ şeklinde yazmıştır.⁵⁷

Porter’ın doğaya olan ilgisi daha çocukken başlamıştı; en yakın arkadaşları kuşlar ve çiftliklerindeki diğer hayvanlardı. Ailenin son çocuğu olması ve annesinin hasta olması sebebiyle ailesi onunla yeterince ilgilenememiş ve Porter zamanının çoğunu doğada geçirmiştir. En çok sevdiği erkek kardeşi Laddie’nin boğularak ölmesinin ardından annesini de kaybeden Porter, artan yalnızlığını doğayla doldurmuştur.

Porter’ın doğumu İç Savaş dönemine denk gelir; ünlü Amerikalı eleştirmen Bertrand F. Richard, bu yılları aktarırken doğanın hala tahrip edilmemiş ve güzel olduğunu belirtir:

Orası bakir doğanın sadece bir adım uzağındaydı. Batıdaki çayırarda halen daha bol miktarda bufalo mevcuttu. Irmaklar ve akarsular balıkla dolup taşıyordu. Her yer kuşlarla kaplıydı. Indiana’da sürü halindeki göçebe güvercinler halen gökyüzünde uçuyorlardı. Yabani hindiler, tarla tavukları ve bıldırcınlar sofralarını şenlendiriyordu. Daha küçük av hayvanı geyik ve ayı bol miktarda vardı.⁵⁸

Porter, eşi Charles ile tanıştıktan sonra Jay bölgesine taşındı ve burada gördüklerini kaleme aldı, ancak daha sonra tahrip olmasına daha fazla şahit olmak istemediği Limberlost’tan Kaliforniya’ya göç etti. Daha çok romanlarıyla ün salan Porter, aslında yazmaya doğaya olan ilgisi sayesinde başladı. Doğa üzerine yazdığı makaleler, döneminde pek fazla ilgi görmediğinden, Porter kayıt altına aldığı doğa gözlemlerine kurguyu da dâhil ederek roman haline getirdi. Kurguladığı romanları onun doğaya olan ilgisinden fazlasıyla payını almıştır. Yazdığı makale ve romanları vasıtasıyla bozulan doğal alanlar, zarar verilen hayvan ve bitki habitatlarını korumaya yönelik bir tür uyanış, farkındalık ve sorumluluk kazandırmaya çalışmıştır. Porter’ın yaşadığı on dokuzuncu yüzyılda kadın olmanın, hatta kadın bir edebiyatçı olmanın zorlu bir görev olduğuna Ayşe Lahur Kırtunç şu sözlerle tercüman olur:

On dokuzuncu yüzyılda batı ülkelerinde erkek egemen burjuva toplulukları en güçlü toplumsal sınıf konumuna yükseldiler. Bunun sonucu olarak da kadınlar aile sınırları içine itildi, üretim sistemlerinden koptu ve ev içi uzamlara hapsedildi. Bu

⁵⁷ Morrow, 21.

⁵⁸ Richards, 19.

*sınırların dışına çıkan kadın cezalandırıldı; 'erkek gibi' olmakla, doğaya aykırı davranmakla, kadınlığını yadsımakla suçlandı. Kadın olmak evcimen ve ana olmak demekti. Aynı zaman süresi içinde sanatçı kavramı da değişikliğe uğradı: Sanatçı bohem yaşayış stiline sahip olan, evcimen olmayan, cinsel enerjisini rahatça dışa vuran, hatta toplum dışı konumu olan bir kişiydi. Bu romantik tanımın kadın için kullanılabilmesi mümkün olmazdı, çünkü iki kavram taban tabana zıt hale gelmişti. Böyle bir sistem içinde kadın sanatçı olarak var olmak büyük güçlükleri göze almak demekti.*⁵⁹

Döneminin kadın kimliğinden farklı hareket eden yazar, kendini hemcinslerinden farklı gördüğünü de birçok kez dile getirmiştir. Porter bir kadın olarak evini çocuklarını ve kocasını hiçbir zaman ikinci plana atmamıştır ve kocasının da desteğiyle bir kadının yapabileceklerinden fazlasını başarmıştır. Porter'ın feminist ya da ekofeminist eğilimi olmaması belki de bu sebeptendir. Döneminin kadın profiline aykırı bir tarzı vardı. Örneğin evlendiğinde kocasının soyadını almış ancak kendi soyadını da kullanmıştır. Etrafında bulunan babası ve eşi gibi erkekler ona doğayı koruması yönündeki aktivist eylemlerinde her zaman destek olmuşlardır:

*Döneminin kadınlarının çoğu finansal anlamda kocalarına bağımlıyken, Stratton-Porter tüm varlığını yazdıklarıyla kazanıyor ve bunu istediği şekilde harcayıp yatırım yapıyordu. Onun inşa ettiği Wildflower Woods civarına taşınması tamamen kendi isteği doğrultusunda gerçekleşmiştir. Geneva'da kendi işleriyle uğraşan Charles onu hafta sonları ziyaret ederdi. Gene Stratton-Porter Kaliforniya'ya taşındığında, o Indiana'da kaldı. Bütün evlilik hayatları boyunca kendi rızasıyla eşine en çok ihtiyaç duyduğu şeyi, özgürlüğünü bahşetmişti.*⁶⁰

1900'lü yılların başında araştırmalar yapmaya başlayan Porter, doğaya gönül vermiş bir doğa yazarıdır. Doğa, Porter için domestik ödevlerden sıyrılıp, fakirlikten uzaklaştığı bir yaşam alanı yaratmıştır.⁶¹ Gerek kalemiyle gerekse politik duruşuyla çevreye karşı duyarlılığını cesur bir biçimde sergilemiştir. Evlerinde pasif bir şekilde oturan döneminin kadınlarının aksine, çevre için savaştan bir aktivist ve döneminin çok ilerisinde bir bilince sahip önemli bir yazardır. İnsanoğlunun en temel ihtiyacı olan

⁵⁹ Ayşe Lahur Kırtunç, *İğnem İpliğim Diktiğim Kimliğim*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 2000, 87.

⁶⁰ Morrow, 7.

⁶¹ Amy S Green, "Two Women Naturalists and the Search for Autonomy : Anna Botsford Comstock and the Producer Ethic; Gene Stratton-Porter and the Gospel of Wealth.", *Women's Study Quarterly*, 29.1/2, The Feminist Press, New York 2001, 149.

doğanın tüm canlı varlıklar için ne kadar önemli olduğunu, doğal kaynakların tahrip edilip yok olmasının gelecekte nasıl bir tehdit oluşturacağını yıllar önceden tespit etmiş, alınması gereken önlemlerin altını çizmiştir. Yaşamsal kaynakları dilediğince kullanma hakkını kendinde gören insanların yaşanabilir bir dünya için atması gereken önemli adımların öncüsü olmuş bir ekoeleştirimendir.

Gene Stratton-Porter'ı döneminin kadınlarından farklı kılan onun davranış biçimiydi; Porter kadın olmasının ona yüklediği kısıtlamalar ya da sorumluluklardan çok insan olmasının gerekliliklerini yerine getiren marjinal biriydi; erkek gibi giyinebilen, gerektiğinde kendini korumak için yanında tabanca taşıyan, sosyal ilişkileri zayıf ancak sosyal sorumluluğu yüksek olan, iyi bir eş ve anne, zengin ama varlığını bireysel hazları için harcamaktansa doğa ve hayvanların korunması için harcayacak kadar mert ve duyarlı bir insandı. Porter'ın Limberlost'ta inşa ettiği kabinde doğal yaşamı korumak için seferber ettiği maddi imkânlar Indiana devlet adamlarının takdirini kazanmış, yazarın ölümünün ardından burası devlet koruması altına alınarak yaban hayatı koruma projelerinin merkezi olmuştur.

Porter zamanının çoğunu gözlem yaparak geçirmiştir. Tecrübelerini aktardığı yazma süreci ise 1903 ile 1923 yıllarını kapsar. Yirmi yıllık yazarlık hayatı boyunca on iki roman, dokuz doğa kitabı başta olmak üzere şiir ve makaleleri ile beraber otuza yakın eser vermiştir. İlk olarak çeşitli gazetelere yazdığı makaleler ile yazarlık serüveni başlamıştır. Ölümünden üç yıl sonra 1927'de tüm makalelerinin yer aldığı *Let Us Highly Resolve* basılmıştır. Yirmi birinci yüzyılın popüler yazarları arasında yer almayı başaran Porter, başarısını yapmış olduğu yerinde doğa gözlemleri ve tecrübelerine borçludur. İç Savaş döneminde yaşayan Porter savaş ve endüstri toplumuna geçiş sürecini bizzat tecrübe etmiştir. Fakat döneminin yazarlarından farklı olarak, toplumun geçirmiş olduğu buhranı farklı bir biçimde ele almayı tercih etmiştir. Kırsal yaşamı ve doğayı özendirerek, kentleşme sürecinin birey ve toplum üzerinde yarattığı sıkıntıları dile getirmiştir. Ayrıca hem edebi hem toplumsal tercihlerinde yazarın demokrasi yanlısı politik bir tavır sergilediğini de söyleyebiliriz.

1900'lü yılların başında orta sınıfın hâkim olduğu ve kurgunun ön plana çıktığı edebiyat camiası için Porter'ın yazdıkları kurgudan uzak, bilimsel gözlemlerin aktarıldığı bir tür olmaktan öteye geçememişti. Porter'ın yazdıklarını bu sebeple birçok

basımevi ve film yapımcısı dikkate bile almadı. Ancak Porter uzun uzun yaptığı doğa tasvirlerinden hiçbir zaman vazgeçmemiş ve hiçbir yayınevi ya da film şirketine de bu anlamda boyun eğmemiştir. 1919'da Kaliforniya'ya taşındıktan sonra tecrübe ettiği doğa gözlemlerini kendi kurmuş olduğu film şirketi vasıtasıyla daha geniş kitlelere ulaştırmayı hedeflemişti.

Porter'ın edebi kişiliği çoğu eleştirmen tarafından zaman zaman sorgulanmıştır. Porter kendisine yöneltilen bu eleştirilere karşı kendisinin materyalist düşüncelerden uzak bir kaleme sahip olduğunu, bu sebeple eleştiriye maruz kaldığını öne sürer. Kızı Jeannette Meehan-Porter annesinin yayımcılara yazdığı mektuplardan birinde annesinin tepkisine tercüman olur: “Üç yayıncı tarafından içerisinde doğa tasvirlerini barındırdığı sürece kendi masraflarını dahi karşılamayacak kadar az satacağı söylenen ilk romanımın çıkmasıyla birlikte bir kitabın olmazsa olmazı olan doğal öğeleri azaltmayı reddederek bu romanın altı milyon dolardan daha fazla kazandırmaması durumunda gerekli görülen düzeltmeleri yapıp bir daha asla sesimi çıkarmayacağımı söyledim.”⁶²

Yazdıklarının edebi değer taşımadığı yönünde sert eleştirilere maruz bırakılarak eleştirilen yazar kendisini asla bir romancı olarak görmediğini, kitaplarının doğa üzerine yapılmış çalışmalar olduğunu belirtir. Ancak Porter'ı sadece doğa bilimci olarak nitelendirmek ona elbette haksızlık olacaktır; onun kurgularında yaptığı doğa betimlemeleri ile vermiş olduğu çevreci iletiler milyonlarca insana ulaşmış, döneminde bilinmeyen bir kuramın gelecekte önde gelen yazarları arasında adından söz ettirmesine sebep olmuştur. İnsanlar Porter'ın romanlarını okurken hem onun biyologları kışkındıracak kadar engin bilgisine şahit olurlar hem de kurguyla örülen bu bilimsel ve çevreci mesajları alırken Porter'ın kurgu evreninin kapılarını zevkle aralarlar.

Porter'ın edebiyata olan yakınlığının, daha doğrusu çevreci eğilimlerini aktardığı çevreci edebiyata olan ilgisinin çok erken yaşlarda şiirle başladığını söyleyebiliriz, ancak yazdıklarının birçoğunu yaktığını pişmanlıkla aktarır. En çok o dönemlerde gözlemlediği doğal yaşama ait kayıtlarını kaybettiği için üzüntü duyduğunu sözlerine ekler. Edebiyatla gerçek anlamda tanışması ve deneyimlediklerini objektif bir bakış açısıyla ve bilimsel gerçekliğe yakın olarak kaleme alması, yazarın Geneva'ya taşınmasından sonra gerçekleşir. Kocasını Charles Dorwin Porter ve biricik kızı Jeannette

⁶² Meehan, 302.

Porter'in, Gene Stratton-Porter'a aldıkları bir fotoğraf makinesi yazarın daha istekli bir doğa gözlemcisi olmasına sebep olmuştur. Porter'ın fotoğrafçılığa olan ilgisi ve yeteneği de onun natürist kimliğini pekiştirmiştir:

*Doğal yaşamın sürekliliğine olan aynı derin saygı Gene Stratton-Porter'ın fotoğrafçılığının özünü oluşturur. Hızlı filmlerin, minyatür kameraların ve telefotoğrafik lenslerin varlığından önce çalışmalar yapan Bayan Stratton-Porter ilgi alanına giren yaşam karelerini yakın mesafeden kayıt altına almak için 40 pound ağırlığındaki kamera ekipmanlarını yılanlarla dolu bataklık boyunca ağaç tepelerine, akıcı kumlara kadar peşinden sürüklerdi. Öyle ya da böyle, kuşlar ve diğer yabani hayvanlarla birlikte büyüdüğünden, kamerasını yabani hayvanların çok yakınına kadar yaklaştırıp onların en özel anlarını yakalardı. Bu elbette doğa fotoğrafçılığı tarihinin en önemli başarılarından birisidir.(...)Fotoğraf çalışmalarında arzu ettiği zamanlama ve özen onun her baskısında aşikârdır. Onların kalitesi ve canlılığı o kadar iyiydi ki Eastman Kodak Şirketi Limberlost'a onun gelişim yöntemlerini izlemesi için bir çalışanını gönderdi.*⁶³

Zamanının popüler olan birçok dergisine makale yazan Porter romanları milyonlarca satan ve en çok satanlar listesinde yazdığı romanlarla başı çeken bir yazar olsa da aslında en önemli özelliği doğa âşığı bir yazar ve doğa fotoğrafçısı olmasıdır. Sadece doğa üzerine yazdığı makalelerde doğa bilgisini aktarmamış, ayrıca kurguladığı romanları da doğa betimlemeleriyle şekillenmiştir ve bu sayede çok ilgi görmüştür. Porter'ın sekreteri, onun ölümünün ardından yazarın doğa ve edebiyata olan eğilimini aktarırken disiplinli ve programlı olduğuna işaret eder. Yazın doğayı gözlemler, kışın gözlemlediklerini kaleme alırdı. Uzun mesailer ayırdığı gözlemlerini yazarken bazen bir yılı aşkın süre harcardı. Disiplinli ve programlıydı. Her sabah zamanını istisnasız yazmaya ayırırdı. Onun bu disiplinini bozmaya sadece yaralı bir kuş, bir kelebek ya da nadir bulunan bir çiçek neden olabilirdi, çünkü yazdıklarının kaynağı doğada gizliydi.⁶⁴

Porter tarımsal toplum yapısından mekanik toplum yapısına geçişi tecrübe eden ve bu sebeple özlemle doğaya dönmek isteyen bir toplumu betimler. Porter'ın okurları, onun tecrübe ettiği yaşamı kurguya taşıdığı otobiyografik metinlerle karşılaşırlar. Onun hayatı işi, işi de hayatının ta kendisiydi. Kendisinin de kabul ettiği üzere, yazdığı her şey onun kendi yaşamı ve tecrübelerinden alınmış, değiştirilip düzeltilmiş ve onun

⁶³ Deborah Dahlke-Scott and Michael Prewitt, "A Writer's Crusade to Portray Spirit of the Limberlost.", *Smithsonian Journal*, 7/1, Washington 1976, 65.

⁶⁴ Richards, 30.

ihtiyaç duyduğu şekilde işlenmişti, ancak yine de onun tek ilham kaynağı anılarıydı. Gene Stratton-Porter'ın yaşamı eserlerinden ayrı tutulamayacağı gibi, toprağından da ayrı tutulamazdı. O yazdığı her şeyin içinde vardı.⁶⁵

Onun doğaya olan ilgisi çocukken başlamış, kocası Charles Dorwin Porter ile tanışıp Geneva'ya taşındıktan sonra radikal bir biçimde köklenmiştir. Yani Geneva'ya taşındıktan sonra inşa ettiği ahşap iki katlı Limberlost Kabini yazarın doğa araştırmalarına ivme kazandırırken, bunun sonucunda yazarın korumacı bir tavır almasında etkin rol oynamıştır. Limberlost, yazara uygun bir çalışma ortamı sağlayan hem bir laboratuvar hem de roman ve doğa üzerine yazdığı metinlerinin kurgusal mekânı olmuştur.

1913 yılında Porter için çok önemli olan Limberlost sahip olduğu odun, petrol ve gaz kaynaklarından dolayı hızla tahrip edilmeye başlandı. Limberlost'un bu hızlı kaybına daha fazla şahit olmak istemeyen yazar, Indiana eyaletinde bir başka yerleşim yeri olan Rome City'e taşınarak doğa gözlemlerine burada devam etti. Yazdıklarıyla kazandığı parayı buraya yatırarak kısa sürede burayı da Limberlost gibi tam bir doğal koruma alanı haline getirdi. Burada çok nadir bulunan bitkileri koruma altına alarak yaban hayatın en önemli ismi haline geldi. Yazarın yaban hayatı koruma çabaları elbette bireysel bir uğraş olmaktan daha fazlasıydı; kamuda büyük yankı uyandırarak hükümetin doğal alanları korumak amacıyla çeşitli yasalar çıkarmasına ön ayak olmuştu:

*1917'de Indiana Büyük Meclisi, Noble ve Lagrange eyaletlerindeki devlete ait bataklık bölgelerinde drenaja izin veren (daha sonra feshedilen) yasayı onaylayınca Stratton-Porter'ın misyonu aciliyet kazandı. O yöreye özgü ve az bulunan bitkileri korumada elinden geldiğince kararlılıkla hareket ederek bölgede gezer ve yedi kişilik otomobilini bataklık numuneleriyle yükleyip onları kendi arazisine ekerdi. Sonunda çoğunu kendi elleriyle olmak üzere on yedi binden fazla ağaç, üzüm asmısı, çalı ve kır çiçeği onun Wildflower Woods adını verdiği malikânesine ekildi.*⁶⁶

Döneminin önemli kadın dergilerinden birisi olan *McCalls*'a yazdığı köşe yazılarından birisinde Porter'ın ölmeden önce bir vasiyeti vardı: “Öldüğüm zaman umut

⁶⁵ Richards, 17-19.

⁶⁶ Morrow, 4-6.

ediyorum ki ailem beni doğaya emanet eder ve mezarımın başına bir ağaç diker; bir anıt istemiyorum, tüm isteğim bir kuşun yuvasını kuracağı bir sığınaktan ibaret.”⁶⁷ Ölürken bile çevreci mesajlar vermiş olması Porter’ın ne kadar değerli bir doğa bilimci olduğunu kanıtlar niteliktedir.

2.1.3. Gene Stratton-Porter’ın Eserlerindeki Çevre Bilincinin Derin Ekoloji ve Toplumsal Ekoloji Işığında İrdelenmesi

Porter’ın doğa üzerine yazdığı ilk eser *What I Have Done with Birds* 1907 yılında basıldı. Porter’ın beş yıl boyunca gözlemlediği ve üzerinde çalıştığı birçok kuş türü hakkında detaylı bilgi ve fotoğrafların yer aldığı kitap, yazarın tecrübe ettiği gerçek olayları, gözlemlediklerini anlattığından tarihsel bir değer taşır.

1909’da basılan *Birds of Bible* İncil’de bahsi geçen kuşlarla ilgili metin ve ilahileri konu edinir. İncil’de “tüylü yaratıklar” diye bahsi geçen kuşların kutsallığından bahsetmek gerektiğini vurgular. Yazarın “*little bird woman*” diye adlandırılması zaten Porter’ın kuşlara olan ilgisini gösterir. Babasının çocukken Porter’a hediye ettiği kuşlar onun hayvanlara sempati duymasına ve doğadaki tüm canlı cansız varlıklara karşı duyarlılık kazanmasına sebep olmuştu:

*Ertesi sene, bir ilkbahar sabahında, babam beni insanın düşleyeceği en güzel şeye sahip olmak isteyip istemediğimi sormak için yanına çağırdı. Ben de elbette ona sahip olmak istediğimi memnuniyetle belirttim. Sonra bana insanların şimdiye kadar yaptığı ya da yapabileceği her şeyden çok daha güzel ve değerli bir şey vereceğini söyledi: Allah’ın bahsettiği bir hediye. Sonra bana arazisinde yuva yapan her türden bir kuşun hususi aidiyetini verdi.*⁶⁸

Babası Mark Stratton’ın din adamı olması, Porter’ın dini eğilimlerinin aileden geldiğini gösterir. İncil’de kutsal sayılan kuşlara yönelik özel ilgisi, onun çevre bilincinin temelinde dini öğretilerin olduğuna işaret eder. Ekoeleştirisinin din ile olan ilişkisi ilk doğa felsefesinin temellerini atmıştır; doğada saf ve temiz bir şekilde var olan her canlının kaynağı ve güzelliği Yaradan’dan gelir. Porter’ın doğa felsefesinin içinde

⁶⁷ Morrow, 137.

⁶⁸ Gene Stratton-Porter, “*All of Homing with the Birds: A Gift of the Birds*”, *Coming Through the Swamp: The Nature Writings of Gene Stratton-Porter*, (ed. Sydney Landon Plum), University of Utah Press, Salt Lake City 1996, 16.

var olan dini iletiler metinlerinde açık bir biçimde verilmese de bizler bu iletileri sezmekteyiz.

Porter'ın ilgisini çeken diğer canlılardan kelebek ve güveler ise *Moths of Limberlost*'ta detaylı bir biçimde incelenir ve yazarın kendi çektiği fotoğraflarla somutlaştırılır. Yazar, kelebek, güve ve kozalara olan bu hususi ilgisini okuyucuya şu sözlerle aktarır: “Bence insanlar arsalarına tırtılların mesken tutacağı ağaçları dikmekten çekinmesinler.(...) Yaprakları kuruyup dökülen tek bir ağaç dalına dahi şimdiye kadar rast gelmedim.(...) Güveler için endişeleniyorsanız, hiç endişelenmeyin; kuşlar onları olması gereken oranda tutacaktır.”⁶⁹

1925'te Porter'ın ölümünün ardından yazarın hayatından kesitlerin sunulduğu *Tales You Won't Believe* basılmış, böylece Porter'ın yabanıl doğaya olan sevgisi bir kez daha gözler önüne serilmiştir.

Porter, anti-çevreci kesimlere karşı sergilediği çevreci tutum sayesinde doğaya karşı sorumluluğunu, duyarlılığını edebiyat vasıtasıyla dile getiren ilk ekoeleştirmenlerden biridir. Ancak Porter'ın değeri ne döneminde ne de günümüzde yeteri kadar anlaşılamamıştır. Doğaya verilen zararın sonuçlarını doğrudan hissettiğimiz yirmi birinci yüzyılda bile hala çevreci bilinçle hareket edemediğimiz gerçeği dikkate alındığında, Porter'ın daha o zamanlarda verdiği mücadele takdire değerdir. Çevre tahribatının ilk sinyallerini hissetmeye başladığımız bir dönemde yaşayan yazar, ilk çevre bilincinin oluşmasında etkin rol üstlenmiştir. Porter'ın doğaya verilen zararın sonraki dönemlerde iklim değişikliklerine sebebiyet verebileceğine dair öngörülerinin ne kadar önemli olduğunu bizlere bir kez daha gösterir: “Bataklık bölgesinden suların çekilmesinin havayı kurutup, sıcaklığı arttıracağını unuttular.(...) Kendi ekinlerinin ne kadar yağış alacağını da hesap edemediler.”⁷⁰

Porter hayvan haklarına dikkat çekmek için yazdığı romanı *The Song of the Cardinal*'de hikâyenin merkezine hayvanları yerleştirir; romanın başkahramanı insan değil, bir kuştur. Porter'ın yolda görmüş olduğu ölü bir kuş onun bu konuda bilinç oluşturmak amacıyla kurguladığı bir romanına konu olmuştur. Porter'ın ilk romanı olan *The Song of the Cardinal* (1903), yazarın bir kardinal kuşunu kasten öldüren bir avcıya kızgınlığını dile getirmek için kaleme aldığı bir romandır. Romanda tasvir edilen kuşlar,

⁶⁹ Gene Stratton-Porter, *Moths of Limberlost*, Doubleday Page & Co., New York 1912, 49.

⁷⁰ Gene Stratton-Porter, *Tales You Won't Believe*, Doubleday Page & Co., New York 1925, 173.

insan karakteri ve duygularına bürünerek kişileştirilir. Kırmızı renkte bir kardinal kuşunun, bir çiftçi ve karısıyla birlikte yaşamaya başlaması ve onların hayatlarına getirdiği renk ve güzellik anlatılır. Abram adındaki çiftçi hayatını kuşları korumaya adanmıştır ve bazı eleştirmenlerce Abram, Porter’a hayvan sevgisini aşıl原因an babası Mark Stratton ile ilişkilendirilir:

Gene, kuşların çıkardıkları ezgiler ve rengârenk görüntüleriyle dünyaya güzellik kattığını fark etmişti. Babası ona kuşların ayrıca tarlalarındaki böcekleri yiyerek meyve ve diğer mahsulleri koruduklarını anlattı. Bunu sadece kelimelerle ifade etmedi. Babasının onu kaldırarak inek kuşu yuvasını ve orada bulunan iki küçük yumurtayı göstermesi onun ilk hatırladığı anılarından birisiydi. Onu kaldırmadan önce ağzını bir mendille kapattı ve böylece ona yabani yaratıklara karşı nasıl sessizce yaklaşılması gerektiğini öğretti.⁷¹

Porter’ın kaleme aldığı bir diğer roman *Freckles*, ilk basılmak istendiğinde, yayıncılar çok fazla doğa tasviri olduğu için kitabı basmayı reddetse de, Porter doğa tasvirlerini azaltmayı kabul etmemiştir:

Sadece doğayla örüntülenen bir kitapla arzu ettiğim okuyucuya ulaşamayacağımı en başından fark etmiştim. Yalnızca insan tutkusu ve bunun sonuçlarını yazarak zaman harcayamazdım. Bu yüzden öyle bir kitap yazdım ki içinde hem doğa, hem hayal gücü, hem de yakından tanıyıp aşına olduğum basit sıradan hayatları aynen kopyaladım.⁷²

Kitapları basılmadan önce yayıncılar kitabın doğa tasvirleriyle dolu olmasının popüler olmasına engel teşkil edeceğini düşünerek basmayı reddetmişlerdir, ancak Porter zaten amacının ün kazanmak olmadığını ve metni değiştirmeyeceğini söyleyerek tepki göstermiştir. Porter’ın diğer romancılardan farkı, yazdığı sayfalar dolusu doğa betimlemeleriydi. Onun doğaya olan sevgisi ve bu sevgiyi başkalarına da kalemi vasıtasıyla aşlamak istemesi onu zamanının birçok yazarından farklı kılmıştır.

Freckles evsiz, kimsesi olmayan ve hayatını Limberlost’u korumaya adanmış bir çocuktur. Çok değerli olan ağaçları korumakla görevlendirilen Freckles, kendisine mobilya firmaları tarafından sunulan tüm tekliflere rağmen onların kesilmesine izin vermez. Aslında Porter, Freckles’ı karakterize ederken onu insan olarak kurgulamaz ve

⁷¹ Morrow, 24.

⁷² Richards, 75.

bundan hiç bahsetmez, çünkü doğaya verilen zararın en büyük sorumlusu olarak düşündüğü insanlara karşı tepkisini bu şekilde aktarır. Örnek bir sorumluluk modeli olan Freckles bir peri olarak karşımıza çıkar. *A Girl of the Limberlost* romanında ise hayali bir karakter olan Freckles'tan Elnora'nın arkadaşı olarak ve ona verdiği bir kutuyla yine bahsedilir. Porter'ın kurgu evreninde Freckles ideal insanı temsil eder.

All of Homing With the Birds, Porter'ın özellikle kuşlar olmak üzere doğaya ve hayvanlara olan sevgisini aktardığı önemli bir metindir. Kuşların çıkardıkları melodiler, diğer kuşlarla olan ilişkileri, yuvalarını nasıl yaptıkları gibi gözlemler, yazarın çekmiş olduğu eşsiz fotoğraflarla birleşince ortaya muazzam bir metin çıkmıştır. Porter'ın sadece kuşlardan hayranlıkla bahsetmekle kalmayıp, ördek, güvercin, hindi ya da baykuş gibi birçok kuş türü başta olmak üzere tüm hayvanlara karşı korumacı bir tutum sergilediğini açık bir biçimde görebiliriz. Porter *All of Homing With the Birds* başta olmak üzere, hemen hemen tüm metinlerde doğaya, hayvan ve bitki habitatlarına karşı korumacı bir tavır sergiler.

Porter'ın doğa üzerine yazdığı makaleleri özellikle Limberlost'ta çektiği canlı bitki ve böceklerin fotoğraflarıyla gerçeklik kazanır. Daha çok kelebek ve kuş türlerine olan ilgisi, onu bu alanda daha çok araştırma yapmaya yöneltmiştir. Indiana bölgesinde yapmış olduğu gözlemler ve özellikle Limberlost ile ilgili sahip olduğu doğa bilgisini yazdıklarıyla ortaya koymuştur.

Porter birçok bilim adamının aksine yaptığı gözlem ve incelemelerde özellikle hayvanlara karşı çok duyarlı davranmıştır, yani bilim adamları tarafından incelenen hayvan veya böcekler genellikle cansızken, Porter onları doğal yaşam alanları içerisinde canlı bir şekilde gözlemler. Özellikle ayrı ilgi duyduğu kuşların yuvalarını izleyip fotoğraflarını çekerken onları rahatsız etmeden saatlerce doğru anı beklemiş ve çalışmalarını onlara hiçbir zarar vermeden sürdürmüştür:

*Küçük yavru kuşun ailesi onu besleyemeyince ona yiyecek götürürdü. Birkaç günlüğüne kasabadan ayrılmak zorunda kaldığında yavru kuşu yaşadığı kabine götürme planları yapardı. Bataklığa geri götürüldüğünde Stratton-Porter dönene kadar işe aldığı bir kadın, akbabayı besliyordu. Stratton-Porter orada kamera lensleri ile küçük yavru kuşun gelişimini kayıt altına almaya devam ediyordu.*⁷³

⁷³ Morrow, 67.

Porter’ın kuşlara olan bu özel ilgisi özgürlüğe olan eğilimiyle ilişkilendirilir. Hatta Porter *All of Homing with the Birds*’te kuşlarla ilgili yaptığı gözlemleri aktarırken bu dünyada en çok kışkırdığı şeyin kuşlar olduğunu açıkça belirtir. Porter’ın kuşlara olan bu ilgisi yüzünden annesi ona “Küçük Kuş Kadın (A Little Bird Woman)” derdi. Porter ise *A Girl of the Limberlost* ve *Freckles* romanlarında Kuş Kadın karakterini kullanır. Doğa aşığı bir koleksiyoncu olan Kuş Kadın Elnora’nın topladığı koza ve kelebekleri satın alarak ona destek olan bir kadındır. Dahası Elnora’nın annesinden göremediği şefkati ve sevgiyi roman boyunca diğer kadın karakterler tamamlamaya çalışır; bunlardan birisi de Kuş Kadın karakteridir.

Çevresel farkındalığın saptandığı ilk metin olan *Sessiz Bahar*’ın (*Silent Spring*) basımından önce yazan Porter’ın çevre bilinci uyanışına ön ayak olduğunu söyleyebiliriz. Porter, Rachel Carson’un *Sessiz Bahar*’ını ondan yarım yüzyıl önce öngörmüştür diyebiliriz. Dolaylı yoldan pestisitler yoluyla zehir saçmak yerine kuşların yok oluşunu doğrudan insanların açgözlülüğü ve ben merkezci düşünce yapısıyla ilişkilendirir. Her bir kuş türünün faydalarını, zarar verdiği bitki ve böcekleri listeleyerek bir kuş kataloğu oluşturmuştur. İngiliz serçesi ve inek kuşunun diğer kuş yuvaları ve yavrularına verdiği zarar karşısında acilen bu türlerin tamamen yok edilmesi gerektiğini belirtse de bu durum gerçekleşmemiştir. Kartal, şahin, baykuş ve akbaba gibi avcı kuşların üstünlüğüne ve doğal dengedeki diğer türlerin korunması için bu türlerin önemine de zaman zaman değinir.⁷⁴

Porter, Martin Luther King gibi döneminin radikal aktivist liderlerinden farklı olarak sadece insanın değil, tüm canlı ya da cansız varlıkların yaşam haklarını savunurken farklı bir yol izlemiştir; geleceğin anneleri olan genç kızlara daha çocukken kazandırmaya çalıştığı doğa sevgisi sayesinde kendinden sonraki nesillere örnek bir çevreci yazar olmuş, yazdıklarıyla binlerce kişinin kalbine girmeyi başarmıştır.

Porter, sadece bir doğa bilimci değildir, aynı zamanda eğitim bilimleriyle, özellikle çocuk eğitimiyle de ilgilenen, doğanın ve hayvanların eğitsel yönüne dikkat çekerek, çocuk eğitiminde doğa bilimlerinden faydalanılması gerektiğine vurgu yapan bir eğitimcidir. Bu noktada Porter’ın çocuklar için kaleme aldığı öykülerinden söz

⁷⁴ Richards, 98-99.

etmek gerekir. *After the Flood* çocuk öykülerinden oluşan bir seri çocuk kitabıdır. Öykü Nuh tufanı ve sonrasında yeni bir hayata adım atan gemideki hayvan ve kuşları anlatır.

Porter, ekoeleştirmenin prensiplerinden olan sosyal eşitlikçi tavrını net bir biçimde ortaya koyar. Evrende bulunan canlı cansız her varlığın kendi içsel değerinin olduğunu, ırksal, cinsel, siyasal ya da ekonomik hiçbir öncülün toplumda bireye ayrıcalık tanıyacak güçte olmadığını dile getirmiştir. Özellikle *Her Father's Daughter* eserinde ırkçılıkla ilgili verdiği mesajları onun ırksal ya da toplumsal her türlü ayrımcılığın karşısında olduğunu kanıtlar niteliktedir. Anarşik bir tavır sergilemez ya da hükümete radikal bir değişimi dikte etmez. Bilişsel düzeyde yaratmaya çalıştığı farkındalık, Porter'ın Toplumsal Ekoloji hareketine yakınlığını gösterir. Doğayı tahakküm altına almak isteyen zihniyetin değiştirilmesi gerektiğini savunan Toplumsal Ekolojistler, insanların çevre bilinçleri ve toplumsal eylemlerinin eşgüdümlü olduğunu savunur. *Her Father's Daughter* eserinde Japon bir öğrencinin başından geçen olayları anlatarak döneminde özellikle doğu kökenli insanlara karşı oluşturulan ırkçı önyargılara dikkat çekmek ister. Yirminci yüzyılda var olan ırkçılığı Porter'ın bahsi geçen eseri üzerinden analiz eden Peter Eickmeier'in sarf ettiği sözler dikkat çekicidir:

Çağımızda Down sendromu, kafa yapısının zihinsel kapasiteyle bağlantısını ifşa eden etnik bir sınıflama terimi olan "Mongoloid İdyosi" medikal terimini karşılar. Günümüz medikal biliminin bir parçası olan bu teori kafa yapısı dolayısıyla Doğu-Asyalıların düşük zekâ seviyesine sahip oldukları inancına yol açmıştır.⁷⁵

Her Father's Daughter romanının başkahramanı Linda, Oka Sayye adında Japon bir öğrencinin başarılı olmasını kıskanır ve onun sınavlardan çok yüksek not almasından şüphelenerek roman boyunca ırkçı söylemlerde bulunur. Porter'ın, Japon öğrenci Oka Sayye'yi başarılı ve çok zeki olarak kurgulaması elbette tesadüfi değildir. Roman boyunca sadece Japonlara değil, Alman ve Türk gibi diğer ırklara da Linda karakteri yoluyla yönlendirilen sert ithamlar, ırkçılığa dikkat çekmek isteyen yazarın yanlış bulduğu faşist ideolojilere karşı kullandığı bir tür yazma stratejisidir:

Onları içerisinde istisnaların olduğu bir ırk, muhakkak ki her zaman istisnalar vardır, bir bütün olarak düşündüğümüzde, birçoğu mekaniktir. Taklitten ibarettirler. Ülkeleri adına hiçbir ilerleme kaydedemezler. Tüm dünyaya yayılarak

⁷⁵ Peter Eickmeier, "A Closer Look at Gene Stratton-Porter and *Her Father's Daughter*", 2011, 3.

*–yumurta çırpma telinden teleskopa varana kadar her şeyi- dikiş ve harman makineleri, otomobiller ve seyyar köprüleri, denizaltıları ve uçaklarını yanlarında götürürler. Tek bir şey bile üretmezler. Beyaz adamın yeryüzünde ürettiği herşeyi hiç ıskalamadan taklit edebilirler.*⁷⁶

Porter ırklar arasındaki çekişmeyi Japon ırkı üzerinden ele alarak, aslında doğu kökenli milletlerin, Amerika için oluşturduğu tehditi adım adım işler. Ne Amerikalı ne de Japon ve Türkler güçsüz ya da başarısız olarak aktarılmaz. Amerikalı öğrencilerden Linda ve Donald da zeki ve başarılıdır. Ancak Oka Sayye de Japon ırkını temsil eden bir öğrenci olarak, onlara rakip olacak güçtedir. Başarılı ve çalışkan olan Japon ırkı da beyaz Amerikalılara karşı bir tehdit oluşturur. Döneminin birçok ırkçı yazarı belki bu konuda Porter kadar dikkatli olamamışlardır. Aslında temelinde sosyal bir eşitsizlik fikri yatan ırkçılığı kaleme alırken bile eşitlikçi davranmayı başaramamış birçok yazar vardır. Porter sosyal eşitlikçi tavrını her zaman inançları paralelinde sergilemiştir. Irkı, dili, dini, ekonomik gücü ne olursa olsun, insana insan olduğu için değer vermiş, tam anlamıyla çevre bilincini hayatına yansıtan ve bu bilinçle yaşayan örnek bir kadın olmuştur.

Romanın ilerleyen kısımlarında okuyucu da, bilinçaltında tüm yaşayan varlıkların birlik içinde olması gerektiği fikri uyanır. Bugün birlik ve beraberlik içinde yaşayan, dünyanın en güçlü devletlerinden olan Amerika Birleşik Devletleri üniter devlet yapısını geçmişte başlatılan insan hakları hareketine ve bu anlamda yazdıklarıyla radikal değişimlere sebep olan edebiyatçılara borçludur:

*Çoğu Amerikalı ülkesine bakar ve onu dünyadaki en iyi ülke olarak düşünür. Fakat çok az kişi bunun sebebini bilir. Sebebi daha sonra hiçbir yerde rastlanmayan ve Amerika'da Gene Stratton-Porter tarafından başlatılan siyasal ve sosyal eşitliğe dayanan ırksal tutumdur. Bu tutum, çeşitlilik içinde birliği, dağılmayla sonuçlanmayan ve çeşitliliğin ürettiği yaratıcılık fikrini besleyen bir yaklaşımdır. Çeşitlilik, çeşitli düşünceleri doğurur, yeni fikirler de buradan doğar. Birlik, bu yeni fikirleri çeşitli insanlara ulaştırarak anlam kazanır ve tüm insanlığa fayda sağlar. Bu, dünyada başka hiçbir yerde olmadığı kadar Amerika'da gerçeklik kazanmıştır.*⁷⁷

⁷⁶ Gene Stratton-Porter, *Her Father's Daughter*, Doubleday Page & Co., New York 1921, 116-117.

⁷⁷ Eickmeier, 26.

Ekolojinin çeşitli söylemleriyle örtüşen bir toplum yapısına sahip olan Amerika Birleşik Devletlerinin üniter devlet yapısı bu anlamda çevre bilincinin ilk olarak burada yankı bulmasında sebep olmuştur. Toplumu meydana getiren bireylerin sahip oldukları çevre bilincinin ne derece önemli olduğu aşikârdır. “Toplumu oluşturan her varlık değerlidir, insan dâhil olmak üzere, yaşayan hiçbir canlı varlık diğerinden üstün, değerli değildir ve her varlık evreni oluşturan sistemin bir parçasıdır” tezi ekoeleştirisinin ve Porter’ın doğa felsefesinin temelini oluşturur.

Porter’ın yazdıklarıyla uyandırmaya çalıştığı çevre bilinci daha sonra aktivist bir hal almaya başladı. Yazarın hayvan haklarını korumaya yönelik ilk tepkisi şapka almak için girdiği bir mağazada şapka üzerindeki dekoratif amaçla kullanılan kuş tüyünü bir makasla keserek paramparça etmesiyle başlamıştır. Ardından, yazarın hayvan sever biri olarak verdiği bu tepkiyi ilk olarak algılayamayan mağaza çalışanlarına, bu tutumunun bir tür bilinç oluşturma amaçlı olduğunu açıklamıştır.⁷⁸

⁷⁸ Richards, 32.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

***A GIRL OF THE LIMBERLOST* ve *FRECKLES* ROMANLARININ EKOELEŞTİREL ANALİZİ**

3.1. *A GIRL OF THE LIMBERLOST* ve *FRECKLES* ROMANLARININ TANITIMI VE EKOELEŞTİREL ANALİZİ

Bir disiplin olarak özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra edebiyatta yer bulan ekoeleştirici, insan kaynaklı doğa tahribatına engel olmak için ilk olarak Amerika Birleşik Devletlerinde ortaya çıkmış ve kısa süre içerisinde tüm dünya edebiyatına girmeyi başarmıştır. Amerika’da ekoeleştirmenin bilimsel bir disiplin olarak ortaya çıkışındaki en büyük etmen insan kaynaklı doğa tahribatına karşı duyarsız kalmamak için atılan adımlar olmuştur. Amerika’daki çevreci hareketlerin temelinde birbirinden tamamen farklı iki düşünce yatmaktadır. Örneğin John Muir doğayı korumak gerektiğini ama bunu yaparken sadece ekolojik dengenin devamlılığını sağlamak adına adımlar atılması gerektiğini savunur. Öte yandan doğal kaynakların rasyonel ve planlı bir biçimde kullanımını öneren bir diğer çevreci hareketin temelinde gelecek kuşakların faydalanabilmesi adına doğal kaynakların yerinde ve ölçülü kullanılması fikrine dayanan yine insan merkezli bir çevreci bilinci yatmaktadır. Çevresel sorunlara çözüm bulma yolunda her iki akımın da erekleri aynı gibi gözükse de, aralarında bir uzlaşma sağlanmıştır diyemeyiz. Ekoeleştirmenin temelini insan merkezli düşünce yapısını değiştirmek ve ancak bu şekilde bir gelişme ve ilerleme kaydetmek oluşturduğundan insan merkezli olmayan fiziksel çevre temelli bir anlayışla hareket etmek en doğrusu olacaktır. İnsan ve çevre ilişkisini temel alan ekoeleştirici, sadece insanın yararı için korunan bir çevre düşüncesinden hareket eden insan merkezli düşüncenin aksine yeryüzü merkezli bir epistemolojiye dayanır. Yaşanabilir bir dünyada olmadıktan sonra, güzel bir eve sahip olmak neye yarar derken Henry David Thoreau dünyayı bir bütün olarak anlamlandırır; yani kendini doğal ortamda ekolojik bütünün bir parçası olarak daha değerli bulur ve yabancı olarak tabir ettiği doğanın edebiyatın olmazsa olmazı olduğunu şu sözlerle aktarır:

Bahsettiğim Batı 'Yabanıl'ın diğer adından başka bir şey değil ve söylemeye çalıştığım ise Yabanıl Dünya'nın muhafaza edilmesidir. Edebiyatta bizi etkileyen

*tek şey yabanıl doğadır. Yabanlık monotonluğun bir başka adıdır. Bize keyif veren, okullarda öğretilmeyen, Hamlet ve İlyada'daki, bütün kutsal kitap ve mitolojilerdeki uygarlaşmamış özgürlük ve yaban düşüncedir.*⁷⁹

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında yaşayan Amerikalı ekoeleştirmen Gene Stratton-Porter eylemlerinde hem insanı hem de tüm canlı ve cansız çevreyi bir bütün olarak değerlendirip korumayı amaçlamıştır. Detaylı olarak analiz edildiğinde Porter'ın sahip olduğu çevre bilincinde canlı ve cansız çevre bütünsel bir temele oturtulur. O, insan tarafından üretilen edebi söylemlerin insan endeksli olmasını olağan bir durum olarak nitelendirirken esasında döngüsel olarak çevresel krizin sonuçlarından doğrudan etkilenecek olan insanı da doğanın bir parçası olarak korumayı amaçlar. Yani, ekolojinin temel prensibi olan her şeyin birbiriyle dolayısıyla her şeyle bağlantılı olduğu gerçeği bizi ekosistemdeki tüm canlıların kaderinin diğer canlılarla olan ilişkisine bağlı olduğu sonucuna götürür. Ekoeleştiri edebiyat yoluyla oluşturduğu yeryüzü merkezli düşünce yapısı sayesinde çevreye karşı çok daha duyarlı ve bilinçli bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Gene Stratton-Porter da bu amaca hizmet eden ilk ekoeleştirmenlerden birisidir. Porter, insan merkezli olan tüm düşüncelere karşı gerek yazdıklarıyla gerekse yaptıklarıyla Amerikan ekoeleştiri ekolü içerisinde üzerinde durulması önemli bir öncü ekoeleştirmendir:

*Onun yazma metodu öyküsel, hikâye şeklinde ve oldukça kişiseldir. Hikâyeleri birinci tekil şahıs tarafından aktarılırken, biçimi söyleşi hatta konuşma şeklindedir. Gene Stratton-Porter'a yöneltilen eleştiriler onun kendinden çok emin, yaptıklarından fazlasıyla gururlu olduğu yönündedir. Ancak buna hakkı da vardır. Hiçbir kadın, hatta hiçbir natürist onun gibi kuşları fotoğraflamayı başaramamıştır. Daha bilimsel nitelikte işler yapanlar olmuştur ancak, yaptıkları bu işi ve gözlemlerini sözcükler ve resimlerle bir araya getirerek birçok insana ulaşmayı başarabilmiş değillerdir. Bu kişiler ona minnet duymalıdır; onun yazdıklarında doğanın popüler ve zevkli anlatılarını bulan okuyucu onları da okumaya yönelebilir.*⁸⁰

Eleştirmen Bertrand F. Richards bu sözleriyle bir edebiyatçının salt yazdıklarıyla ya da bir bilim insanının sadece bilimsel niteliği olan gözlemleriyle başaramadıklarını

⁷⁹ Henry David Thoreau, "Writing the Wilderness", *The Green Studies Reader: From Romanticism to Ecocriticism* (ed. Laurence Coupe), Routledge Press, London 2000, 23.

⁸⁰ Richards, 94.

Porter'ın başardığını dile getirir. Richard, Porter'ın doğa bilgisine ek olarak fotoğrafçılıkta da yetkin olmasının ekoeleştirmen kimliğine olan katkısını da sözlerine ekler. Ekoeleştiri ile edebiyatın ilişkisi, diğer edebiyat kuramlarından sadece öğretileri bazında farklıdır, ancak burada olduğu gibi ekoeleştirinin diğer edebi kuramlardan ayrı ve daha kapsamlı bir disiplin olarak değerlendirildiği de görölmektedir.

Edebiyatta özellikle doğa üzerine yazdığı makale ve denemeleriyle tanınan Gene Stratton-Porter'ın *A Girl of the Limberlost* ve *Freckles* romanları ekoeleştirel açıdan çözümlenmeye uygun niteliktedir. İki milyonun üzerinde satarak Porter'ın en çok okunan eserleri haline gelen *A Girl of the Limberlost* ve *Freckles* romanları çevreci mesajlar içerir. Yazarın bu kadar popüler olup milyonlarca insana kolayca ulaşmasının sebebi hitap ettiği okuyucu kitlesi ve yalın bir dil kullanmasıdır. Onun yaratmış olduğu kahramanlar bizlerden biridir; duygularını algılayıp kendimize yakın hissettiğimiz içimizden biridir. Kendi hayatımızda karşılaştığımız problemlerin benzerlerini görürüz eserlerinde. Neredeyse tüm romanlarında ana tema zorlukların ardından elde edilen başarı hazzıdır. *A Girl of the Limberlost*'ta kahramanımız Elnora ve *Freckles* romanında Freckles da birçok zorlukla karşılaşır, ancak sonunda mutluluğu doğada bulur.

A Girl of the Limberlost, Indiana'nın kuzeydoğusundaki Limberlost bataklığı civarında doğup büyüyen genç bir kız olan Elnora Comstock'un başından geçen maceralar ve doğa gözlemlerinin kaleme alındığı bir eserdir. Olay örgüsü çoğunlukla Limberlost'ta geçer ancak yazarın kurguladığı Onabasha kasabasından da mekân olarak söz edilir. Romanın başkarakteri Elnora babasını kendisi doğarken kaybetmiş ve yıllarca annesi Katharine Comstock ile birlikte doğayla iç içe bir yaşam sürdürmüştür. Sahibi oldukları bölgedeki ağaçların kesilip petrol rezervlerinin bu bölgeden geçmesine izin vererek ek gelir elde etmek yerine, Comstock ailesi geçimini sadece yumurta ve topraktan elde ettikleri diğer tarımsal mahsulleri satarak sürdürür. Bayan Comstock kocasının ölümünden kısmen sorumlu tuttuğu kızına karşı onun kendisine sadık olmadığını öğrenene kadar soğuk davranır, ancak Elnora babasının ölümü ve geçmişi hakkında fazla bilgiye sahip değildir. Elnora babasını hiç tanımadığı gibi annesinden de yıllarca şefkat göremez. Sevgi görüp kendini değerli hissettiği tek yer Elnora'yı küçüklükten beri kendi kızları yerine koyup ona kol kanat geren komşuları Wesley ve Margaret Sinton'dır. Eşi Robert Comstock'un ölümünün ardından yıllarca yas tutan Bayan Comstock bu süreçte kızı Elnora'yı fazlasıyla ihmal etmiştir. Ancak Elnora'nın

annesinden uzak kalması onun doğayla yakınlaşmasına sebep olmuş, bir bakıma Elnora'nın lehine bir durum ortaya çıkmıştır.⁸¹ Yıllarca hem babasız hem de kısmen annesiz büyüyen Elnora ailesinin eksikliğini en çok okula gitmeye karar verdiği dönemde hisseder. Bu zorlu dönemde annesinden daha çok onun yanında yine Wesley ve Margaret Sinton vardır. Romanın ilerleyen bölümlerinde Elnora, Philip Ammon ile tanışır. Philip, Edith Carr adında bir kızla sözlüdür ve Limberlost'a amcasını ziyarete gelmiştir. Limberlost'ta kaldığı zaman zarfında Elnora'nın doğaya, hayvanlara ve etrafındaki insanlara karşı göstermiş olduğu sevgi ve merhamete şahit olur. Yetişkinlerde bile olmayan bir sağduyuya sahip olması ve her adımında çevreci bir duyarlılıkla hareket etmesi Philip'i cezbeder ve onunla tanıştıktan sonra hayata olan bakış açısı radikal bir biçimde değişir. Elnora'nın kelebekler ve kozalaklar başta olmak üzere ağaçlara ve tüm canlılara ilgi duyup değer verdiği görülmektedir. Hatta etrafındaki insanlara da doğa sevgisini aşılamaya çalışır.

Freckles romanının başkarakteri olan Freckles ise kimsesizdir. Doğuştan sağ eli olmayan Freckles, çocukluğu Chicago'da bir yetimhanede geçmiş, daha sonra Limberlost ile tanışmış birisidir. Bir kereste fabrikasında çalışmak için başvuru yapan Freckles, Limberlost bataklığında bulunan değerli ağaçları gözetleyip korumakla görevlendirilir. Şirket arazisinin bulunduğu bölgeyi günde iki kez gezerek kontrol etme ve değerli ağaçları korumayla görevlendirilen Freckles, Wessner, Jack Carter ve adamlarının buradaki ağaçları çalmasına engel olur. Şirketin sahibi McLean, Freckles'ın tecrübesiz ve engelli olmasını umursamaz, onun Limberlost'a olan ilgisi ve özenli davranışlarından fazlasıyla etkilenir. McLean, Freckles'ı kendi oğlu gibi görmekte ve ona olan sevgisini her fırsatta dile getirmektedir. Evsiz ve kimsesiz olan Freckles, bu iş sayesinde kendisine kalacak bir yer de bulur; şirketin taşımacılığını yapan Duncan ve karısı, Freckles'a evlerini açar. Freckles'ın kendisine teklif edilen milyonlarca dolara rağmen bataklığı canı pahasına koruma maceraları romanın büyük bir kısmını oluşturur.

Yazarın kuşlara olan özel ilgisi ve sevgisi Freckles karakteriyle kurguya aktarılır. Freckles'ın yaban hayata olan ilgi ve bilgisine kayıtsız kalamayan McLean ona doğa tarihi üzerine birçok kitap alır ve onu bu alanda uzmanlaşması için yüreklendirir.

⁸¹ Elizabeth Ford, "How to Cocoon a Butterfly: Mother and Daughter in *A Girl of the Limberlost*.", *Children's Literature Association Quarterly*, The Johns Hopkins University Press, 18/4, 1993, 149.

Freckles, McLean'in desteğiyle böcek ve kuş türlerini toplayıp kendine bataklıkta bir doğal yaşam alanı yaratır. Öncelikle nadir bulunan bitki floralarını yetiştirmeye başlar, daha sonra ise burayı böcek ve kuşlarla zenginleştirir. Zamanının çoğunu doğa üzerine yazılmış kitapları okuyarak geçiren Freckles bir gün yine bataklıkta kitap okurken, karşısında beliren yaklaşık 16 yaşlarında bir peri onu hem güzelliği hem cesaretiyle kendine hayran bırakır. Perinin Freckles ile ilgili duyduğu iltifatlar ve cesareti onu Freckles ile tanışmaya sürüklemiştir. Doğa fotoğrafçısı olan Bird Woman ile birlikte Limberlost'a gelen peri kolundan aldığı bir yarayı iyileştirmesi için Freckles'ın yanına gelmiştir. Freckles onu tedavi eder ve ona "Swamp Angel" adını verir. Swamp Angel ve Bird Woman ile arkadaş olan Freckles'ın başından geçen maceraları konu edinen roman okuyucusuna polisiye tadında bir öykü sunar.

Porter'ı kurgu içinde temsil eden Bird Woman kuşların yuvalarını izleyip fotoğraf çekmek için bataklığa geldiği bir gün Wessner ve Black Jack'in bir ağacı kestiklerini görür. Onları engellemek için Swamp Angel ve Freckles ile birlikte bir plan yapar ve onları bölgeden uzaklaştırmayı başarır. Bu olaydan sonra Freckles ile birlikte hareket eden Swamp Angel ve Bird Woman artık bu maceranın üçlü devam etmesine sebep olur. Freckles Limberlost'u korurken artık yalnız değildir ve bu ona daha çok cesaret verir. Wessner ve Black Jack'in Limberlost'taki ağaçları keserek bölgeye zarar vermelerinin birçok kez önüne geçseler de sonunda Wessner'ın adamları Freckles'ı tuzağa düşürmeyi başarır. Ancak Swamp Angel ve Bird Woman onların izlerini sürerek hem Freckles'ı hem de bataklığı kurtarır ve Black Jack'i esir alırlar. Daha sonra bir anlık bir boşluktan yararlanıp ellerinden kaçırdıkları Black Jack Limberlost için hala bir tehlike oluştursada sonunda bataklıkta yaşayan bazı yaratıklar tarafından öldürülür. Romanın ilerleyen sayfalarında Black Jack'in zarar verdiği bir ağaç Swamp Angel'in üzerine devrilme üzereyken onu kurtarmak isteyen Freckles'ın üzerine devrilmesi sonucu Freckles yaralanır. Freckles'ın Swamp Angel uğruna canını hiçe sayması ona olan aşkıdan ileri gelir ancak kendini hiçbir zaman ona layık görmez, çünkü Freckles'ın ailesi yoktur ve bedensel engellidir. Onun geçmişi ile ilgili hiçbir şey bilmemesi psikolojik olarak Freckles'ı rahatsız eder ancak Freckles'ın geçmişiyle ilgili gerçekler Swamp Angel'in araştırmaları sonucu romanın sonunda ortaya çıkar; İrlanda'nın soylu bir ailesinden gelen Freckles'ın anne babası bir yangında hayatlarını kaybetmiş, Freckles'ın kolu da bu yangında kopmuştur. Swamp Angel'a layık

olmadığını düşünen Freckles gerçekler ortaya çıkınca psikolojik olarak rahatlar. Swamp Angel ile evlenerek Limberlost'ta yaşamaya devam eder.

Yazarın tüm eserlerinde olduğu gibi bu romanlarda da gerçek mekânları kullanması bizi eserlerinde otobiyografik yansımaların olduğu gerçeğine götürür. Limberlost yazar için önemli bir yerdir; Porter orayı betimlerken hayal gücünden faydalanmaz, çünkü zaten her karış toprağını adım adım bilir. Öykülerindeki ev imgesini kendi evinden esinlenerek kurgulamıştır. Mekân olarak gerçek coğrafyaları seçmesi bizleri kurgu içerisinde bahsedilen çevre problemlerinin kurmaca olmayıp gerçek sorunlar olduğu noktasında ikna edicidir. Bahsi geçen Indiana bölgesinde var olan çevre problemleri sadece o coğrafyaya ait sorunlar değil, küresel boyutta tüm coğrafyalarda görülen ortak sorunlardır. Her iki romanda da bahsedilen tüm fiziksel etmenler gerçektir ve bu gerçeklik duygusu okuyucunun olayların içerisine daha net bir biçimde girip, metinle özdeşleşmelerini sağlar. Bu anlamda modern insanın doğadan kopmasıyla içerisine sürüklendiği yalnızlık hepimizin tecrübe ettiği gerçek bir olgudur. Karakterler ve olay örgüsü her ne kadar kurmaca olsa da yaşanan çevre problemlerinin yanı başımızda, hayatımızdan gerçekler olduğunu hissederek okuduğumuz roman, okurda farkındalık yaratmada başarılı bir metin sunar. Bu farkındalığı kazandırmayı amaç edinen yazar, edebiyat ve fiziksel çevre arasındaki ilişkiyi inceler. Onun sahip olduğu çevre bilinci edebiyatta kullanılan kuramsal bir terim olmaktan ziyade, esasında bir tutumdur. Bu bağlamda, insan eliyle çevreye verilen zararın temel sebebini insanların düşünce yapıları ve tutumlarıyla bağdaştırır ve insan merkezli bu tutumu değiştirmeyi hedefler. Porter'ın kaleme aldığı eserlerde sanayileşmenin hemen ardından insanoğlunun doğa üzerinde artan yaptırımının sebep olduğu fizyolojik tahribatı, insanın doğa ile olan ilişkisinin edebiyata taşınmasını ve edebiyatın çevre bilinci oluşturmadaki önemini özellikle Indiana bölgesi üzerinden analiz etme imkânı buluruz:

“Artık ona sahibim!” diye haykırdı. “Ah, Sevgilim! Sana izah edeyim! Freckles, eski Limberlost patikasını hatırlıyor musun? Hani oradan yürürken yol boyunca devam eden tehlikeli dikenler vardı ve sen elinde değneğinle önden gider elbiseme takılmasın diye yatırırdın. Başka yerlerde kar beyazı zambakların açtığı kocaman pırl pırl güzel göletler vardı ve sen onların zorla arasına girip benim için toplardın. Ah, Sevgilim, Görmüyor musun? Orası işte burası! Rüzgâr bazı dikenleri yerle bir etmiş, bazılarıysa büyüyüp ısrırgan haline gelmiş; nereye baksan bazı zambak tohumları çamura batmış ve saf beyazlığıyla diğer zambaklar çiçeklenmiş.

*Fakat Freckles, Limberlost'ta, hatta dünyanın hiçbir yerinde, şeytanarabası bitkisinin süzülüp ortaya çıktığı ve beyaz çiçekler açtığı bir yer bulamazsın! Dikenler dikenlere, zambaklar diğer zambaklara dönüşür. Sevgili Freckles, iyice düşün! Orayı görmelisin! Aslında sen de bir zambaksın. Sen bu dikenli bölgeden asla ve asla ayrılamazsın.”*⁸²

Bireylerin sahip oldukları duygu, düşünce ve değer yargılarının şekillenmesinde etkin rol oynayan edebiyat çalışmalarındaki ekoeleştirel uygulamalar, çözüm sürecinin hızlanmasına katkıda bulunmaktadır. Bu sebeple Porter, kendi coğrafyasının sorunlarından söz ederken küresel bağlamda tüm dünyada var olan sorunları anlatarak değişim için büyük bir adım atmıştır. Indiana bölgesinin zaman içerisinde geçirdiği değişime vurgu yaparak, aşırı tüketim olgusunun insana ve doğaya verdiği zarar gözler önüne serilir. Porter, bölgesel bir problemten hareket ederek küresel boyutta tüm evreni tehdit eden tehlikelere gönderme yapar:

*Limberlost bütün ihtişamıyla Saba Melikesi gibi duruyordu. Sonbaharın ilk kırılgıları onun tahtını parlak sarı ve kırmızı yakutlar ve de zümrütlerle bezemişti. Ayaklarının etrafı onun mor kaftanıyla çevrilmişti, elinde ise altın rengi asası vardı. Her şey muhteşimdi. Hiçbir şey daha güzel olamazdı ve bu sadece bir hafta sürdü, yaklaşan tehlikeyi bekliyor gibiydi.*⁸³

Gerçek coğrafyaların mekân olarak seçilmesinin yanı sıra hemen hemen tüm romanlarında kurguladığı bazı karakterlerin yazarın kendisiyle benzerlikler göstermesi de dikkat çeken bir durumdur. *A Girl of the Limberlost* romanında Elnora'ya para kazanması için yardım eden koleksiyoncu Bird Woman *Freckles*'ta karşımıza bir doğa fotoğrafçısı olarak çıkar. Bird Woman karakteri vasıtasıyla Porter kendini de kurguya dâhil eder. Birçok eleştirmen bu karakterin Porter ile özdeşleştiğini öne sürerek, onun karakterle olan yakınlığına dikkat çekmişlerdir. Bird Woman karakteri gibi Porter da civar mahallelerde yaşayan yerlilere getirdikleri böcek türleri için ücret öderdi.⁸⁴ Ayrıca *A Girl of the Limberlost* romanının kahramanı Elnora vasıtasıyla Porter hem kendi doğa felsefesini ortaya koyar hem de hayatından kesitler sunar:

⁸² Gene Stratton-Porter, *Freckles*, Indiana University Press, Bloomington IN 1986, 305-306.

⁸³ Porter, *Freckles*, 253.

⁸⁴ Beth Nardella, “One After the Other: Collecting in *A Girl of Limberlost*,” *MP: An Online Feminist Journal*, 4/1, 2013, 77.

*Kötü giyinmiş olmanın ve diğer kızlar gibi peşin ödeme yapmak zorunda olmasının çifte utancı Gene Stratton-Porter'ın karakterinde kalıcı bir iz bırakmış olmalı ki bunu birçok romanında görebiliriz. A Girl of the Limberlost'ta bir lise öğrencisi olan Elnora Comstock'un yaşadığı sıkıntıları yazarken onun Wabash'ta okula ilk başladığı esnada yaşadığı tecrübelerine ayna tutar.*⁸⁵

Elnora, Limberlost bataklığında doğup oraya hayran ve doğayı koruma içgüdüsüyle yetişmiş bir genç kızdır. Porter ise evlendikten sonra bu bölgeyle tanışmış ve deneyimlerini, kurguladığı Elnora karakteriyle okuyucusuna aktarmıştır. Elnora karakteri natürist yönüyle Porter ile birebir benzerlik gösterirken, olay kurgusu içerisinde tamamen hayali ve Porter'dan bağımsız bir kişiliktir. Porter kendini yansıttığı Elnora karakteriyle hayvanlara karşı olan sevecen tavrını da ortaya koyar. En iyi arkadaşları kuşlar ve böceklerdir; kendini mutlu hissettiğinde mutluluğunu böceklerle, çiçeklerle paylaşır, bir derdi olduğunda çözümünü yine doğada arar. Böylece okuyucu ile doğa arasında etkileşim kurarak, insanların doğayla olan ilişkilerini kuvvetlendirir. Biyologların bile adını bilmedikleri birçok böcek ve bitki isminin öykü içinde geçmesi hatta bu varlıklara insani özellikler yüklenerek sayfalar boyunca betimlenmesi doğayla okuru yakınlaştırmak, okura doğa ve hayvan sevgisini aşlamak içindir.

Onun romanlarını okurken doğada var olan tüm canlılara karşı göstermiş olduğu itina ve hassasiyeti hisseder, sahip olduğumuz çevre bilinci üzerine düşünür, bu anlamda doğru bildiğimiz yanlışlarımız ya da eksik yönlerimizin farkına varırız. Özellikle hayvanlara ve hayvan haklarına dikkat çekmek isteyen yazar okuyucuya bilimsel gerçekliği olan bilgiler sunarken, tüm canlıların değerli olduğu gerçeğine ve ekolojinin bütünsellik ilkesine sık sık gönderme yapar. İnsan merkezli yaklaşımın insanın kendisine olduğu kadar tüm doğaya da zarar verdiğini vurgularken bu tutumun neden olacağı sonuçları işler. Sadece insanı merkeze alan bu faydacı tutumun tüm canlı ve cansız çevreye verdiği zararı gözler önüne sererek, insanın içinde yaşadığı ve aslında bir parçası olduğu doğaya verdiği zarar ve bilinçsiz tahribatın sistematik olarak insana ve insan sağlığına ciddi tehdit oluşturduğunu gösterir. Bunun en belirgin örneği Bayan Comstock ve romanın sonlarında kendini yeniden keşfeden Edith'tir:

⁸⁵ Richards, 23.

*“Tüm olanlar benim kendi hatam” diye devam etti Edith “ve kendi bencilliğimle yüzleşiyorum. Sonra biraz daha eskiye döndüm ve fark ettim ki ben böyle yetiştirildim. Ailemi suçlamak istemem ama ben böyle yetiştirildim. Eğer Elnora benim gibi olsaydı, Phil bana geri dönerdi. Onu nasıl bencilce algıladığımı ve ona nasıl görüldüğümü de anlayabiliyorum.”*⁸⁶

Ekoeleştirici doğal kaynakların korunmasını, gelecek nesillere daha yeşil bir dünya, daha temiz bir atmosfer ve en önemlisi yozlaşmamış beyinler bırakmayı kendine hedef edinmiş disiplinler arası bir alandır. Bu bağlamda dünyamızın geleceği için çok önemli bir alan teşkil eder; doğal kaynakların azalması, küresel ısınma, çevre kirliliği, doğal afetler, ormansızlaşma, iklim değişiklikleri, toprağın verimsizleşmesi gibi insan-çevre ilişkisinin bozulmasından kaynaklanan tüm sorunların çözümünde bireylerde yaratacağı farkındalık sayesinde hem bugünümüz hem geleceğimiz için büyük önem taşır. Fen bilimlerine dâhil bir alan olan ekolojinin sosyal bilimlerle olan ilişkisini edebi kuramlar, felsefi akımlar ve düşünce biçimleri belirlemektedir. Bugün eğitim bilimleri başta olmak üzere tüm sosyal ve beşeri bilimlerde, siyasetten felsefeye, ekonomiden edebiyata kadar çok geniş bir yelpazede çevre çalışmaları yapılmaktadır. Özellikle gençler ve çocuklara çevre bilinci aşılayarak onları daha iyi bir geleceğe hazırlamak tüm ebeveynlerin ilk işi olmalıdır. Ekoeleştirici bu noktada metinlerde işlenen doğa ve çevreyi inceleyerek, bireylerde çevre bilinci oluşturma çabası içerisindedir, çünkü ideolojik olarak bugün beyinlere kazınan çevre bilinci yarın daha güzel bir dünyaya uyanmak anlamına gelir.

Çocuk kitabı olarak ele alındığında Porter’ın metinleri çocukları çevre problemleri, hayvan hakları ve benzeri konular üzerine düşünmeye sevk ederek, onlara bu konularda farkındalık kazandırmaya çalışır. Marksist düşünür Bakhtin’in belirttiği gibi: “Hiçbir bildiri hesapsız iletilmez ve dolayısıyla hiçbir mesaj da alınmadan iletilmiş sayılmazdı.” Bildiriler, anlamları ve işlevleri, kaynaklandıkları dil, üretildikleri ortam dikkate alındığında sadece gönderen ve gönderilenle sınırlı basit mesajlar olmadığından, yazar mesajın kendisine nasıl döneceğini ve alıcının tepkisini gözlemleyerek mesajını iletmelidir.⁸⁷ Konusu itibarıyla çocuk kitabı olarak değerlendirilse de Porter’ın yazdıkları birçok masal kitabından çok daha fazlasıdır; çocuk kitaplarında yer verilen

⁸⁶ Gene Stratton-Porter, *A Girl of the Limberlost*, Indiana University Press, Bloomington IN 1984, 472.

⁸⁷ Jale Parla, *Don Kişot’tan Bugüne Roman*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010, 51.

hayali olaylar yerine gerçek gözlemler ve tecrübeleri içerir. Elbette kurgu içinde gerçek gözlem ve tecrübeler kadar hayali unsurları da kullanır. Hemen hemen tüm romanlarında karşımıza çıkan hayali bir durum, *A Girl of the Limberlost*'ta Robert Comstock'un keman çalarken Elnora'nın rüyasına girmesiyle vuku bulur. Bu rüya Elnora'nın hayatında çok önemlidir; Bayan Comstock'a kocasını anımsatan müziğin onların hayatında olmaması yıllarca Elnora'nın müzikten uzak kalmasına sebep olsa da onun içinde var olan müzik aşkını hiçbir zaman tam anlamıyla söndürememiştir. Rüyasında gördüğü babasına ait kemanın ortaya çıkmasıyla Elnora çok mutlu olur. Gölgede kalan kimliğini müzik ve doğa sayesinde yeniden kazanan Elnora'nın annesiyle olan ilişkisi de düzelir. *Freckles*'ta ise Swamp Angel adında bir peri hayali bir karakter olarak karşımıza çıkar. *Freckles* romanının devamı niteliğinde değerlendirilen *A Girl of the Limberlost*'ta Freckles "Terrence O'More", Swamp Angel "Mrs. O'More" ve çocukları da "Alice ve Little Brother" olarak kurguya dâhil olur. İster bir çocuk kitabı ister yetişkinlere yönelik bir kurgu hikâye olarak değerlendirilsin, *A Girl of the Limberlost* bizlere doğanın bilinmeyen bir tarafını, keşfedilmeyen bir dünyanın kapılarını aralar.

3.1.1. Gene Stratton-Porter'in Çevre Bilincinin *A Girl of the Limberlost* ve *Freckles* Romanlarında Tespiti

Modernite sonrası ivme kazanan sanayi girişimleri ve teknolojik ilerlemelerin çevreye verilen tahribatı artırdığını, havyan nesilleri, su ve toprak kaynaklarını tehlikeye soktuğunu ve bunun gibi sayısız çevre sorununa sebep olduğunu görmek mümkündür. Bizler, bugün hayatımızın bir gerçeği haline gelen hava kirliliği, ormansızlaşma, küresel ısınma, iklim değişiklikleri, ozon tabakasının zarar görmesi, gıda ve su kaynaklarının azalması, çeşitli hayvan ve bitki türlerinin yok olması, seller, yangınlar, açlık, kuraklık, fosil yakıt tüketimi, nükleer enerji atıkları ve kimyasal tarım ilaçlarının bilinçsizce kullanılması gibi ekosistemi tehdit eden yüzlerce çevre problemine şahit oluyoruz. Porter doğada meydana gelen bu değişimlerin yeryüzünde yaşayan tüm canlılara, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan yansımalarını işlerken doğayı en büyük zenginlik kaynağı olarak işaret eder. *Freckles*'ın *Limberlost*'u betimlerken onu zümrütlerle kıyaslayarak anlatması, bizi sahip olduğumuz tüm zenginliğin doğada var olduğu gerçeğine götürür:

Freckles incileri ve zümrütleri yığmıştı. Uzun süre elmasları incelemeye koyuldu.

“Bunlar çok büyüleyici ve cezbedici olsa da çok önemli şeyler değiller” dedi. “Her zaman sizi seyretmeyi sevmişimdir, şu büyük olanlarından ona bir gün almalıyım. Onlar her yerin buzla kaplı, güneşin batmak üzere olduğu ve böylece tüm evrenin ateş ve buz gibi görüldüğü Ocak ayında Limberlost gibiler, ancak ne güneş ne de buz Angel’a benzemez.”⁸⁸

İnsanoğlunun en temel ihtiyaçlarından olan su, hava ve toprağın tüm canlı varlıklar için ne kadar önemli olduğu düşünüldüğünde, bu yaşamsal kaynakların kıtlığı ya da tamamen yok olmasının da nasıl bir tehlike oluşturduğunu tahmin etmek zor değildir. Bu sebeple günümüz çevre sorunlarını en aza indirgeyerek, tüm canlıların devamını sağlayacak önlemleri alma adına hepimizin yerine getirmesi gereken sorumluluklar vardır. Porter, tüm yaşamsal kaynakları yöneterek, bu doğal kaynakları dilediğince kullanma özgürlüğünü kendinde gören insanoğlunun en büyük sorumluluk sahibi olduğunu her fırsatta vurgular ve sahip olduğumuz en büyük zenginliğin doğada mevcut olduğunu fark etmemizi sağlar:

Freckles güneş gözden kaybolana dek Michigan Gölü’nün maviliğini izleyebileceği bir cam kenarına uzanmıştı. O kocaman yumuşacık bulutları, beyaz kaplanmış dalgaları, ışıklı yelkenleri ve buharlı vapurları, martı ve çullukların su üzerinden hızla geçip gökyüzünü karartarak kanatlarını köpüklere daldırışlarını seyredirdi. Oda, zevk ve paranın verebileceği lüks ile dolmuştu.⁸⁹

Doğal kaynakların kullanımına yönelik yaratılacak olan farkındalık değişimin ilk ve en önemli adımıdır. Edebiyat bu farkındalığı yaratırken daha bilinçli ve dikkatli bir neslin yetişmesinde büyük adımlar atar. İnsanın doğa üzerinde artan hâkimiyetine dikkat çeken Porter, tahribatın önüne geçebilmek adına alınması gereken önlemleri vurgulayarak, bireyleri çözümün bir parçası haline getirir. Kurgu içerisinde doğal kaynakların korunması yönünde mesajlar veren yazar, doğaya bir kaynak ya da hammadde olarak bakmaz. Örneğin maddi olarak yaşadığı tüm zorluklara rağmen Bayan Comstock’un sahip olduğu arazideki tek bir ağacın bile kesilmesine razı olmaması zaman zaman eleştirilirse de esasında çok doğru bir tutumdur:

⁸⁸ Porter, *Freckles*, 346.

⁸⁹ Porter, *Freckles*, 343.

Şu an itibariyle Elnora'nın okula gidip ihtiyaç duyduğu tüm kıyafet ve kitapları alacağını biliyorum, eğer Kate Comstock'un arazisine gidip bir ağacı kestirmek veya bir buzağıyı sürerek ödemeyi kabul ettirebilirim. Biliyorum, çünkü tek bir ağaç Elnora'yı bir yıl boyunca rahatlıkla geçindirir. Sadece bunu düşün, Margaret! Bu adil değil. Yasalara göre her şeyin üçte biri Elnora'ya ait ve eğer Kate kızılca kıyamet koparırsa ona bunu söyler, kıza da hakkını aratırım.(...) Eğer Kate inat ederse bu işe el atıp onu harekete geçireceğim. Elnora'nın arazi hakkı için avukata gidip onun eğitimi için gerekli kadarını satacağım.⁹⁰

Bayan Comstock'un yaşadığı tüm zorluklara rağmen sahip olduğu arazinin tahrip edilmesine izin vermeyerek geçimini hayvancılık ve tarımdan sağlaması Porter'ın okuyucuya kazandırmaya çalıştığı çevre bilincinden ileri gelir. Yazar evreni daha yaşanabilir bir hale getirerek, gelecek nesillere daha iyi bir dünya bırakmak için çevre-insan-doğa ilişkisi ve çevre bilincinin edebiyat kanalıyla aktarılmasının önemine vurgu yapar.

3.1.2. İnsan-Doğa İlişkisi Paralelinde Değişen ve Gelişen Çevreci Kimlikler: Elnora, Katharine Comstock, Edith Carr ve Freckles

Natüralizmde fiziksel çevrenin insan ve insan eylemleri üzerine olan etkisi çok açıktır. Porter'ın tüm romanlarında var olan fiziksel etmenlerin, kurguladığı karakterler üzerindeki etkileri, insanların doğayı kavrayış biçimleri, doğa üzerindeki yaptırımları ve bu yaptırımların olumlu veya olumsuz sonuçları gözlemlenebilir. Limberlost bataklığının eski hali tasvir edilirken insanların doğaya müdahale etmesinden ve bunun yıkıcı etkilerinden yakınılır. Doğada insan eliyle yaratılan değişimin karakterlerin hayatlarına olan etkisi de hissedilir.

A Girl of the Limberlost romanının başından sonuna kadar Elnora'nın devamlı etkileşim içinde olduğu Limberlost, onun ve çevresindeki herkesin kaderine etki eden bir unsur olarak karşımıza çıkar. İnsanın doğadan ne kadar çok uzaklaşırsa o kadar çok yalnızlaştığı tezi Porter'ın metinlerinde gerçeklik kazanır. Bayan Comstock kocasının bataklıkta boğulmasının ardından yıllarca doğadan uzak kalır ve bu durum onu yalnızlaştırarak mutsuz bir hayata sürükler:

⁹⁰ Porter, *A Girl of the Limberlost*, 32-33.

“Hayır, tamamen fakir değil, hele bir düşün bakalım” diye cevapladı Margaret. “Bu çok tuhaf bir durum. Bayan Comstock çok sıkıntı yaşadı ve bunun onun tüm hayatını değiştirmesine izin verdi ve tamamen farklı bir kadın haline geldi. Eskiden sevecendi, şimdiyse aşırı tutucu ve fakirleşmekten ölümüne korkan biri oldu, ancak büyük bir çitlikleri var ve değerli ağaçlarla dolu. Vergiler toprağı işleyemeyen bir kadının tek başına başaramayacağı kadar yüksek. Nasıl yapacaklarını bilseler aslında her ikisinin de hayatını iyi hale getirecek kadar çok arazileri var.”⁹¹

Bataklık ve Elnora roman boyunca aynı kaderi paylaşır; Bayan Comstock, Elnora’yı dünyaya getirirken kocasının yardımına gidemediği için, bu ölümden yıllarca kızını suçlu tutar ve bataklık gibi kızı Elnora’ya da nefretle yaklaşır. Oysa Elnora için Limberlost yaşamak demektir. Sevincini, mutluluğunu hatta hayal kırıklıklarını burada tecrübe eder. Bu yüzden Elnora hep hayat doludur. Bayan Comstock romanın ilerleyen kısımlarında doğaya yaklaştıkça, hayata olan bakış açısı da değişir ve karamsarlık yerini sevgiye bırakmaya başlar. Doğayla yeniden barışması kızı Elnora’ya ve hayata daha olumlu bakmasına neden olur. Elnora ve Limberlost artık onun için sevgi anlamına gelir ve geç de olsa şefkatle ve sevgiyle Elnora’ya yönelir.

Freckles için ise Limberlost sevgi ve yuva demektir. Çocukluğu Chicago’da geçen Freckles’a kırsal yaşama alışmak ve yabanıl doğaya uyum sağlamak ilk başlarda zor gelse de, kısa bir süre sonra Freckles korkularını yener ve doğayla iç içe bir yaşam sürdürür. Limberlost bir süre sonra Freckles için ev, yuva anlamlarıyla bütünleşir. Tecrübe edemediği aile, arkadaş sevgisini burada bulur, fiziksel ya da psikolojik tüm sorunlarına Limberlost şifa olur. Hem Elnora hem de Freckles eksik kalan yanlarını doğayla tamamlarlar; her ikisi de ihtiyaç duydukları aile sevgisini doğada bulurlar. *A Girl of the Limberlost*’ta karşımıza çıkan Philip Ammon şifasını doğada ve doğaya âşık olan Elnora’da bulur. Elnora’nın yokluğunda Philip yaşama isteğini kaybeder, doğadan kopar. Freckles ise doğuştan engellidir ve sahip olduğu bu bedensel engel onun Limberlost ile tanışmasıyla son bulur. Doğa Freckles’ın eli kolu olur.

Doğa’nın korunduğu takdirde insana hep olumlu yansıdığını görürüz. Yazar, insanlara çevre bilinci aşılarken bu doğal döngünün ucunda zarar ya da fayda gören tarafın yine insan olduğuna dikkat çeker. Elnora doğadan en az faydalanmaya çalışan, ama aynı zamanda doğaya itinayla yaklaştıkça da en çok fayda gören karakterdir. Okul

⁹¹ Porter, *A Girl of the Limberlost*, 31.

için gerekli tüm masraflarını bataklıktan topladığı kelebek ve ipekböceği kozalarını kasabada Bird Woman olarak karşımıza çıkan koleksiyoncu bir kadına satarak karşılar:

“İki yüzden daha fazla yumurtam vardı, ama bazıları kozalarından çıkmadı, bazı tırtıllar da öldü, ancak yine de en az yüz tane mükemmel olan vardır.” dedi Elnora

“Mükemmel! Ne kadar mükemmel?” diye haykırdı Bird Woman.

“Sapasağlam tüm kanatlarını, bacak ve duymalarını kastediyorum” dedi kısık bir sesle Elnora.

“Genç Kadın, bu Amerika’da en az bulunan kelebek” dedi ciddiyetle Bird Woman.

“Eğer bunlardan yüz tane varsa benim hesabıma göre yüzlerce dolar eder. Zarar görmeyenlerin hepsini kullanabilirim. Eğer iyi durumda değillerse ne olacak?” diye kekeledi Elnora.

“Eğer mükemmellerse, hiç fark etmez. Onları nasıl istediğim kıvama getireceğimi bilirim. Neredeler? Ne zaman görebilirim?”

“Onlar Freckles’ın Limberlost’taki eski kutusunda. Onlara zarar vermek korkusuyla çoğunu getiremem ama birkaçını okuldan sonra getirebilirim” dedi Elnora.⁹²

Elnora ve Bayan Comstock doğadan ona zarar vererek değil, faydalanarak maddi gelir elde etmek için uğraş verirler. Yaşanan tüm maddi zorluklara rağmen Bayan Comstock’un sahip olduğu arazideki tek bir ağacın bile kesilmesine razı olmaması komşuları Wesley ve Margaret Sinton tarafından zaman zaman eleştirilse de Porter’ın bu satırlarda vermek istediği mesaj nettir: İnsan çıkarı için doğaya zarar vermek tamamen insan merkezli yanlış bir tutumdur.

Yazarın seçmiş olduğu fiziksel çevreler, karakterlerin yaşamına, kaderlerine birebir etkileri olan unsurlardır. Edith Carr ve Elnora karakterleri dikkatle analiz edildiğinde toplumsal etmenler ve fiziksel çevresinin insanın kaderini biçimlendirdiğini görebiliriz. Yaşadıkları fiziksel çevre ve toplumsal yapının karakterlerin yaşamlarını biçimlendirmesi ve bu sebeple Elnora ve Edith’in tamamen farklı karakterlere sahip olması dikkat çeker. İnsanların özlerinden, yani doğadan koparak kendilerini her şeyin üstünde görmeleri, doğaya bilinçli yaklaşmak bir tarafa kendilerinin de doğanın bir

⁹² Porter, *A Girl of the Limberlost*, 46-47.

parçası oldukları gerçeğinden uzaklaşarak yozlaşmaları roman boyunca Edith'in değişimi yoluyla işlenir. Doğaya âşık, onunla iç içe bir yaşam sürdüren Elnora ve lüks içerisinde doğadan tamamen kopuk yaşayan Edith'in yaşam biçimleri onların karakterlerini de şekillendirmiştir. Okul için şehre giden Elnora'nın sosyal ilişkileri zayıflar ve kendini buraya ait hissetmez. Akşam olunca ormana yani ait olduğu doğaya dönmek için can atar. Elnora'nın ruhsal durumu bulunduğu ortama göre değişiklik gösterir; okulda mutsuz ve yabancı, doğada yeniden doğmuş gibi canlı, enerjik ve hayat doludur. Elnora'nın doğadan uzaklaşması, kişisel ilişkilerine de olumsuz bir şekilde yansır:

Ardından atılan kahkahaları duydu; sınıfta şapka takan tek kişi olduğunu bilmek onu daha çok utandırıyor, her dakika onu kamçılayıp canını acıtıyordu. Tek bir kitabı bile yoktu. Ders bitiminde nereye gitmeliydi? Eve hangi yolu takip ederek gidecekti! Müzik kesildiğinde sinirle titriyordu ve okul müdürü de ayağa kalkıp çiçeklerle süslenmiş alanın önüne geldiğinde Elnora İncil'i açıp okumaya başladı. Ne okuduğunu bile bilmiyordu ve bunu fark etti. Diğerleri sınıftan ayrılınca orada mı kalacağına yoksa onları takip mi edeceğine karar veremiyor, birinci sınıfların ilk olarak nereye gittiklerini birine sorup sormayacağı gibi konular üzerine kafa patlatıyordu.⁹³

Çevremizde meydana gelen tahribatın zamanla tüm sosyal ilişkilerimizi de etki alanına alması doğa ve insan ilişkileri arasındaki bağı güçlendirir. Derin Ekoloji'nin altını çizdiği her şeyin birbiriyle ilişkili olduğu gerçeğinden hareketle romanda geçen tüm olayların insan-doğa ilişkisi ekseninde ve birbirleri ile bağlantılı olarak geliştiği söylenebilir. İnsanın doğaya karşı olumlu ya da olumsuz tüm yaklaşımlarının yine insana yansımaları görebiliriz.

Canlı cansız her türlü varlığın kurgu içerisinde ön plana çıkması, yine ekoeleştirelinin edebiyata getirdiği yeniliklerden biridir. Porter canlı cansız her varlığın içsel değerinin olduğu gerçeğini bize en iyi anlatan yazarlardan birisidir. *A Girl of the Limberlost* romanında, Elnora'nın kaybettiği bir kelebek için günlerce üzülp, aynı türden bir kelebeği bulmak için verdiği uğraş dikkat çekicidir. Tek bir kelebek için bile sayfalar dolusu betimlemelerin yapılması ve olay akışının buna bağlı olarak örüntülenmesi her canlının değerli olduğu düşüncesini açık bir şekilde ortaya koyar:

⁹³ Porter, *A Girl of the Limberlost*, 8.

O Sarı İmparator! Kısmet işte! diye haykırdı Philip. Elnora'nın koleksiyonu için ihtiyaç duyduğu son kelebek. Onu yakalamalıyım. Pardon! diyerek ışığa doğru koştu. Şapkalar, Mendiller, Pervaneler, her şey diyerek nefes nefese kalmıştı. Herkes bir şeyleri yakaladı ve durdurdu! O bir gece kelebeği. Onu yakalamalıyım!

94

İnsanın doğayı bilinçsizce tüketmesinin yine insanlara ve insan ilişkilerine verdiği zarara ve doğayla kendi varlığını eşdeğer gören Elnora'nın doğaya itinalı yaklaşımının ona olumlu yansıdığına şahit oluruz. Elnora'nın attığı her adımda ölçülü ve saygılı olması, evrendeki tüm yaşayan varlıklara karşı hassasiyetle yaklaşması, yıllarca sevgi görmediği annesine bile kin beslememesi onun doğayla olan ilişkisinden ileri gelir. Freckles ise yabanıl doğa ve hayvanlara karşı duyarlı ve korumacı tavrı sayesinde çok kısa zamanda etrafındaki herkesin takdirini kazanır.

3.1.3. *A Girl of the Limberlost* ve *Freckles* Romanlarındaki Ekoeleştirel İzlenimler

Ekofeminist görüşün savunduğu kadın üzerindeki toplumsal baskı ve doğanın sömürüsü kadın-doğa arasındaki bağın en net kanıtıdır. Bu anlamda çevre sorunlarının kaynağında sadece insan merkezli yaklaşımı görmek yanlış olur. Ekoeleştirici insanı ve doğayı eşdeğer gören bir yaklaşımla çevre sorunlarına yönelir. Ekofeministler, kadın etmeni ve doğanın aynı zihniyetle bastırılmaya ve kontrol altına alınmaya çalışılması fikrine karşı çıkarak, kültürel olarak kadın ve doğaya yüklenen anlamın değiştirilmesi için ortak bir bilinçle hareket ederler. Doğanın tahrip edilmesine farklı bir boyut kazandıran ekofeministlere göre, doğa ve kadının ikincil konumlandırılmasında ataerkil bir dünya görüşü yatar. Ekofeminizme göre değişim ancak toplumsal yapının doğa ve kadının sömürülmesi gerektiği kanaatinden sıyrılması, ataerkil düşünce yapısının ıslah edilmesi ve toplumun kadın ve doğayı birer meta olarak değerlendiren zihniyetten kurtulmasıyla mümkündür. Bu bağlamda ekofeminizm sömürme ya da sömürülmeye izin vermeme savından hareketle ortaya çıkan ve eşitlikçi bir toplum yapısı öngören Toplumsal Ekoloji görüşüyle kısmen benzerlik göstermektedir:

Kadınların sömürülmesi ve haksızlığa uğraması ile doğanın sömürülmesi arasındaki çok yakın bağ veya ilişki ekofeminizmin temel anlayışı olmakla beraber, ekofeminizm ırkçı, etnik, cins, yaş ve sosyal sınıf ve cinsel tercih gibi ölçütlere

⁹⁴ Porter, *A Girl of the Limberlost*, 361-362.

*dayanarak yapılan baskıların ve ayrımcılığın karşısındadır. Kısaca ekofeministler kadınların doğanın ezilmesinin temelinde ataerkil düşüncenin, kapitalizmin, militarizm ve sömürgecilik gibi ideolojilerin, yani egemen olmaya dayanan ilişkiler sisteminin yattığını vurgulamış ve bu durumun incelenmesine yarayacak ilginç formüller geliştirmiştir. Böylece, öteki feminist akımlar gibi ekofeminizm de üzerinde egemenlik kurma gibi bir temel düşünce sisteminin kadınlar üzerindeki etkilerini araştırmayı ve bu sorunu çözüme kavuşturmayı amaçlamaktadır.*⁹⁵

Cinsiyet ve doğa arasında kurulan bu bağ Porter'ın ekoeleştirel görüşünün de özünü oluşturmaktadır. Kuramsal olarak bakıldığında erkek egemen toplumlarda köleleştirilen ve sömürgeleştirilen kadın bedeninin onunla aynı kaderi paylaşan toprağın bedeniyle özdeşleştirilmesi toprak etiğinin önemini ön plana çıkarmaktadır.⁹⁶

Porter'ın feminist ve sosyalist dünya görüşüyle birleştirebileceğimiz ekoeleştirel tutumu daha bütünleyici bir niteliktedir. Kadınların sosyal imkânlardan yoksun bırakılmasını erkek merkezci düşünce yapısının bir sonucu olarak değerlendiren feministler için doğa ve kadın özdeşliğinde hem cinsel hem de toplumsal bir sömürü söz konusudur. Porter için ise cinsiyet ve sınıf ayrımı yapılmaksızın, toplumsal sorunların ele alınması, çevre sorunlarına sosyal eşitlik çerçevesinde yaklaşılması daha iyi bir gelecek için atılması gereken önemli bir adımdır. Porter'ın sahip olduğu çevre bilinci çerçevesinde ekoeleştiri ister feminist ister sosyalist ideolojiyle hareket etsin, insanlara çevreci bir tutum aşilayarak yeryüzünde yaşayan tüm canlılara eşit derecede saygı gösterilmesini öğütler. Porter'ın kadın kimliğini öne çıkarma gibi bir çabası olmadığı göz önüne alındığında feminist kimliğinin altında yatan sosyalist tavrı daha çok dikkat çeker. Diğer taraftan açık bir biçimde söylemlerinde yer vermese de yazdıklarında ekofeminist izlekler görmek mümkündür. Kurgularında aşk serüvenlerine yer verse de bu ilişkiler evlilikle sonlanmaz; romanların sonunda çiftler birbirlerine kavuşsalar da ne Elnora'nın Philip ile ne de Swamp Angel'ın Freckles ile evlendiklerine dair bilgi verilmez. Bu durum değişen kadın kimliğiyle ve feminizmle ilişkilendirilebilir.⁹⁷ Yazar ekofeminist ya da feminist kimliğini öne çıkarmaktan daha çok tüm insanlığı etkileyen çevre problemlerine, üretimden çok tüketime özendirici eğilimlere, toplumların kurumsallaşma sürecine ve bunun olumsuz sonuçlarına, doğaya yabancılaşan insanların toplum içerisinde yalnızlaşıp, ötekileştirilmesi ve bunun sonucunda diğer insanlarla olan

⁹⁵ Tamkoç, 77-78.

⁹⁶ Opperman, 79.

⁹⁷ Lawrence Jay Dessner, "Class, Gender, and Sexuality in Gene Stratton-Porter's *Freckles*", *PLL*, 2000,148-149.

ilişkilerinin bozulmasına odaklanmıştır. Tüm sınıfsal, ırksal ve toplumsal farkların birey için engel teşkil ettiği gerçeğinden hareketle eleştirinin sadece cinsel boyuta odaklanmasından yana değildir. Bununla birlikte her iki öyküde de zaman zaman kadın-doğa birlikteliğine vurgu yapar: “Onun devrildiğini görmek için geleceğim, diye feryat etti Angel. O ağaca bir tür anne şefkati besliyorum.”⁹⁸

Özellikle yazarın kadın karakterleri yoluyla verdiği yaşam mücadelesi, kadın-doğa birlikteliği ekofeminist edebiyat kuramı açısından incelemeye değerdir. *Harvester* romanı dışında diğer romanlarındaki tüm karakterler daha çok kadın ve çocuklardır. Çünkü Porter’ın karakterleri yaşama isteği olan, masum, sadakatli, fedakar ve doğa aşığı kişilerdir. Bu özellikler ise erkekten çok kadın ve çocukla bütünleşir.⁹⁹ *A Girl of the Limberlost* romanının başkahramanı Elnora, kadın karakterlerin gözünden yaşadığı tecrübeleri aktarır. Elnora ataerkil düzen içerisinde var olmaya çalışan kadınların içsel hesaplaşmalarını temsil eden çevre duyarlılığına sahip bir karakterdir. Porter’ın romanlarında zorluklarla baş eden ve kendinden fedakârlık etmek zorunda kalan kişiler hep kadın karakterlerdir:

*Yakınımda bebeğine güzel elbiseler yapabilmek için gelinliğini kesen genç bir kadın yaşıyor. Bebeklerini seven anneler onlara özensiz hazır dikim şeyler almak istemezler ve eski bir dikiş makinası da kullanmazlar. Her bir ilmeği, pikeyi kendileri yapar, dantel ve pervazları elleriyle işlerler. Oturup saatlerce büyük bir titizlikle dikişle uğraşırlar, gözlerinin içi parlar ve yüzleri güler. Başka bir iş için dikişi bırakmak zorunda kaldıklarında çok üzülen dikişlerini dikkatlice katlayıp kaldırırlar.*¹⁰⁰

Karşılarına bazen bir engel bazense bir çıkış yolu olarak çıkan doğa, kadın karakterlerin hep yanındadır. Ekofeministlerin karşı çıktığı eril güçlerin doğa ve kadını kontrol altına almaya çalışması gerçeği Porter’ın kalemıyla sadece erkeklerin değil, tüm toplumun cinsiyet ayrımı yapmadan evrene karşı sorumlu olduğu fikrinin uyanmasına hizmet eder. Bu bağlamda ekofeministlerin sadece eril olana yükledikleri sorumluluk fikri aslında tüm toplum bireylerine eşit derecede aittir:

⁹⁸ Porter, *Freckles*, 275.

⁹⁹ John Chase Bussell, *The Technique of Gene Stratton-Porter's Novels* (Ed.: David G. MacLean), Americana Books, Decatur, Indiana 1993, 48.

¹⁰⁰ Porter, *Freckles*, 310.

“Sen resmedilmiş bir suratsın” dedi en son “ve elbette konuşamazsın; fakat senin ruhun bir yerlerde olmalı ve eminim şu an beni duyabilecek kadar yakınımdasın. Bana söyle, duyuyor musun? Yaşayan bir ruhla konuşamam; ancak kendi hayatını bana bahşeden benim sevgili annem hakkında seninle her daim konuşabilirim! Her gün onun üzerine konuşarak bu mucizeyi anlayabilirim. Bana söyle, bütün kadınlar böyle mi? Hepsi senin gibi mi Angel? Eğer öyleyse, işte o zaman babamın okyanusu aşır ateşe neden atıldığını anlayabilirim.”¹⁰¹

Olay örgüsü içerisinde sınıf farkları, kadına ve doğaya yaklaşımı kısmen ekofeminist bakış açısıyla, ama genel olarak Derin Ekoloji öğretilerine dayalı olarak ele alan Porter, insan merkezli tüm yaklaşımların doğaya verdiği zararı gözler önüne sermektedir.

3.1.4. Toplumsal Ekoloji Kanalıyla Yapılan Sistem Eleştirisi

Porter’ın sahip olduğu çevre bilinci kadar ideolojilerini de yine çevreci kimliğinde görmek mümkündür. Yazdıklarıyla vermeye çalıştığı toplumsal mesajlar Toplumsal Ekoloji’nin öğretileri ve ideolojileriyle bütünsel bir temele oturur. Heidegger’in doğa felsefesi olarak bilinen ve varoluşçu felsefenin de ilgilendiği, insanın doğaya öylece bırakıldığı düşüncesi ve insanın kaderini kendi seçimlerinin belirlediği fikri, ekoeleştirisinin varoluşçu felsefe temelli olarak da yapılabileceğini gösterir. Varlık sorunundan yola çıkarak, insanın sorumlu bir varlık olduğu tezi Porter’ın çevreci öğretileriyle uyuşmakta ve edebiyat vasıtasıyla değişimin mümkün olduğu vurgulanmaktadır. Louis Althusser sanat ve bilim arasındaki ilişkiyi ideoloji temelli yorumlar:

Önce, sanat ile bilimin ‘ilişkileri’ sorunu. Ne Balzac ne Soljenitsin bize betimledikleri dünyanın bilgisini verir, ne de onu tanımamızı sağlar; sağladıkları, sadece, bizim o dünyanın ideolojisinin gerçekliğini ‘görmemiz’, ‘algılamamız’ ya da ‘duyumsamamızdır’. İdeolojiden söz ettiğimiz zaman bilmemiz gerekir ki, ideoloji insanların tüm etkinliklerinin içine kayar, sızar ve o ideoloji insan yaşamının ‘yaşanmış’ ile aynı şeydir. Bundan ötürüdür ki, bize büyük roman içinde ideolojiyi gösteren biçim bireylerin ‘yaşanmış’ı ya da ‘yaşantı’sıdır. O ‘yaşantı’ verilmiş, katıksız ‘gerçeklik’ tarafından verilmiş bir şey değil, ideoloji ile

¹⁰¹ Porter, *Freckles*, 336.

*gerçek arasındaki ilişki içinde ideolojinin kendiliğinden olan, dış etki altında meydana gelmiş olmayan 'yaşantı'sıdır.*¹⁰²

Eylemlerimiz ideolojik inanç ve öğretilerimizin bir tür dışa vurumudur. Çevreci hareketin insanları eyleme çağırması, bu yönüyle varoluşçu felsefenin temel öğretisiyle benzeşmektedir. Porter, Elnora'yı kendi kimliğiyle özdeşleştirip kendi çevreci ve ideolojik görüşlerini ona yükleyerek kurgulamıştır. O, medeniyetin yaşamımızdaki olumsuz etkilerine eserlerinde üstü kapalı bir biçimde dikkat çeker. Örneğin kırsaldan şehre giden Elnora, orada tanıştığı Batı medeniyetinin temsilcilerinden öğrendikleri ile aslında bir bakıma doğadan yabancılaşmak zorunda kalır. Bu yabancılaşma süreci Elnora'nın yaşadığı ortamın değişmesinden daha çok düşünce sisteminin değişmesiyle ilgilidir. Karakterlerin doğadan yabancılaşmasına neden olan düşünce sistemini Elnora ile olduğu kadar Edith'in içsel hesaplaşmalarında da hissederiz:

*“Öfkemi kontrol edemeyecek, güzellik ve toplumsal konumun hayatta önemli şeyler olduğunu düşünecek kadar nasıl bencil olabildim?” diye mırıldandı. “Sanırım bu biraz beni aşıyor. Bir çocuğun benim gibi büyümesine izin veren bir anne yani onu sadece hayatın saçmalıkları için eğiten bir anne çocuğunun sonunu hazırlar. Benim annemin de bunda payı var” diye geceye fısıldadı Edith Carr. “Fakat o bunların hiçbirini fark etmeyecek, çektiklerimi ve öğrendiğim acı tecrübeleri ona anlatmaya kalksam bana güler. Hart dışında hiç kimse bunu umursamaz. Onu da kendimden uzaklaştırdım ve kimsem yok! Hiç kimsem!”*¹⁰³

Porter'ın yaptığı toplumsal eleştirinin ekoloji tabanlı olması ekoloji terimini hem bir bilim dalı hem de sosyo-politik bir alan olarak değerlendirmemizde dönüşümsel bir algı yaratarak çevrenin eleştirel bir tutumla analiz edilmesi ve aktivist bir politika çerçevesinde köklü değişiklikler yapılması gerektiği noktasında birleşir. Onun metinleri, ekoeleştirel çözümlemeler yoluyla insanoğlunun doğaya verdiği zararın boyutunu göstermekte ve herkesi problemin çözümü için özeleştiri yapmaya davet etmektedir. Yaşanan çevresel sorunların insan faktörüyle ilişkilendirilmesi hepimizin bu durumdan kendimize pay çıkarmamız gerektiği mesajını verir:

¹⁰² Louis Althusser, *Sanat Üzerine Yazılar* (Çev.: Alp Tümertekin & Zühre İlkelen), İthaki Yayınları, İstanbul 2004, 104-105.

¹⁰³ Porter, *A Girl of the Limberlost*, 469.

*Elnora eskiden beri anlatılan hikâyeyi bilmiyor muydu? Yeteri kadar arazi olsa da onunla ilgilenip ekecek kimse yoktu. Son zamanlarda eklenen yol vergisiyle birlikte tüm vergiler ve yaşam masrafları bir yanda, bunları karşılamak zorunda olan iki kadın diğer yanda. O şehirde okula gitmeyi düşünecek kadar çıldırmış olmalıydı. Annesi haklıydı. Daha da kötüsü o kaçmak istedikçe kaçamamıştı. Kazara almak zorunda olduğu kitapları öğrendiği sınıfa giriş anını unutamıyordu. Annesi onları alamazdı; bu aklını kurcalayan soruydu.*¹⁰⁴

Çevre problemlerinin belirtileri yıllar öncesinden hissedilmesine rağmen bu problemlerin belki de sadece son zamanlarda bizlere bu denli dokunduğu için önem kazandığını söylemek yanlış olmaz. İnsanın en temel yaşamsal ihtiyaçları için kaynak teşkil eden doğanın tahrip edilmesi gerçeğinden hareketle, ciddiyeti gün geçtikçe artan çevre problemleri karşısında gerek yeryüzündeki tüm canlı topluluklarını koruma gerekse bu canlı topluluklarının devamını sağlayacak önlemleri alma adına hepimizin yerine getirmesi gereken sorumluluklar vardır. Bu noktada şüphesiz en büyük sorumluluk canlı ve cansız tüm yaşamsal kaynakları yöneten ve dilediğinde kullanma hakkını kendinde gören bizlere düşmektedir.

Porter'ın edebiyatçı kimliğinin zaman zaman sorgulanması onun eğitim durumuyla ilişkilendirilir; sadece kurgusal olarak yazdıklarında yetersiz olarak görülmez, doğa gözlemlerini aktarma biçimi de bilimsel dil kullanmaktan çok uzak ve yalın bulunur. Bu durum yazarın eğitim düzeyiyle bağdaştırılarak eleştirilir. Oysa Porter'ın eğitimsiz olmasına rağmen kendini her anlamda geliştirmiş çevreci bir yazar olduğunu Morrow şu sözlerle aktarır:

*Eğitimsiz olmasına rağmen Stratton-Porter, Thoreau, Muir, and Burroughs gibi hatırı sayılır nüristlerin eserlerini dikkatle okurdu. Ayrıca entomolojist Jean Henri Fabre'nin böcekler üzerine yazdığı on ciltlik eserini de incelemişti. Ancak doğal yaşam hakkında okuyucuyu bilgilendirmek adına onların alan metotlarını ya da yazma biçimlerini taklit etmek yerine kendi keskin gözlemlerine ve doğrularına itibar ederdi.*¹⁰⁵

Aslında bu durum ekoeleştirel bağlamda ele alındığında bir tür sistem eleştirisidir. Toplumun politik, ekonomik ya da toplumsal sistemlerinin birey tarafından

¹⁰⁴ Porter, *A Girl of the Limberlost*, 14.

¹⁰⁵ Morrow, 12-14.

reddedilmesi, Toplumsal Ekoloji düşüncesinde gerçeklik kazanır:

*Gene, güzel kokulu ormanlar, kiraz dalları ve yonca tarlaları onu çağırırken kapalı mekânlarda kalmaktan nefret ederdi. Ayrıca rahat olmayan kıyafetler, uzun çoraplar ve postal giymekten de hoşlanmazdı. Cumartesi akşamları yeteri kadar can sıkıcıydı. O gün Porter'ın kalın kahve ve iki yandan örülmüş saçlarının yıkanması ve ertesi günkü kilise ibadeti için toplanması gerekirdi. Şimdiyse kıyafet ve özgürlüğünü kısıtlamak bağlamında okul aynı eziyet demektir.*¹⁰⁶

A Girl of the Limberlost romanında açık bir biçimde verilen mesaja uygun olarak yazar formal eğitimin yani okul sisteminin insana katabileceklerinin öneminden daha çok bireyin kendini yetiştirmesi, geliştirmesi gerektiğine inanır. Porter'ın vermek istediği net mesaj eğitimin sistematik olmaktan ziyade içsel olması gerektiğidir; yani bireyin kendini yetiştirmesi doğadan faydalandığı takdirde mümkündür. Elnora, başarısını okuldan edindiği bilgilerle kanıtlamaz, aksine bir süre sonra kendi isteğiyle okulu bırakır ve kendini sadece mutlu hissettiği doğaya adar. Bu bağlamda Porter, eğitim sistemine karşı olan tavrını Elnora karakteri yoluyla yapar. Porter'ın kendi düşünceleriyle kurguladığı Elnora karakteri toplumun dayattığı kurallara uymayı reddeder. Onun için eğitim doğada mevcuttur. Okul sistemi ile bireylerin kapalı alanlarda deneysellikten yoksun olarak aldıkları bilgiler onun için makbul değildir. Kendini buraya ait ve rahat hissetmez. Okul hayatına uzun süre adapte olamaz ve sistematik eğitim sistemine alışması bir hayli uzun zaman alır. Porter, okul sisteminin onu belli bir kalıba sokmasından ve herkes gibi olmaktan şikayetçidir. Herkes gibi giyinme fikri Porter'ı mutsuz kılar.¹⁰⁷ Porter'ın kendi tecrübelerini ve duygularını aktardığı Elnora okula ilk gittiği gün arkadaşları gibi giyinmediği için alay konusu olur ve kendisini rahat hissetmez: “Aniden onun özensiz elbisesini, acınası küçük şapkası ve kurdelasını, kocaman postallarını, nereye gidip ne yapması gerektiğini bilmemesini, üzerine çöken o korkunç kasveti idrak ederek, çok hasta olacağını hissetti.”¹⁰⁸

Annesinin onu bu konuda uyarmamasına kızan Elnora okula daha ilk gittiği gün kendini ötekileştirilmiş hisseder:

¹⁰⁶ Morrow, 27.

¹⁰⁷ Judith Reick Long, *Gene Stratton-Porter: Novelist and Naturalist*, Indiana Historical Society, Indianapolis, 1990,75.

¹⁰⁸ Porter, *A Girl of the Limberlost*, 7-8.

“Komik ve gülünecek bir halde olduğumu bilmediğimi mi sandın?” diye sordu.

“Komik mi?” diye kızgınlıkla haykırdı Bayan Comstock.

“Evet, komik, bir karikatür gibi.” diye cevapladı Elnora. “Hiç kimse basma elbise giymemişti, tek bir kişi bile. Hiç kimse postal giymemişti, bir kişi bile. Hiç kimsenin böyle komik küçük eski bir şapkası yoktu; saçlarım düzgün değildi, kurdela diğer öğrencilerinkine nazaran fark edilmiyordu bile, nereye gideceğimi, ne yapacağımı bilemedim ve kitaplarım yoktu. Nasıl gülünç bir manzara yarattım onlara.” Elnora kızgınlıkla güldü kendi haline. “Fakat her zaman için madalyonun bir de diğer yüzü vardır. Profesör cebir dersinde “daha önce hiç bundan daha iyi bir çözüm ve açıklama yapılmamıştı” dedi ve kıyafetimi umursamadan bana en yüksek notu verdi.”¹⁰⁹

Elnora’nın okulun ilk günü yaşadığı utancın sebebi annesinin onu uyarmaması kadar kendisidir de; annesini yaşadığı zorluklardan dolayı her ne kadar sorumlu tutsa da içsel hesaplaşmalarında daha çok kendisine kızdığına şahit oluruz. Özgürlüğüne kavuştuğu tek yer olan ormana bir an önce dönmek ister:

Elnora kentten aceleyle ayrıldı. Öğlen yemeğini alıp ilk bulduğu ağacın gölgesinde yemeye niyetlendi, sonra geri mi dönmeli yoksa eve mi gitmeliydi karar vermeye çalıştı. Köprüde diz çöktü ve yemeğini aldı, ancak açmadan önce kutunun hafifliğinden içinin boş olduğunu anlamıştı. Şükredeceği tek bir şey vardı. Elnora’nın peçeteyi saklamaya çalıştığını gören çocuk onu bırakmıştı. Annesiyle karşı karşıya gelip bunun hesabını vermeyecekti. Peçeteyi cebine koyup kutuyu fırlattı. Sonra köprüde oturup düşünmeye koyuldu, ancak kafası çok karıştı.”¹¹⁰

Yaşadığı toplumdan tecrit edilmişlik duygusu Elnora’nın aslında toplumda herkesin davrandığı gibi davranmamasından ya da yaşamla ilgili olan beklentilerinin herkesten farklı olmasından kaynaklanır. Elnora’nın hayattan maddi anlamda hiçbir beklentisinin olmaması ya da mutluluğu sadece doğada bulması onu farklı kılar. Diğer taraftan Freckles’in kendisine teklif edilen rüşveti kabul etmeden Limberlost için yüreğini ortaya koyarak savaşması onun tüm kapitalist güçlere karşı verdiği mücadelenin bir işaretidir. Diğer taraftan Elnora’nın parayla tanışması sancılı olmuştur; okul ücreti, kitap parası ve kıyafet gibi maddi giderlerin ortaya çıkması daha önce

¹⁰⁹ Porter, *A Girl of the Limberlost*, 22-23.

¹¹⁰ Porter, *A Girl of the Limberlost*, 12-13.

paraya ihtiyaç duymayan Elnora'yı zorlu bir sürece sürükler. Bu durumu Bayan Comstock Elnora'ya sert bir dille aktarır:

*Bir kitapla hayallere dalıp giden ya da zamanını ormanda gezerek geçiren senden başka herkes ödeme yapmak zorunda olduğunu bilir. Herkes her şey için bir bedel öder. Yaşam bedel ödemekle geçer, bedel, bedel. Her zaman böyleydi ve hep böyle olacak! Bugün ödemezsen yarın başka şekilde ödersin! Elbette ki, senin ödeme yapmak zorunda olduğunu biliyordum. Tabii ki, eve ağlaya zırlaya geleceğini biliyordum! Ama tek bir meteliğin dahi yok! Benim bir kuruşum bile yok ve bulamam da. Hala kararlıysan bildiğin yolda devam et, ama bana sorarsan zorlu bir yola koyuldun derim.*¹¹¹

Fiziksel görünüş her iki romanda da karşılaşılan bir imgedir. Elnora'nın okula giderken saçını sıkıca toplamaktan nefret etmesi ve diğer öğrencilerle aynı kıyafeti giymek istememesi yani kısaca toplumun onun özgürlüğünü kısıtlaması onu rahatsız etmekte, bunu her seferinde dile getirmektedir. Toplumun beklentisinden farklı hareket etmesi onun özgürlüğüne olan düşkünlüğünden ileri gelir. Elnora'nın okula giderken giymek zorunda kaldığı kıyafetleri reddetmesi ya da Freckles'ın bedensel engeline rağmen McLean tarafından işe alınması Porter'ın bilinçli olarak vermek istediği bir mesajı içerir. Freckles'ın kolunun olmaması sadece romanın sonlarında Freckles için psikolojik bir rahatsızlık yaratır ancak bu durum çok geçmeden çözülür:

*"Zira ben senin için endişeleniyorum" dedi Freckles korku dolu bir sesle.(...) "Adım sanım olmadığı gibi tam da bu yüzden hiçbir şeye de HAKKIM yok. Küçükken, büyüyünce anne babamı bulma planları yapardım. Şimdiyse annemin beni terk edip babamın belki bir hırsız ve kuşkusuz bir sahtekâr olduğunu biliyorum. Aslında benim seni koruyup kollamam gerekirken yaşadığım acılarla seni üzdüm sevgili Angel. Benim sakatlığımı, büyüdüğüm yeri ve sana verecek bir adımın olmadığını umursamazsan ve beni olduğum gibi kabul edersen bir gün benim gibi insanlar karşına çıkacaktır."*¹¹²

¹¹¹ Porter, *A Girl of the Limberlost*, 25.

¹¹² Porter, *Freckles*, 304.

Porter her iki romanında da kurguladığı karakterler vasıtasıyla okuyucunun toplumu sorgulamasını sağlar. Elnora her zaman doğada daha mutludur. Okula giderken uymak zorunda olduğu toplumsal kurallar onu yaşadığı toplumsal düzeni sorgulamaya zorlar. Diğer taraftan Freckles kendisi için sorun teşkil etmeyen sakatlığını toplumun gözünden değerlendirdiğinde bu durum ona rahatsızlık verir ve kendini toplumdan tecrit edilmiş hisseder.

3.1.5. Doğaya İnsan ve Çevre Merkezli Yaklaşımların *A Girl of the Limberlost* ve *Freckles* Romanlarında Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi

Modernitenin bir sonucu olan doğayı kontrol altına alma ya da bir başka deyişle sömürme arzusu neticesinde ortaya çıkan Derin Ekoloji, doğa ve insanı ayırtırmaktan ziyade doğa ile insanın birleşmesi esasına dayanır. Derin Ekoloji insan merkezli yaklaşımların tümüne karşı çıkararak, merkeze doğayı koyar ve insanlara doğaya zarar vermeden, onlarla eşit haklara sahip olduğunu unutmadan, tüm canlı ve cansız varlıklara saygı duyarak yaşamayı öğütler. Gene Stratton-Porter Derin Ekoloji'nin prensiplerini önceleyerek bu prensiplere uygun bir dünya tasavvur eder. Porter, doğayla ilişkisi bozulmuş olan insanın düşmüş olduğu boşluğu en iyi Philip karakteriyle somutlaştırır. Philip Ammon, Limberlost civarına amcasının yanına yoğun yaşam temposundan kurtulup dinlenmeye gelmiştir. Philip zaten Edith Carr adında bir kızla nişanlıdır, bu yüzden Elnora için Philip Ammon her zaman iyi bir arkadaş olmuştur. Ancak zamanla Elnora'nın doğaya, hayvanlara ve etrafındaki insanlar dâhil tüm canlılara karşı olan sevgisi, merhameti Philip'i cezbetmiş ve Elnora'ya âşık olmuştur. Şehir kültürüyle büyüyen Philip, Elnora ile tanışmadan içine düşmüş olduğu manevi boşluğu doğayla iç içe geçirdiği anlarda hissetmez. Kendini yeniden hayata dönmüş gibi hisseder. Elnora'ya olan sevgisinden övgü dolu sözlerle bahsederken, bu sevginin altında Elnora'nın natürist kimliğinin yattığına işaret eder:

Ayrıca iki enstitü mezunu. Hayat Mektebini bitirmiş. Tanıdığım en koca yürekli ve merhametli kız. Hayatın acımasız safhalarından geçmiş ve bu onu sertleştirmemiş, aksine sıkıntıda olan diğer insanlara yardım etmesine sebep olmuş. Dahası sana söyledığım gibi, hayat mektebinden mezun olmuş, bunu garantilemeden önce.(...)

*Şayet bitki ve hayvanların varlığını önemseyen birisiysen Elnora diğer kızların anlatamayacakları kadar ilginç şeyleri sana bir saat gibi çok kısa sürede anlatır.*¹¹³

Philip'in, babasına Elnora'dan böyle övgüyle bahsetmesi onun Elnora'ya olan sevgisinin roman boyunca en güzel özetlendiği kısımdır. Yıllardır tanıdığı insanları, kız kardeşi Polly ve nişanlısı Edith'i sadece iki aylık bir süreçte tanıdığı Elnora ile kıyaslayarak Elnora'nın sahip olduğu insan ve doğa sevgisini yüceltir. Philip aslında Porter'ın mevcut toplum yapısını eleştirmek için kaleme aldığı bir karakterdir:

*Porter'ın yaptığı toplumsal eleştiri daha manevi boyuttaydı. En güzel örneği A Girl of the Limberlost'tur. Bu kitabın aşk üçgenini Elnora Comstock, Limberlost'a şifa bulmak için gelip Elnora'ya kelebek bulmasında yardım eden Chicago asıllı bir avukat olan Philip Ammon ve fazlasıyla bencil ve kırsal yaşamdan bunalmış olan Philip'in müstakbel sözlüsü Edith Carr oluşturur. Edith ve Philip'in ayrılmasına neden olan olay onların nişan için verdikleri baloda patlak verir.(...) Philip ihtişamlı töreni Sarı İmparatoru yakalamak için yarıda keser ve onu okul masraflarını karşılamak için satmayı planladığı koleksiyonunu tamamlaması için hemen Elnora'ya gönderir.*¹¹⁴

Philip'in nişan törenini umursamadan salonda görmüş olduğu değerli bir kelebeği yakalamak istemesi ve önemsiz gibi görünen bu küçük canlının olay örgüsünün kilit noktasına konulması Porter'ın vermek istediği çevreci ve toplumsal mesajları içerir. Edith Carr'ın Philip'e göstermiş olduğu tepki ve onu kaybetmesinin ardından Philip'in sarf ettiği şu sözler önemlidir:

Aynı türden bir şey ona yaklaşıyormuşçasına bağıırıyordu. Onlara karşı en küçük bir ilgisi hiç olmamıştı. Ben telaş içindeydim. Onunla dansımın hiçbir anını atlamak istemiyordum. Bu kelebek nadir rastlanan bir tür değildi ama şanssızlıkla birleşince okul masraflarını karşılamak için koleksiyon yapan bir arkadaşım için Amerika'daki en nadir bulunan tür haline geldi. Geçen Haziranda tam seri tamamlanmıştı; bir kadının kontrolsüz öfkesi bu türü tahrip edene dek, sonra onu aramaya koyulduk. Birkaç gün sonra bir çift ele geçmişti ve yeniden para birkaç saatliğine mümkün olmuştu. Sonra kazara biri hasar gördü-koleksiyonun dördüncüsü. Geçen Haziranda bunları telafi etmesinde yardım ettim, Sarı İmparator dışındakileri temin etik ve onu o zamandan bu yana bulup satamadık. O

¹¹³ Porter, A Girl of the Limberlost, 374.

¹¹⁴ Eugene H. Pattison, "The Limberlost, Tinker Creek, Science and Society: Gene Stratton-Porter and Annie Dillard", Pittsburgh History, 1995, 163.

yüzden arkadaşım geçen kış okula gitmek yerine öğretmenlik yapmak zorunda kaldı. Oraya o gece bu kelebek uçarak gelince kader diye düşündüm. Tüm düşündüğüm onu temin edip okul masraflarını çıkarması için koleksiyonunu tamamlaması için Elnora'ya göndermekti. Bu yüzden onu yakaladım ve Elnora'ya gönderdim.¹¹⁵

Philip şifa bulmak için geldiği Limberlost'ta etrafındaki insanlarla orada tanışıp arkadaş olduğu Elnora'yı kıyaslama imkânına sahip olur; benmerkezci ve doğayı sadece kaynak olarak gören nişanlısı ve arkadaşları ile doğayı kendisinin de içinde olduğu bir bütün olarak gören ve doğaya tam anlamıyla âşık bir kız olan Elnora. Bu noktada Philip'in Elnora ile tanışmadan önceki hayatında var olan insanların doğaya bencilce yaklaşımı, Derin Ekoloji hareketinin prensiplerinden yani doğada var olan her şeye saygı duymamız gerektiği düşüncesinden çok uzaktır. Oysa Elnora için doğa, yaşamını sürdürmek için bir araç değil, yaşama sebebidir. Aşk ve sevginin bu yeni anlamı Philip'in dünyasına girince, doğa artık Philip için de yaşama sebebi olur. Aşkın bu yeni halini Edith ve Elnora'yı kıyaslayarak dile getirir. Philip, burada hep esaretten söz eder. Özgürlüğün, kaçışın, esaretten kurtuluşun Elnora'nın elinde olduğunu söyler:

*"Seni Edith gibi sevmediğime gelince" diye devam etti Philip, "Önceden de söylediğim gibi, daha farklı ve iyi bir sevgiye inancım hiç olmadı. Sana bahsettiğim duygular senden kaynaklı. Limberlost ürünü. Edith için beslediğim hislerden daha büyük, daha saf ve başka tüm duygulardan daha haysiyetli, çünkü o balo salonunda durup kontrolsüz öfkesini sergilerken sen sınıfın karşısında durup Allah'ın mucizelerini sakın bir şekilde anlattığında onun karşısında büyüyorsun. Aman Allah'ım, Elnora ruhuma bakarsan onun çırpınışlarını ve kaçma isteğini görebilirsin. Belki bu kabul edilemez ama insani bir şey ve ben de sıradan bir insanım. Özgür biri olarak en mutlu insanım. Cesaretim olsa takla atıp bağırırım. Ne kaçış ama! Edith'in tarafından düşünmeyi bırak ve benim açımdan bir bak. Kendini benim yerime koy ve ne hissettiğimi anlamaya çalış."*¹¹⁶

Porter'ın eserlerinde insanın doğayla olan ilk dönemlerindeki uyumunun bozulması, modernizmin, kapitalizmin ve bilimin insanı yenilgiye uğratarak insanın doğadan yabancılaşıp kopması gibi konular işlenmektedir. Bu durum ise Porter'ın eserlerinin ekoeleştirel çözümlemeler için son derece uygun olduğunu gösterir.

¹¹⁵ Porter, *A Girl of the Limberlost*, 372-373.

¹¹⁶ Porter, *A Girl of the Limberlost*, 400-401.

Mutluluğu doğada bulan Elnora ile mutluluğu maddiyatta arayan Edith hep karşı karşıya getirilerek kıyaslamaya gidilir, böylece çevre merkezli ve insan merkezli her iki yaklaşım da sorgulanarak irdelenir. Edith bir süre sonra Philip'e de zarar vermeye başlar; insan merkezli yaklaşımın sembolü olan Edith kendine ve çevresine zarar verdiğini romanın sonunda anlar ve pişman olur, ancak Elnora ile konuşmak için yanına gittiğinde onun yaşam tarzını eleştirerek küçük düşürmeye çalışır:

*Biz uzun zaman beraber yaşadık ve birbirimizi sevdik. Sen ona sadece günlerini bense yıllarımı verdim. O bana ait. Onun işi, tutkuları, arkadaşları, toplumdaki yeri benimle var. Sen hasta bir adam için sadece yaz eğlencesi olabilirsin; seni topluma sokmaya çalışırsa kısa zaman içinde sen de diğerleri gibi olacaksın. Eğitilmiş olmak ve toplumsal gereklilikleri yerine getirerek toplumda bir yer edinmek doğuştan gelir. Sen onu bir haftada gülünç duruma düşürürsün.*¹¹⁷

Tamamen farklı iki yaşam arasında kalan Philip Ammon ise sonunda Elnora'yı, yani doğayı ve kırsal yaşamı kent yaşamına tercih eder. Freckles ise Limberlost ile tanışmadan önce amaçsız biriyken, Limberlost'ta yaşamaya başladıktan sonra farklı bir kimliğe bürünür. Swamp Angel'dan bahsederken onu Limberlost ile özdeşleştirerek betimler: “Ona baktığımda, mavi gökyüzünü, yaprakların ve pembe kırmızı çiçeklerin arasından sızan güneşi görürüm ve ne zaman ki Limberlost'a baksam mavi gözlü, altın saçlı, kırmızı dudaklı pembe bir surat görürüm ve bu hakikatin ta kendisidir, bayım, onlar o kadar birbirine karışır ki benim için onlar aynı şeydir.”¹¹⁸

İnsanın kendisinin doğanın bir parçası olduğunu unutup doğadan uzaklaşması ve doğayı ötekileştirmesi doğayla olan bağlarını zayıflatarak koparmıştır. İnsanların çevre problemlerine karşı kayıtsız kalmaları sonucunda binlerce bitki ve hayvan türü yok olmuş ve birçoğu da yok olma riskiyle karşı karşıyadır. Bu noktada Porter kayıt altına aldığı doğa gözlemlerini kurgusallaştırdığı eserleri *A Girl of the Limberlost* ve *Freckles* ile insanın doğaya karşı kayıtsız kalmaması ve derhal harekete geçmesi gerektiğini bizlere hatırlatmıştır. Kendisini diğer valıklardan üstün tutan insanın düştüğü gafleti ve sonuçlarını işlediği romanlarında doğada yer alan bütün varlıkları insanın hizmeti için yaratılmış bir meta olarak görmenin ne gibi sonuçlar doğurduğunu gözler önüne serer.

¹¹⁷ Porter, *A Girl of the Limberlost*, 419.

¹¹⁸ Porter, *Freckles*, 351.

Sonuç olarak yüzyıllar öncesinde başlayıp günümüzde küresel boyut kazanan çevre problemlerini işleyen Porter hem *A Girl of the Limberlost*'ta hemde *Freckles*'ta insan-doğa ilişkisi üzerine yoğunlaşır.

3.2. DİL, KÜLTÜR ve AİDİYET KAVRAMLARININ PORTER'IN ÇEVRECİ KİMLİĞİNDEKİ YERİ

Sanayileşme ile birlikte doğa üzerinde artan insan hâkimiyetinin yaratmış olduğu olumsuz sonuçların edebiyata yansımaları ve ekoeleştirel bağlamda edebiyatın çevre bilinci oluşturmadaki önemini ekoeleştiri vasıtasıyla irdeleyebilmekteyiz. Çevre hareketlerinin hız kazandığı dönemden bu yana oluşan çevre bilinci sayesinde doğadaki kaynakların bilinçsizce yok edilmesi ve doğa tahribatının azaltılabilmesi için yapılan edebi çalışmalar özellikle eğitim bilimleri başta olmak üzere diğer disiplinlerde de önemli bir uygulama alanı yaratmayı başarmıştır. Edebiyat ve çevre birlikteliği sadece fiziksel çevrede meydana gelen değişimleri değil, dil ve etik gibi kültürel öğelerde kaydedilen değişimleri de fark etmemizi sağlar. Bu anlamda ekoeleştirin araştırma alanlarının sadece yaşadığımız çevre ve doğa olarak algılanması ve kültürel değerlere olan atıflardan soyutlanması ekoeleştirin yanlış yorumlanmasına sebep olur. Ekoeleştiri, dilin geçirdiği değişime de duyarlı bir şekilde yaklaşmaktadır. İnsanı diğer varlıklardan üstün kılan düşünme yetisi ve düşündüklerini aktardığı dil aracılığıyla oluşmuş ve yine insana ait bir ürün olan edebiyatın, insan merkezilikten uzaklaşarak bütünsel bir yaklaşımla ekoeleştirel okumalara aracı olması önem arz eder. Doğal bir olgu olan dilin doğuşu ile ilgili birçok kuram ortaya atılmıştır, ancak diğer canlılar gibi doğan, büyüyen ve ölen doğal bir varlık olduğu düşünüldüğünde, dilde de bozulmaların olduğunu yine ekoeleştirel okumalar yoluyla görebiliriz:

Aslında insanın kültürel çevresine de duyarlı bir ekolojik kuram çalışması hem toplumsal ve kültürel çevrenin dille olan ilişkisini anlamamıza yardımcı olabilmekte hem de dilin tarihsel gelişimini anlamamız için canlı örnekler sunabilmektedir... Burada amaç dilde tutucu bir yaklaşımı özendirmek değil, tam aksine dildeki değişime okuyucunun duyarlı bir şekilde yaklaşmasını sağlayarak yaşanan değişikliklerin okuyucu tarafından algılanmasını ve gereken yerde okuyucunun tavır almasını sağlamak için ona dinamik ve etkin bir aktör olduğunu hatırlatmaktır... Eğer bugünün okuyucusu elli yıl önce yazılmış olan bir şiirde

*geçen bazı sözcükleri anlamıyorsa, bu anlamama hali o şiirde yer alan doğal ve insan yapısı çevreyi de anlayamamasıyla eş zamanlı olabilmektedir.*¹¹⁹

Arda Arıkan bu sözleriyle dilin canlı bir varlık olarak değişimlere açık ve değişime sebebiyet verecek dinamiklerle donanmış olduğunu vurgulamaktadır. Toplumsal algıların oluşumunda çok büyük etkisi olan dil, değişimin başlama noktasıdır. İster dil ister ekosistem bağlamında olsun hiçbir varlık, canlı ya da cansız, onu tanımlayan sistemin bütünlüğü dışında düşünülemez.¹²⁰ Porter, *A Girl of the Limberlost* ve *Freckles*'ta kültürün ve dilin geçirdiği değişimleri de fark etmemizi sağlar. *Freckles*'ın İrlanda asıllı bir aileden gelmesi zaman zaman İrlanda aksanlı konuşması, Porter'ın dilde meydana gelen değişimlere dikkat çekmek istemesinden ileri gelir. Dildeki değişimlerin yanı sıra kültür ve aidiyet kavramları da irdelenir. Özellikle *Freckles*'ta bir coğrafyaya ya da kültüre ait olma fikri çok fazla vurgulanır:

*İlk kez kendini Freckles'ın yerine koymaya çalıştı. Ailesinin, vatanının ya da bir isminin olmaması ne anlama gelmekteydi? İsimsizlik! Her şeye bedeldi. Bu aslında tamamiyle yitip gitmek ve umutsuzca kaybolmak demektir. Angel ellerini sersemlemiş kafasına doğru kaldırdı ve onu salladı, çünkü bu durumla yüzleşmeye çalışıyordu. Yatağın yanında dizlerinin üzerine çöktü ve kollarını yastığın altına koydu, Freckles'ın önünde uzanarak dudaklarını onun alnına doğru götürdü. Freckles takatsizce gülümsedi fakat onun hasret dolu yüzü daha kötüsünü söylüyordu. Bu Angel'ı derinden etkiledi.*¹²¹

Swamp Angel'ın kendini Freckles'ın yerine koyarak aidiyet kavramının öneminden bahsetmesi ve romanın sonunda Freckles'ın ailesini bulmasıyla kazanmış olduğu özgüven miras aldığımız kültürün ne derece önemli olduğuna işaret eder:

Sonunda ismini ve onurlu bir şekilde dünyaya gelmiş olduğunu öğrenmek her şeye bedel olsa da-bunları bilmeden yaşamak sonsuz bir leke ve Freckles'ın yüreğini acıtan beynini kemiren bir durumdur, isimsiz ve muhtemelen utanç verici bir şekilde doğmuş olsa da Angel onu sevdiğini söylemişti. Mutluluğunu ifade edecek bir kelime bulamadı. Ancak şayet o pişman olup, durumuna ya da hissettiği sorumluluk duygusuna üzülmekten başka yapacak bir şeyi kalmazsa, her şeyi hiçe

¹¹⁹Arda Arıkan, "Edebi Metin Çözümlemesi ve Ekoeleştirisi", *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 1/1, Antalya 2011, 49.

¹²⁰Michael Branch, "Ecocriticism: The Nature of Nature in Literary Theory and Practice", *Weber Studies*, 11/1, 1994, 41-55.

¹²¹Porter, *Freckles*, 301.

*sayarsa yapacak tek şey kalıyordu. Ne McLean, Bird Woman ne de Duncanlar için - sadece Angel için – elinden gelen her şeyi yapardı.*¹²²

Her iki romanda da karakterler aile sevgisinden yoksundur ve bu eksikliği başka şekilde gidermeye çalışırlar. Elnora, Freckles ve Elnora'nın ormanda tanıştığı Billy aile ilgisi ve sevgisinden yoksun büyürler. Billy'nin babası alkolik ve ilgisizdir. Elnora okula giderken yolda karşılaştığı Billy ile yemeğini paylaşır, ona adeta ablalık yapar ve kendini onu korumaya adar. Çok sevdiği komşuları Sinton ailesi Elnora'ya olduğu kadar Billy'ye de evlerini açarlar ve onu evlatlık edinerek her türlü bakımını üstlenirler. Diğer taraftan Bayan Comstock, kocasının bataklıkta boğularak öldüğü esnada Elnora'nın dünyaya gelmesi sebebiyle kocasının ölümünden mesul tuttuğu kızını yıllarca affedemez ve ona anne sevgisi, şefkati göstermez. Elnora babasız ve kısmen annesiz yalnız başına hayatta kalmaya çalışır. Doğa onun hem annesi hem babasıdır; onunla dertleşir, zorlukları doğaya olan sevgisi sayesinde atlatır. Elnora sadece manevi değil, maddi olarak da annesinden destek görmez. Elnora'nın hayatında ilk kez karşılaştığı bu maddi zorluğun arkasında manevi bir boşluğun olduğunu ailesi yerine koyduğu komşuları Wesley ve Margaret Sinton ile aralarında geçen diyaloglar pekiştirir:

*Siz ve Margaret teyze bana hayatımda gördüğüm en büyük sevgiyi yaşattınız. Bu bana verebileceğiniz her şeyden çok daha önemli. Bana para vereceksiniz, çünkü beni ağlarken gördünüz. Bunlar döktüğüm ilk gözyaşları ve yaşadığım ilk acı değil. Herkes hikâyeyi bilir. Freckles davasına bağlıydı ve kazanan o oldu. Ben de bağlıyım. Duncan buradan taşındığında bana Freckles'ın bataklıkta bıraktığı her şeyi verdi ve ben de onun mirasını teslim aldım, belki onun şansı da bana geçmiştir. Sizin paranıza elimi sürmem ancak bir şekilde para kazanacağım. İlk olarak eve gidip anneme soracağım. Belki mümkün olursa ikinci el kitaplar bulabilirim ve tüm okul ücretini tek seferde ödememe gerek olmayabilir. Belki de ücreti dört taksitte ödememi kabul ederler. Wesley amca ve Margaret teyze siz sadece beni sevmeye devam edin. Çok yalnızım ve kimse beni umursamıyor!*¹²³

Porter'ın doğa felsefesi sadece doğayı değil, tüm biyotik sistemleri kapsayan çevre odaklı bir eleştiri anlayışına bürünmüştür. Porter, edebi bir kuram olarak eserlerdeki çevre unsurlarını imgeler yoluyla insanla ilintiler ve metinlerde tematik

¹²² Porter, *Freckles*, 333.

¹²³ Porter, *A Girl of the Limberlost*, 17-18.

olarak çevre-insan ilişkisine yer verir. Pek çok bilim dalının araştırma alanına giren ekolojinin, edebiyat ile ilişkisini söylemleştiren ekoeleştirel yaklaşım, doğa ve insan ilişkisini incelerken bu alanda bireylerde farkındalık yaratma görevini üstlenmiştir. Edebi metinler elbette söylemlerin doğruluğunu önemser, ancak edebiyatçılar bir tür ikna etme aracı olarak gördükleri edebiyatın, okuyucuda bıraktığı etki ve bu etkinin özellikle toplumu yakından ilgilendiren problemlerin çözümünde kullanılabilmesiyle de ilgilenirler. Edebiyat yoluyla kazanılan çevre bilinci ekoeleştirmenler için çok önemlidir, çünkü kazanılan çevre duyarlılığı dil ve edebiyat yoluyla kültüre taşınarak bir davranış kalıbı haline gelir ve gelecek nesillere ancak kültür yoluyla miras bırakılır. Geçmişten günümüze taşıdığımız ve geleceğe taşıyacağımız etik düşünce yapısı, ekolojik sistemi oluşturan canlı ve cansız tüm varlıkların hayatlarını idame ettirebilmeleri ve sürdürebilir bir dünya için karşılıklı saygı temeline dayanır. Ekoeleştiri kültürel analizleri etik ve politik bir düzlemde yorumlar. Ekoeleştirmenin kültürle olan ilintisini irdelediği “Çevrecilik ve Ekoeleştiri” makalesinde ekoeleştirmen Richard Kerridge, ekoeleştiriye çevre yönelimli bir metnin kültürel izdüşümleri şeklinde yorumlar.¹²⁴ Bu bağlamda ekoeleştiri ve kültür birbirlerinden beslenmektedir. Kültürün gelecek nesillere aktarılmasında yazdıklarıyla gençler üzerinde önemli bir çevre bilinci oluşturan Porter tüm dünya kültürlerinde çocukların tanıştırılıp, kitaplarıyla buluşturulması gereken bir edebiyatçıdır.

¹²⁴ Richard Kerridge, “Environmentalism and Ecocriticism”, *Literary Theory and Criticism: An Oxford Guide*, Oxford University Press 2006, 530.

SONUÇ

Sanayileşmeyle birlikte doğal kaynakların insanların hizmetine girmesi ve insanların doğa üzerinde kurmaya çalıştığı hakimiyet doğadaki tahribatı artırmıştır. Sanayi devrimi ile artan üretim beraberinde hammadde ihtiyacı ve yeni pazar arayışını da getirmiş, dolayısıyla bu durum doğal kaynakların çok daha fazla kullanılmasına neden olmuştur. Doğal kaynakların hammadde olarak kullanılması da çevre problemlerinin temelini atmıştır. Doğa üzerinde insanoğlunun bilim ve teknolojinin paralelinde artan yaptırımları sonucu ortaya çıkan çevre problemleri, toplum yapısında da değişimlere ön ayak olarak doğal alanların sermaye olarak görülmesi ve doğanın kapitalist ideolojilerin hizmetine girmesine neden olmuştur. Böylece toplumlar aslında parçası oldukları doğadan giderek uzaklaşıp modern yaşam içerisinde kaybolmaya başlamış ve en sonunda da doğaya tamamen yabancılaşmışlardır. Günümüzde teknolojik gelişmeler ve modernleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan çevresel endişe çevre sorunlarını daha fazla ön plana çıkarmış ve bu bağlamda çevreci girişimler her geçen gün önemini artırmıştır. Temel olarak teknoloji ve şehirleşme kaynaklı bu çevresel kaygılar göz önüne alındığında ekoeleştirel söylemin edebiyat yoluyla yarattığı ve yaratacağı tesir inkâr edilemez bir gerçektir.

Porter'in eserlerini kaleme aldığı 1900'lü yıllar doğanın değişmeye başladığı bir dönemdir. ABD, on dokuzuncu yüzyılın sonunda tarım toplumundan endüstri toplumuna geçişi tecrübe ederek, doğanın tahrip edilmesi gibi birtakım sosyo-ekonomik değişimlere sahne olmuştur. Özellikle endüstriyel, ekonomik ve toplumsal alanlarda köklü düzenlemelere gidilmiş, insanın doğa ile arasındaki uçurum da bunun paralelinde gittikçe artmıştır. Değişen sosyo-kültürel toplum yapısı, doğa etiğini de değişime uğratmış, çevre problemlerini de beraberinde getirmiştir. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişi tecrübe eden Porter, özellikle 1900'lü yıllarda Amerika'nın tamamıyla hissetmeye başladığı endüstrileşmenin toplumsal boyutuna eserlerinde yer verir. Evrensel gerçeklerden ve sorunlardan yola çıkan yazar Indiana bölgesinde bu dönemlerde yaşanan çevre sorunlarını dile getirirken hem yaşadığı bölge için endişe duyar hem de evrensel ve bütünleyici bir politika izler.

Doğal kaynakların bilinçsizce yok edilmesinin sonucu olarak oluşan tahribatı azaltabilme adına edebiyatın işlevi büyüktür. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra

ortaya çıkmaya başlayan ekoeleştiri edebiyat kanalıyla etkisini artırmaya başlamış ve günümüze etkin bir şekilde ulaşmayı başarmıştır. Ekoeleştiri çevresel iletileri olan metinleri ele alarak edebiyat yoluyla bir çevre bilinci oluşturmayı amaçlamaktadır. Edebi bir kuram olarak ise eserlerdeki çevre unsurlarını imgeler yoluyla insanla ilintiler ve metinlerde tematik olarak çevre-insan ilişkisine yer verir. Metinlerin ekoeleştirel çözümlemeleri, insanoğlunun doğaya verdiği zararın boyutunu göstermekte ve herkesi problemin çözümü için özeleştiri yapmaya davet etmektedir. Bu sebeple edebiyatın süregelen çevre problemlerini çözebilme ve çevre bilinci oluşturup daha duyarlı bireyler yetiştirme yolundaki gücü ve işlevi önemlidir. Çevresel bilinç oluşturma adına yazar ve bilim adamları başta olmak üzere birçok kişiye ilham kaynağı olan, ancak adından çok fazla söz edilmeyen Gene Stratton-Porter'ın *Freckles* ve *A Girl of the Limberlost* romanları ve diğer doğa söylemlerine bu çalışmada yer verilmiştir. Doğa etiğinin tam olarak anlamlandırılabilmesi yolunda yazarın bilim dünyası ve ekoeleştirel kurama katkılarının aslında şimdiye kadar çok vurgulanmamış ve çok çalışılmamış olması beni yazarı araştırmaya itti. Onun doğayla olan ilişkisi sadece bahsi geçen eserde değil, yazmış olduğu makaleler, şiirler, mektup ve günlükler olmak üzere hemen her söyleminde yer bulmaktadır. Savunucusu olduğu çevre bilincinin zamanının ötesinde bir kuram olan ekoeleştirel söylemle bağdaşması yazarın eserini önemli kılar.

Tüketim toplumunun sebep olduğu çevresel sorunlar beraberinde sağlıksız yaşam koşullarını da getirmiştir. İnsanların kentlere göç etmeye başlaması nüfus artışı, çarpık kentleşme ve sağlıksız yaşam koşulları gibi birtakım olumsuz durumları doğurmuştur. Kentleşmenin getirdiği betonarme yapılarıdaki artış, ormanların yok edilerek onların yerine devasa büyüklükte gökdelenler, otoyollar ve diğer yaşam alanlarının inşa edilmesiyle sonuçlanmış; bunun sonucunda ormanlarda yaşayan çeşitli hayvan ve bitki habitatları da doğal yaşam alanlarından koparılarak zarar görmüşlerdir. Hem *Freckles*'ta hem de *A Girl of the Limberlost*'ta hava kirliliği, ormanların yok olması, kuraklık, küresel ısınma, iklim değişiklikleri, bireyin doğaya yabancılaşması, çeşitli hayvan ve bitki türlerinin neslinin tükenerek yok olması ve benzeri çevre problemlerine şahit oluruz. İnsanların kendilerinin de birer parçası oldukları doğadan, yani özlerinden uzaklaşarak ötekileşmeleri ve artan teknolojik girişimler sonucu doğadan habersiz yetişen kapitalist beyinler Porter'ın üzerinde durduğu konular arasındadır.

Porter'ın Toplumsal Ekoloji kanalıyla yaptığı sistem eleştirisi toplumları üretimden uzaklaştırıp tamamen dış kaynaklara bağımlı kapitalist bir sistem ve materyalist toplum yapısına büründüren sistemleri sorgulamaya yöneltir. Gene Stratton-Porter'ın *A Girl of the Limberlost* adlı eserinde başkarakter Elnora Comstock, ilk kez evcilik oynarken keşfettiği toplayıcılık yetisi ve doğa bilgisi sayesinde ona eğitim hayatını sürdürebileceği maddi kaynağı sağlar. Topladığı kozalardan para kazanabildiğini keşfetmesiyle hayatı tamamen farklı bir yöne doğru ilerler. Yaşadığı yerin çok yakınında bulunan bataklıktan topladığı böcek, kelebek kozası ve benzeri canlı organizmaları Bird Woman'a satarak eğitim masraflarını karşılar. Elnora neşeli, ağır başlı, dürüst, kibar, istikrarlı ve bir o kadar da cesur bir karakter olarak betimlenir. Karşısına çıkan her türlü zorluğa sadece yetenekleri sayesinde göğüs gerebilen, üstün zekâsı ve çalışkanlığı sayesinde yaşadığı toplumda saygı duyulup kucaklanabilen bir karakterdir. *Freckles* ise hiçbir zaman maddi hesapları olmayan, tamamen içten ve doğal biri olduğundan etrafındaki herkesin sevgisini kazanır.

Sonuç olarak edebiyatın ekoeleştirel farkındalığı artırdığı ve bireylerin yaşadıkları çevreye daha duyarlı yaklaşıtları görülmektedir. Gene Stratton-Porter'ın iki ayrı romanı üzerinden yapılan ekoeleştirel incelemelerde yazarın doğanın ikincil konumlandırılmasından duyduğu kaygıyı hisseder, insanın insan üzerinde kurmaya çalıştığı hakimiyeti eleştirdiğini görürüz. Porter'ın erkeğin ve kadının rolünü sorguladığını, doğanın sömürülmesine ve metalaştırılmasına karşı çıktığını ve toplumsal eşitliğe dayanan bir dünya yaratmaya çalıştığını görürüz. İnsanmerkezcilik ve kapitalizmin doğaya verdiği zararı aktarırken gözlem ve kurgudan faydalanır. Porter yaşadığı on dokuzuncu yüzyılın çevre problemlerini önemli ölçüde eserinde yansıtmıştır. Özellikle *Freckles* romanında altını çizdiği kapitalizmin ve sermaye elde etmek için doğal kaynakları bilinçsizce tüketilmesinin üzerinde durmuştur.

KAYNAKÇA

- Althusser, Louis, *Sanat Üzerine Yazılar*, (Çev.: Alp Tümertekin & Zühre İlkelen), İthaki Yayınları, İstanbul 2004.
- Arıkan, Arda, “Edebi Metin Çözümlemesi ve Ekoeleştirir”, *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 1/1, Antalya 2011, 43-51.
- Bookchin, Murray, *Ekolojik Bir Topluma Doğru*, (Çev.: Abdullah Yılmaz), Sümer Yayıncılık, İstanbul 2013.
- Bookchin, Murray, *Özgürlüğün Ekolojisi*, (Çev.: Mustafa Kemal Coşkun), Sümer Yayıncılık, İstanbul 2013.
- Branch, Michael, “Ecocriticism: The Nature of Nature in Literary Theory and Practice”, *Weber Studies*, 11/1, 1994, 41-55.
- Bussell, John Chase, *The Technique of Gene Stratton-Porter’s Novels* (Ed.: David G. MacLean), Americana Books, Decatur, Indiana 1993.
- Callenbach, Ernest, *Ekoloji Cep Rehberi*, (Çev.: Egemen Özkan), Sinek Sekiz Yayınevi, İstanbul 2012.
- Carson, Rachel, “The Obligation to Endure”, *Silent Spring*, Crest Books, Greenwich 1962.
- Cengiz, Çiğdem, “Çevre-İnsan-Doğa İlişkisinin Stefano Benni’nin *Margherita Dolcevita* ve Buket Uzuner’in *Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları Su Adlı* Yapıtlarında Ekoeleştirilme Bağlamında Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2013.
- Dahlke-Scott, Deborah and Prewitt, Michael, “A Writer’s Crusade to Portray Spirit of the Limberlost.”, Binghamton University Interlibrary Loan, *Smithsonian Journal*, 7/1, Washington 1976, 64-69.
- Demirtürk, E. Lale, *Çağdaş Amerikalı Zenci Romancılar*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1997.
- Dessner, Lawrence Jay, “Class, Gender, and Sexuality in Gene Stratton-Porter’s *Freckles*”, PLL, 2000, 139-157.

- Eagleton, Terry, *Edebiyat Kuramı: Giriş*, (Çev.: Tuncay Birkan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2011.
- Eickmeier, Peter, “A Closer Look at Gene Stratton-Porter and *Her Father’s Daughter*”, 2011.
- Engels, Friedrich, *Doğanın Diyalektiği*, (Çev.: Arif Gelen), Sol Yayınları (10. Baskı), Ankara 2014.
- Falls Hays, Olive, “Sex Attraction in Samia Cecropia” , *Kansas Academy of Science*, Vol: 36, 215-217, <http://www.jstor.org/stable/3625360>
- Ford, Elizabeth, “How to Cocoon a Butterfly: Mother and Daughter in *A Girl of the Limberlost*.”, *Children’s Literature Association Quarterly*, The Johns Hopkins University Press, 18/4,1993, 148-153.
- Fromm, Harold, “From Transcendence to Obsolescence: A Route Map”, (Ed. Cheryll Glotfelty ve Harold Fromm), *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary*, University of Georgia Press, Georgia 1996, 30-40.
- Garrard, Greg, *Ecocriticism: The New Critical Idiom*, Routledge Press, New York 2012.
- Glotfelty, Cheryll and Fromm, Harold (eds), *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology*, The University of Georgia Press, Athens 1996.
- Green, Amy S, “Two Women Naturalists and the Search for Autonomy : Anna Botsford Comstock and the Producer Ethic; Gene Stratton- Porter and the Gospel of Wealth.”, *Women’s Study Quarterly*, 29.1/2, The Feminist Press at the City University of New York 2001, 145-154.
- Güngör, Turan Özgür, “Daniel Defoe’nun *Robinson Crusoe*, Charles Dickens’ın *Hard Times*(Zor Zamanlar), Graham Swift’in *Waterland* (Su Diyarı) Adlı Eserlerinin Ekoeleştirel Açıdan İncelenmesi”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2013.
- Kırtunç, Ayşe Lahur, *İğnem İpliğim Diktiğim Kimliğim*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 2000.
- Kovel, Joel, *Doğanın Düşmanı*, (Çev.: Gürol Koca), Metis Yayınları, İstanbul 2005.

- Krech III, Shepard, *The Ecological Indian: Myth and History*, W.W Norton & Company Press, New York 1999.
- Leopold, Aldo, *Bir Kum Yöresi Almanacı*, (Çev.: Ufuk Özbağ), Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2013.
- Long, Judith Reick, *Gene Stratton-Porter: Novelist and Naturalist*, Indiana Historical Society, Indianapolis 1990.
- Love, Glen A., “Revaluating Nature, Toward an Ecological Criticism”, (Ed. Cheryll Glotfelty ve Harold Fromm), *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary*, University of Georgia Press, Georgia 1996, 225-241.
- Meehan, Jeannette Porter, *The Lady of the Limberlost: The Life and Letters of Gene Stratton-Porter*, Doubleday, Doran & Company, Inc., New York 1928.
- Morrow, Barbara Olenyik, *Nature’s Storyteller: The Life of Gene Stratton-Porter*, Indiana Historical Society Press, Indianapolis 2010.
- Naess, Arne, “The Deep Ecology Movement”, *An Introduction Anthology*, (eds. Alan Dregson & Yuichi Inoue), North Atlantic Books, CA 1995.
- Nardella, Beth, “One After the Other: Collecting in *A Girl of the Limberlost*.”, *MP: An Online Feminist Journal*, 4/1, 2013, 71-92.
- Nevins, Allan, Commager and Henry Steele, *ABD Tarihi*, (Çev.: Halil İnancık), Doğu Batı Yayınları (4. Baskı), Ankara 2011.
- Opperman, Serpil, “Doğa Yazınında Beden Politikası”, *Littera Edebiyat Yazıları* (Ed. Cengiz Ertem), Ürün Yayınları, Ankara 2006, 75-85.
- Oppermann, Serpil, (Editör), *Ekoeleştiri: Çevre ve Edebiyat*, Phoenix, Ankara 2012.
- Özdağ, Ufuk, “Sessiz Bahardan Sonra Ses Getiren Elli Yıl: Kadın, Çevre, Sağlık”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28/2, Aralık 2011, 179-199.
- Özdağ, Ufuk, G. Gonca Gökalt Alpaskan, “Türkiyat Araştırmalarında Yeni Bir Alan: Çevreci Eleştiri”, *Orhon Yazıtlarının Bulunuşundan 120 Yıl Sonra Türklük Bilimi ve 21. Yüzyıl konulu 3. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, C.2, (Ed.: Ülkü Çelik Şavk), Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2011, 641-651.

- Parla, Jale, *Don Kişot'tan Bugüne Roman*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.
- Pattison H., Eugene, "The Limberlost, Tinker Creek, Science and Society: Gene Stratton-Porter and Annie Dillard", *Pittsburgh History*, 1995. 160-172.
- Plumwood, Val, *Feminizm ve Doğaya Hükmetmek*, (Çev.: Başak Ertür), Metis Yayınları, İstanbul 2004.
- Reuckert, William, "Literature and Ecology: An Experiment in Ecocriticism", *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology* (eds. Cheryll Glotfelty and Harold Fromm), The University of Georgia Press, Athens 1996, 105-123.
- Richards, Bertrand Field, *Gene Stratton-Porter*, G.K.Hall & Co.Twayne Publishers, Boston 1980.
- Saile, Kristen, "Limberlost Interpretive Signage Project", *Ball State University*, Muncie, IN 2003.
- Sartre, Jean Paul, *Edebiyat Nedir?*, (Çev.: Bertan Onaran), Can Sanat Yayınları (5. Baskı), İstanbul 2012.
- Sartre, Jean Paul, *Varoluşçuluk*. (Çev.: Asım Bezirci), Say Yayınları (24. Baskı), İstanbul 2013.
- Stratton-Porter, Gene, *A Girl of the Limberlost*, Indiana University Press, Bloomington IN, 1984.
- Stratton-Porter, Gene, "All of Homing with the Birds: A Gift of the Birds", *Coming Through the Swamp: The Nature Writings of Gene Stratton-Porter* (ed. Sydney Landon Plum), University of Utah Press, Salt Lake City 1996, 16-21.
- Stratton-Porter, Gene, "Let Us Highly Resolve: Shall We Save Our Natural Beauty?", *Coming Through the Swamp: The Nature Writings of Gene Stratton-Porter* (ed. Sydney Landon Plum), University of Utah Press, Salt Lake City 1996, 105-108.
- Stratton-Porter, Gene, *Freckles*, Indiana University Press, Bloomington IN 1986.
- Stratton-Porter, Gene, *Her Father's Daughter*, Doubleday Page & Co., New York, 1921.
- Stratton-Porter, Gene, *Moths of Limberlost*, Doubleday Page & Co., New York, 1912.

Stratton-Porter, Gene, *Tales You Won't Believe*, Doubleday Page & Co., New York, 1925.

Tamkoç, Günseli, "Ekofeminizmin Amaçları", *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 4/1, İstanbul 1996, 77-84.

Thoreau, Henry David, *Doğal Yaşam ve Başkaldırı*, (Çev.: Seda Çiftçi), Kaknüs Yayınları, İstanbul 2007.

Thoreau, Henry David, "Writing the Wilderness", *The Green Studies Reader: From Romanticism to Ecocriticism* (ed. Laurence Coupe), Routledge Press, London 2000, 23-25.

Turani, Adnan, *Çağdaş Sanat Felsefesi*, Varlık Yayınevi, İstanbul 1974.

Williams, Raymond, "Modernism and Metropolis", *Literature in the Modern World: Critical Essays and Documents*, (ed. Dennis Walder), Oxford University Press, New York 1990, 164-170.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Nurdan YURDUSEV
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum, 10.04.1987
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Erzurum Teknik Üniversitesi
İletişim	
E-Posta Adresi	nurdan.candan@erzurum.edu.tr
Tarih	